

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน

: ศึกษากรณี พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

APPLYING BUDDHADHAMMA FOR DEVELOPMENT THE YOUTH

: A CASE STUDY OF PHRATEPWONGSAJARN (KHOON KHANTIKO)

พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสาร / ศรีโพธิ์วัง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๔๘

ISBN 974-364-451-2

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน
: ศึกษากรณี พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก)

พระครูสุชุมสังฆการ (วรเมธ โพนธินโร / ศรีโพธิ์วัง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๘
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**APPYING BUDDHADHAMMA FOR DEVELOPMENT THE YOUTH :
A CASE STUDY OF PHRATEPWONGSAJARN (KHOON KHANTIKO)**

**PHRAKHRUSUKHUMSANGKHAKARN
(VORRAMETH BHODHISARO / SRIBHOWANG)**

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส)

.....กรรมการ

(พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)

.....กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความมีเมตตาธรรมและความเอื้ออาทร จากคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล, รศ.ดร.เอกนัท จารุเมธีชน, ดร.ประยูร แสงใส ซึ่งเป็นผู้ดูแลในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิชา และเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ความอนุเคราะห์ในด้านวิชาการและการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดี พร้อมด้วยคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้กรุณาเป็นกำลังใจด้วย

ขอถวายความเคารพอย่างสูงในความเมตตาธรรมของ พระเดชพระคุณ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ความสำคัญในการพัฒนาต่อเยาวชนให้มีการศึกษาที่ดียิ่งขึ้น และท่านได้มีความเมตตาให้นำหลักพุทธธรรมที่ท่านเผยแผ่แก่พุทธบริษัทในโอกาสต่างๆ มาจัดทำเป็นวิทยานิพนธ์ เป็นงานเชิงวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นวิทยาทานเผยแพร่แก่ผู้ใคร่ศึกษาทั่วไป

นอกจากนั้น ก็ขอขอบคุณในความเมตตาจิตของท่าน พระมหาจุลศักดิ์ จิรวฑฒโน, พระมหาสมชาย สิริจินฺโท ผู้ช่วยจัดพิมพ์และตรวจทานต้นฉบับเล่มนี้

ความดีทุกประการในวิทยานิพนธ์นี้ ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และบูชาคุณบิดามารดา ครู อุปัชฌายาจารย์ทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขอให้ท่านเหล่านั้นจงประสบแต่ความสุข ความเจริญกันทุกท่านด้วย เทอญ

พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสาร/ศรีโพธิวัง)

๑๕ เมษายน ๒๕๔๕

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน
: ศึกษากรณี พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)
ผู้วิจัย : พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสารโร/ศรีโพธิ์วัง)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล พธ.บ. (ศาสนา)
M.A. (Phil.), M.Phil, Ph.D. (Phil.).
: รศ.ดร.เอกนัถ จารุเมธีชน ป.ช.๕, พ.ม., กศ.บ., อ.ม., Ph.D.
: ดร.ประยูร แสงใส ป.ช.๔., พ.ม., พธ.บ., M. A., P.G.DIP.
in journalism., Ph.D.(Ed.)

วันสำเร็จการศึกษา :...../...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) และการสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

ผลจากการวิจัย พบว่า พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาด้านคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักไตรสิกขา ๓ ดังต่อไปนี้

หลักศีล ประยุกต์สอนในรูปแบบปาฐกถา (หรือบรรยาย) การใช้ระเบียบข้อบังคับ การใช้หลักศีลบารมี การให้รางวัลแก่เยาวชนผู้ทำความดี

หลักสมาธิ ประยุกต์สอนให้เยาวชนมีสติในชีวิตประจำวัน และสอนด้วยทศบารมี ในชื่อว่าด้วยวิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตา และอุเบกขาบารมี

หลักปัญญา ประยุกต์สอนให้เยาวชนเป็นคนดีรู้จักเหตุและผล สิ่งที่ไม่ควรทำ สอนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร ใช้อุบายวิธีในการสอบถามกระตุ้นปัญญา สอนให้รู้คุณค่า ปัญญา เล่านิทานหรือเหตุการณ์ให้เกิดปัญญา สอนโดยใช้สื่อทางประเพณีท้องถิ่น และสอนโดยการสาธิตให้เยาวชนดูเป็นตัวอย่าง เพื่อเกิดปัญญารู้จริง

ส่วนวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชน คือ สอนให้เยาวชนมีเมตตาด้วยการเลี้ยงสัตว์ ปลูกฝังค่านิยมในการทำงาน ส่งเสริมอาชีพและเทคโนโลยี ส่งเสริมงานอดิเรก และกิจกรรมที่ดีงามแก่เยาวชน ผลสัมฤทธิ์ในการประยุกต์หลักพุทธธรรม มี ๓ ด้าน ทำให้เยาวชนมีความดี มีความสุข และมีความเก่งหรือความสามารถในการดำรงชีวิต

การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ข้อ คือ (๑) การให้ทาน คือ ให้ปัจจัย ๔ ที่จำเป็นต่อการศึกษาของเยาวชน และการให้ความรู้เป็นทาน ที่เรียกว่า ธรรมทาน (๒) การให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน (๓) การนำเยาวชนร่วมบำเพ็ญประโยชน์ในโครงการและกิจกรรมหลายอย่าง (๔) การวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเยาวชน

โดยสรุป การสงเคราะห์ของท่านแม้จะไม่ครอบคลุมทุกเรื่อง แต่ก็ถือว่าท่านได้สงเคราะห์เยาวชนด้วยเมตตาจิต ในฐานะของพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง ซึ่งมีคุณูปการแก่เยาวชนและควรถือเป็นแบบอย่างที่ดีสืบไป

Thesis Title : Applying Buddhadhamma for Development The Youth :
A Case Study of Phratepwongsajarn (Khoon Khantiko)

Researcher : Phrakhrusukumsangkhakarn (Vorrameth
Bhodhisaro/Sribhowang)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. PhrapaladSomchai Kantasilo
B.A., (Religion), M.A., (Phil.), M.Phil, Ph.D.(Phil.)

: Assoc. Prof. Dr. Ekkachat Jarumetheechon
Pali 5, B.Ed., M.A., Ph.D.

: Dr. Prayoon Saengsai
Pali 4, M.A., P.G.DIP. in journalism, Ph.D.

Date of Graduation :/...../.....

Abstract

The purpose of this thesis was studied Buddhadhamma for development of the youth, the applying of the Buddhadhamma to teach them of Phratepwongsajarn (Khoon Khantiko) and helping the youth by the base of sympathy of his.

From the result of study it was found that the application of the Buddhadhamma for the virtue development to youth by the Threefold Training (*Sikkha*) which were following cases :-

Training in morality : it was applied the lecture or telling, it was the order by him, it used the perfection of morality, giving the reward to youth who do good.

Training in mentality : it was applied to teach them to become sensible in their life and he teach by some perfections; were called effort, endurance, truthfulness, resolution, loving-kindness and equanimity.

Training in wisdom : it was applied to teach them by good and know the cause and meaning, what is right and what is wrong, teach by good friend, it used by stratagem to active the wisdom, teach to know the value of wisdom, telling the tale or cause to wisdom, teach by the communication of original tradition and teach by doing for example to make wisdom to youths.

Regarding the methods used for instilling ethical values, the youths were taught to practice loving-kindness by feeding animals, setting up of work ethics, supporting vocations and technology, cultivating hobbies and good youth-oriented activities. The effectiveness of applying the Buddhadhamma in this way had three aspects — i) developing goodness, ii) achieving happiness, and iii) acquiring efficiency or the ability to carry on with life in a good way.

Lastly, he aimed at aiding the youths to follow and realize the path of sympathetic help in four ways (1) assisting the youths by giving donation i.e., giving of the four requisites that were essential for their education and imparting in them the knowledge of charity known as ‘Dhammadana’ or Religious Gift; (2) supporting the youths by giving them good and useful advice; (3) leading them to participate in many different useful projects and activities; and (4) helping them by setting the good example himself i.e., acting as a good and ideal model for the youths.

It can be concluded that although the ways of supporting or assisting the youths as used by venerable Phrathepwongsajarn were not all inclusive, yet he did help support the youths by loving kindness while being a Buddhist monk himself and doubtless the example he had set forth will henceforth be of much use to all youths.

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น อจ.ติก. (ไทย). ๒๑/๑๕/๑๘๕. หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๑๕ หน้า ๑๘๕. และพระไตรปิฎกภาษาบาลีมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๕. เช่น อจ.ติก. (บาลี) ๒๑/๔๐/๒๓ หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต บาลี เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๔๐ หน้า ๒๓.

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา/เล่ม/หน้า เช่น ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๘๕/๔๐๓. หมายถึง หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวคฺคกฏฐกถา เล่มที่ ๒ ข้อ ๘๕ หน้า ๔๐๓ ฉบับอรรถกถามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

๑. พระสูตรต้นปิฎก

ที.สී. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุทฺตคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ม. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ม.(ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ที. ปา.(ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม. มฺ.(ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณฺณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม. ม. (ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณฺณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม. อุ. (ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก (ภาษาไทย)
สํ.ส. (บาลี)	=	สูตรตนฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	สกาถวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
สํ. ส.(ไทย)	=	สูตรตนฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	สกาถวรรค (ภาษาไทย)

ลี้.ม. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ลี้.ม.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. เอกก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ทุก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ติก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. จตุกก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ญก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ญกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ญก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ญกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตตก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตตกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. สตตก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ทสก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. เอกาทสก.(บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต (ภาษาบาลี)
อง. เอกาทสก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.เถร.(บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถาปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.เถร.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก (ภาษาไทย)

ขุ.ม. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททนิกาย	มหานิทเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.จ. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	จูพนิทฺเทสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททนิกาย	จูพนิทเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.พฺทฺธ. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	พฺทฺธวีสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎกปาติ (ภาษาบาลี)

๒. พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ก. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺถุปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ. ก. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ (ภาษาไทย)

๓. ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. จูพฎีกา. (บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคจูพฎีกา (ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ. จูพฎีกา. (ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคจูพฎีกา (ภาษาไทย)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน	๑๓
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการพัฒนา	๑๓
๒.๒ ความหมายและความสำคัญของเยาวชน	๒๒
๒.๒.๑ ความหมายของเยาวชน	๒๓
๒.๒.๒ ความสำคัญของเยาวชน	๒๔
๒.๒.๓ พัฒนาการของเยาวชน	๒๗
๒.๒.๔ ความต้องการของเยาวชน	๓๑
๒.๓ ปัญหาของเยาวชนในสังคมไทย	๓๓
๒.๔ สาเหตุของปัญหา	๓๖
๒.๕ ผลกระทบของปัญหาเยาวชน	๓๕
๒.๖ การพัฒนาเยาวชนตามหลักพุทธธรรม	๓๕

๒.๖.๑	ความหมายของพุทธธรรม	๓๕
๒.๖.๒	หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน	๔๐
๒.๖.๓	การพัฒนาด้านอินทรีย์สังวร	๔๑
๒.๖.๔	การพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน	๔๕
๒.๖.๕	การพัฒนาทางสังคมสำหรับเยาวชน	๔๗
๒.๖.๖	การพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเยาวชน	๔๕
๒.๖.๗	การพัฒนาปัญญาของเยาวชน	๕๒
๒.๖.๘	วิธีการฝึกฝนเยาวชนตามแนวพุทธธรรม	๕๔
๒.๗	พระสงฆ์กับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน	๕๗
๒.๘	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๒

บทที่ ๓ การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์

(คุณ ขนฺติโก)		๖๔
๓.๑	นิยามศัพท์และบริบทของของเยาวชน	๖๔
๓.๒	ปัญหาและสาเหตุของปัญหาเยาวชนในงานวิจัย	๖๗
๓.๓	ผลกระทบในเชิงปัจเจก ครอบครัว และสังคม	๖๘
๓.๔	การประยุกต์หลักพุทธธรรมตามแนวทางของพระเทพวงศาจารย์	
(คุณ ขนฺติโก)		๗๔
๓.๔.๑	ความหมายของไตรสิกขา	๗๕
๓.๔.๒	หลักแห่งศีล	๗๖
๓.๔.๓	หลักแห่งสมาธิ	๗๘
๓.๔.๔	หลักแห่งปัญญา	๘๑
๓.๔.๕	หลักการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน	๘๗
๓.๕	ผลสัมฤทธิ์ในการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน	๕๐
๓.๕.๑	ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์	๕๐
๓.๕.๒	ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านความสุข	๕๐
๓.๕.๓	ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านความเก่ง	๕๑
๓.๖	บทสรุปวิเคราะห์	๕๑

บทที่ ๔ การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก) ๕๕	
๔.๑ การให้สิ่งของ (ทาน)	๕๕
๔.๑.๑ การสงเคราะห์เยาวชนด้วยวัตถุทาน	๕๖
๔.๑.๒ การสงเคราะห์เยาวชนด้วยธรรมทาน	๑๐๑
๔.๒ การให้คำแนะนำที่ดี (ปิยวาจา)	๑๐๔
๔.๓ การบำเพ็ญประโยชน์ (อรรถจริยา)	๑๐๖
๔.๔ การวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี (สมานัตตตา)	๑๑๐
๔.๕ บทสรุปวิเคราะห์	๑๑๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๑๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๙
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	๑๑๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๒๐
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๒๑
บรรณานุกรม	๑๒๒
ภาคผนวก	๑๓๖
ภาคผนวก ก. แนวทางการสัมภาษณ์	๑๓๖
ภาคผนวก ข. ภาพกิจกรรมพัฒนาเยาวชน	๑๓๙
ภาคผนวก ค. ชีวิตประวัติโดยสังเขปของพระเทพวงศาจารย์ (คุณขนุนติโก)	๑๕๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของเยาวชนไทยในสภาวะปัจจุบัน นับว่าเป็นปัญหาที่หนักใจแก่ทุกฝ่ายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก พฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและทางวาจา อันไม่เหมาะสมกับวัย ตัวอย่างเช่น ปัญหาเยาวชนติดพนันฟุตบอล เล่นเกมส์พนันต่างๆ ไม่เกรงกลัวกฎหมาย ไม่เสียดายเงิน เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์อย่างหมกมุ่น และชอบเกมส์ที่มีความรุนแรง การเข้าสนทนาทางอินเทอร์เน็ตหาคู่ เสนอตัวให้กู่นอน การมั่วเรื่องเพศ เทียวเซก ชอบเที่ยวกลางคืน ใช้เงินฟุ่มเฟือยเกินตัว นักศึกษาอยู่กินกันทั้งๆ ที่ยังขอเงินจากผู้ปกครอง เมื่อท้องก็ทำแท้งหรือเอาลูกไปทิ้ง ไม่เชื่อฟังพ่อแม่แต่เชื่อฟังนักร้อง ดาราบางคนที่เป็นแบบอย่างในทางเสียหาย การติดเพื่อนและเสพยาเสพติด เมาสุรา และขับรถเร็วเกินอัตราในท้องถนน ไม่ชอบเรียนหนังสือ ไม่รับผิดชอบการเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นแทบทุกวัน^๑

ปัญหาส่วนหนึ่ง มาจากการรับเอาวัฒนธรรมทางตะวันตกมาโดยไม่ได้อัดกรองว่าสิ่งใดเหมาะกับเยาวชนไทยหรือไม่ จึงทำให้เยาวชนตกเป็นเป้าหมายของการตลาด คือ การโฆษณาโดยใช้เยาวชนเป็นสื่อเพื่อจะได้ขายสินค้าให้มากที่สุด และขณะเดียวกัน ก็เกิดความอ่อนแอทางด้านวัฒนธรรมไทย เช่น ตำรวจสถานีประเวศ จับแก๊งค์วัยรุ่นที่ประกอบมิถาชีพ ด้วยการตระเวนปล้นโทรศัพท์มือถือตามห้างสรรพสินค้า และป้ายรถเมล์ ตำรวจเมืองพัทยาจับ ๔ ใน ๑๑ วัยรุ่นที่ลวงเด็กหญิงอายุ ๑๔ ปี ๒ คน ไปรุมข่มขืนกลางไร่มัน โดยมีเพื่อนที่เป็นเด็กหญิงเป็นนางนกต่อช่วยหลอกเพื่อนไป ซึ่งเป็นข่าววันเดียวกัน^๒

^๑ แพทย์หญิงเพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, “ปัญหาเยาวชน มีใครสนใจจะแก้”, *ไทยโพสต์*, (๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๓.

^๒ สุชาติ ศรีสุวรรณ, “เหตุของปัญหาวัยรุ่น”, *มติชน*, (๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๑๕.

งานวิจัยของ ดร.อมรวิรัช นาคทรพร อาจารย์คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและคณะ สรุปสาเหตุที่มาของปัญหาต่างๆ ของเยาวชนว่าเกิดจาก การห่างบ้าน ห่าง วัด โดดในห้าง ค่านิยมแพ้ไม่เป็นอิทธิพลของสื่อที่รุนแรง ระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขันสร้างคน เพื่อป้อนตลาดงานมากกว่าจะสร้างคนเพื่อเข้าใจในชีวิต และอิทธิพลของสถานเริงรมย์ ผับ เชน คาราโอเกะ อาบ-อบ-นวด ที่ผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด หากมองในแง่จริยธรรมแล้ว ถือว่าเยาวชนจัดอยู่ในอาการป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤตในปัจจุบันนี้^๓

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสังคมไทย ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์จนเกิดเป็นปัญหาวิกฤตสืบสนหลายอย่างทั้งในระดับบุคคล และระดับประเทศที่แก้กันไม่ค่อยจะได้ผล เพราะการแก้ไขส่วนมากเป็นการแก้ทางวัตถุซึ่งมุ่งเอาการบริโภคนิยมเป็นใหญ่ โดยละเลยการแก้ปัญหาพื้นฐานทางด้านจิตใจ แม้เมืองไทยเราจะเป็นเมืองพระพุทธศาสนา แต่หลงลืมตน คือ ลืมวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นมรดกตกทอด มาจากบรรพบุรุษของตนในอดีต ซึ่งได้เคยประพฤติปฏิบัติมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี กระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน จะเห็นว่า ๓ สถาบันหลักของชาติ คือ บ้าน วัดและวัง ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาด้านจริยธรรม ศิลธรรม และให้การศึกษาแก่เยาวชนมาโดยตลอด...^๔

ปัญหาต่างๆ ในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น และส่งผลให้พระพุทธศาสนาถูกระทบและถูกลืมเลือน เพราะคนไปหลงรับเอาค่านิยมแบบตะวันตกมาใช้ การพัฒนาเน้นไปทางนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้แทน เช่น การใช้เครื่องจักรกลแทนแรงคน มีการแข่งขันแย่งชิงกันขึ้น และขณะเดียวกันก็ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไปด้วย เช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร บรรยากาศ และทำลายสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ ทัศนคติ ค่านิยม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เหล่านี้ก็คือ ปัญหาบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่แก้ไม่ตกเพราะส่วนมากไปแก้ที่ปลายเหตุ

^๓ สุรพศ ทวีศักดิ์, “เซ็กซ์-ยา-ฆ่า อาการป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤตของเยาวชนไทย”, มติชน, (๓ ตุลาคม ๒๕๔๗) : ๑๘.

^๔ พระธรรมนิศ มั่นคงทรัพย์, “การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษาเปรียบเทียบกรณี : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยกับโรงเรียนสตรีวิทยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาอักษรศาสตร์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

เมื่อการแก้ปัญหาของชาติดำเนินไปในทิศทางที่ทวนกระแสกับพุทธธรรม ที่สอนให้รู้จักประมาณตน และรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม กิจกรรมมอมเมาให้เยาวชนของชาติไปหลงใหลอยู่กับอบายมุข โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ และการพนันมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นทวีคูณ การที่จะช่วยยับยั้งความเสื่อมถอยดังกล่าวไว้ได้ น่าจะได้แก่การพัฒนาเยาวชนของชาติให้ผูกพันกับหลักพุทธธรรมและยึดมั่นในหลักศาสนา อันจะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ชาติในอนาคต แม้พระสงฆ์ควรจัดโครงการ เพื่อดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น และเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาฟื้นฟูจิตใจของศาสนิกชน ได้ทุกเพศทุกวัย กิจกรรมที่จัดควรจัดตามความสามารถ และความพร้อมของทางวัด บทบาทของโรงเรียน กิจกรรมอบรมเยาวชนด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม หากโรงเรียนไม่สามารถจัดให้สมบูรณ์ได้ ทรัพยากรบุคคลที่ควรคำนึงถึง คือ พระสงฆ์และวัด โรงเรียนควรขอความร่วมมือจากพระสงฆ์และวัดใกล้เคียง^๕

พระสงฆ์ จัดว่าเป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาเยาวชนดังกล่าวมา ได้อีกทางหนึ่ง โดยท่านได้อาศัยหลักพุทธธรรมและการประยุกต์เพื่ออบรม สั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามแนวพุทธวิถี เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การให้คำปรึกษาและคำแนะนำปัญหาด้านจริยธรรม การชักชวนให้ศาสนิกเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^๖

นอกจากนั้น พระสงฆ์บางรูป เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ก็ได้ปลุกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัยโดยวิธีการต่างๆ ตามหลักพุทธธรรม เช่น จริยธรรมในการพัฒนาคน ส่งเสริมหน้าที่ระหว่างบุคคลในสังคม การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อโลกที่ตนอาศัยอยู่นี้^๗

^๕ พระเมธีธรรมากรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, เล่มที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓-๑๔.

^๖ ระพีณ ชูชื่น, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาครุศาสตร์ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), บทคัดย่อ.

^๗ พระมหาทวีป กตปุญโญ (หนูด้วง), “ศึกษาวิเคราะห์งานปลุกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุ ทำเกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาอักษรศาสตร์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

ดังนั้น หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้เกิดการเกื้อกูล ให้สังคม ดำเนินไปสู่วิถีทางที่ดีงาม ประสานผลประโยชน์ทั้งฝ่ายตนและคนอื่นไว้ได้อย่างมั่นคงถาวร ทำให้คนเห็นใจกันมากยิ่งขึ้น ลดความเห็นแก่ตัวลง ขณะเดียวกันก็ร่วมกันทำงานเพื่อ ส่วนรวมด้วยความปรองดองสามัคคี และช่วยทำให้โลกอยู่ด้วยกันได้อย่างเกื้อกูล มีไมตรีจิต ปรารถนาดีต่อกัน ถ้าหากบุคคลในสถาบันต่างๆ ขาดธรรมะ เช่น สถาบันครอบครัวบุตรธิดาก็ จะไม่เคารพนับถือผู้ปกครองของตน แม้สถาบันพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ถ้าขาดหลักการ เกื้อกูลช่วยเหลือกันและกันแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะเป็นที่รวบรวมจิตใจ หรือเป็นศูนย์กลาง แห่งจิตวิญญาณของพุทธบริษัทได้เลย พระองค์ตรัสให้ความสำคัญต่อพุทธธรรมนี้มาก โดย เรียกว่า “หลักสังคหวัตถุธรรม” คือ ธรรมที่อิงอาศัยกันอย่างมีระบบของสังคมมนุษย์ มี ๔ อย่าง ได้แก่ การช่วยเหลือกันด้วยวัตถุสิ่งของ การช่วยเหลือกันด้วยคำแนะนำที่เป็น ประโยชน์ การรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน และการทำตามหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ฐานะของ ตนเอง^๔

ประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้มีพระเถระเป็นจำนวนหลายรูปให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการพัฒนาเยาวชนด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ไร่รองรับเพื่อดึงเยาวชนอัน เป็นกำลังของชาติในอนาคตออกมาจากอบายมุข และอบรมขัดเกลา ด้วยหลักพุทธธรรม ใน งานวิจัยครั้งนี้ จึงนำเสนอ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระ อารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นกรณีศึกษา โดยท่านเป็นพระเถระอีกรูปหนึ่ง ที่ได้มีคุณูปการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ต่อส่วนรวม กล่าวโดยย่อ คือ พัฒนทั้งด้านวัตถุ ภายนอก และพัฒนาด้านจิตใจของเยาวชน ซึ่งท่านได้ทำงานอุทิศตน เพื่อพระพุทธศาสนาจน ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณสรรเสริญในฐานะว่าเป็นผู้มีผลงานดีเด่นหลายด้านจาก สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ทั้งของรัฐและเอกชน และงานที่เป็นลักษณะโดดเด่นที่สุด ก็คือ งานการศึกษาสงเคราะห์ และงานการศาสนศึกษา เพราะถือได้ว่าเป็นงานหลักสำคัญที่มุ่งเพื่อ ส่งเสริมด้านการพัฒนาเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม เช่น การจัด ตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม- บาลี และ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงตอนปลายอัน เป็นวิธีการหนึ่ง ที่สามารถนำเอาเยาวชนเข้าสู่วัด โดยบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นการได้ซึมซับเอาแนวทางการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

^๔ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐ – ๕๑

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ที่ท่านนำไปพัฒนาเยาวชน ว่าได้ผลอย่างไร และมีหลักการที่เกี่ยวข้องที่ท่านนำไปใช้ แล้วเกิดประสิทธิภาพอันสมควรประโยชน์ต่อกลุ่มเยาวชนที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในวัดแห่งนี้ และเพื่อจะได้นำผลการวิจัยที่ได้นี้ ออกเผยแพร่เป็นเชิงวิชาการอันจะเกิดประโยชน์ต่อองค์กรพระพุทธศาสนา และพฤติกรรมของเยาวชนที่พึงประสงค์ให้กับสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาดำรงทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาเยาวชน ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา

๒. ศึกษาจากตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการเผยแพร่

๓. ศึกษาจากหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์

(คุณ ขนฺติโก)

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัย ได้วิจัยในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของประชากรผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน จำนวน ๕ แห่งด้วยกัน ดังต่อไปนี้

๑. กิจกรรมที่ส่งเสริมเยาวชนในวัดหนองแขวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น

๒. ชุมชนวัดหนองแขวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๓. บ้านหนองแขวง ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔. บ้านหนองโพธิ์ ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๕. บ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ประชากรที่ศึกษา ประชากรที่ศึกษาตามกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้วิจัย ได้แบ่งกลุ่ม
ประชากรในการวิจัย ออกเป็น ๗ กลุ่ม จำนวน ๕๑ รูป/คน ดังต่อไปนี้

๑. ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง ๕ รูป/คน

๒. ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา ๑๐ รูป/คน

๓. นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง ๒๐ คน

๔. นักเรียนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา ๑๖ รูป

๕. ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง ๒๐ คน

๖. ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง ๑๐ คน

๗. ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา ๑๐ คน

สำหรับเหตุในการเลือกกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

(๑) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นครู-อาจารย์ เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในพื้นที่โดย
อ้อม คือ รับผิดชอบดูแลเยาวชน และนำพาเยาวชนทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา
แทนพระเทพวงศาจารย์

(๒) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ปกครองของเยาวชนนั้น มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชน
โดยตรง คือ ให้ความร่วมมือกับวัดและโรงเรียนในการดูแลพฤติกรรมของเยาวชน

(๓) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นศิษย์เก่าของทั้งสองโรงเรียนนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะ
เคยศึกษาเล่าเรียน และได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระเทพวงศาจารย์ กระทั่งจบการศึกษา
และประกอบวิชาชีพที่เรียนมา

(๔) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียน ตั้งแต่ระดับชั้น อนุบาล ไปจนถึง ระดับ
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระเทพวงศาจารย์ คือ การมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมที่วัดหนองแขวงจัดขึ้นในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญทางราชการ

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พุทธธรรม หมายถึง คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีคัมภีร์ที่เรียกว่า พระไตรปิฎก เป็นแหล่งคำสอนนั้น

การพัฒนา หมายถึง การกระทำที่ส่งผลให้เยาวชนมีความรู้ดี มีความประพฤติดี ตามคลองธรรมของพระพุทธศาสนา

เยาวชน หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่เข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา ศิษย์เก่า รวมถึงผู้เกี่ยวข้องกับการได้รับการพัฒนาด้านพุทธธรรมจากพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

การประยุกต์ หมายถึง การนำพุทธธรรมมาปรับใช้กับเยาวชนให้เหมาะสมด้วยหลักกุศโลบาย เทคนิคและวิธีการของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนไว้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุทธ์โต) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาและปฏิบัติว่า หลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นหลักในการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา มีข้อปลีกย่อยหลายอย่างทั้งที่เป็นส่วนของการจำคัมภีร์ต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการลงมือปฏิบัติให้เกิดผลทางใจที่เป็นอิสระจากกิเลสทั้งหลาย หลักการเหล่านี้เป็นแนวทางในการพัฒนา แต่เมื่อประมวลให้ลงตามรูปแบบของการศึกษาแล้ว แบ่งการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาได้ ๓ อย่าง ได้แก่

๑. **ปริยัติศึกษา** ศึกษาคือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่พุทธพจน์ เป็นการศึกษาเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน

๒. ปฏิบัติดีศีลธรรม ศัทธิธรรมคือปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ อัญจกัมมรรค หรือไตรสิกขา หมายถึงการนำเอาสิ่งที่จดจำไว้ได้และเข้าใจแจ่มแจ้งแล้วนั้นมาประยุกต์ใช้กับ กาย วาจา ใจของตนให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

๓. ปฏิเวธศีลธรรม ศัทธิธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน หมายถึงการรู้แจ้งแทงตลอดด้วยอำนาจญาณ อันเป็นผลจากการ ปฏิบัติ^๕

พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า คำว่า “ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ” หมายถึง ความเป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของ วัฒนธรรมไทย คำนี้ ครอบคลุมวิชาพระพุทธศาสนาอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งมาตรา ๒๓ แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติว่า การจัดการศึกษาต้องเน้น ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของ แต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้คือ “ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การ กีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา” ในกรณีนี้ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ก็ต้อง หมายถึงวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนา ประจำชาติไทย^๖

พระราชปริยัติเมธี (คุณ ขนฺติโก) ได้เขียนไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาวัดหนอง แวงพระอารามหลวงถึงนโยบายหลักของวัด ความตอนหนึ่งดังนี้ “ส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเพื่อ เป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงตามหลัก ๖ ประการ คือความสะอาด สว่าง สงบ เสียสละ สามัคคี มีมารยาทของพระภิกษุสามเณร เยาวชนภายในวัด”^๗

สุทธิ ดิสงคราม ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาทั่วไปในปัจจุบันนี้ว่า จากสภาพการณ์ ทางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีผลทำให้การศึกษาต้องพัฒนาและเปลี่ยนแปลง ไปด้วย รัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดนโยบาย การปฏิรูปการศึกษา ซึ่ง จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคม

^๕ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๑.

^๖ พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^๗ พระราชปริยัติเมธี (คุณ ขนฺติโก), **แผนพัฒนาการศึกษาวัดหนองแวง พระอารามหลวง ขอนแก่น**, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

แห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดที่กำหนดไว้ คือ เพื่อให้ประชาชนมี ศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาประเทศให้สามารถอยู่ใน สังคมโลกได้อย่างมีความสุข^{๑๒}

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายถึงไตรสิกขาว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้น ต้องเป็นการฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง และประเมินผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่มิได้ปิดกั้น คำแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นต้อนสืบเนื่อง เริ่ม จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา^{๑๓}

การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขา มีลักษณะบูรณาการ และ ปัจจัยการ ที่ว่า บูรณาการนั้นเพราะทุกองค์ประกอบอันมี สติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งครอบคลุมมรรคมืองค์แปด นั้นมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้ง ในด้านที่ต้องละเว้น และ ในด้านที่เจริญยากที่จะแยกออกมาโดดเดี่ยว และ ไม่สามารถตัด องค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้ที่ว่าไตรสิกขาเป็นปัจจัยการนั้น เพราะสติ สมาธิ ปัญญาเป็น ปัจจัยต่อเนื่องอิงอาศัยกันโดยตลอดจะเริ่มที่ปัญญา หรือสติ หรือสมาธิ ก็ได้ผู้ที่สนใจเรื่อง ไตรสิกขา ย่อมสามารถศึกษารายละเอียด และนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาที่บูรณาการ เป็นองค์รวมของหลัก ความรู้วิธีปฏิบัติและทบทวนผลของการปฏิบัติเป็นองค์รวม ของการ พัฒนาคณ พัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมมีความสมบูรณ์ทั้งรูปแบบ (Form) และการปฏิบัติให้ เกิดผล (Function) จึงถือได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาที่สมบูรณ์ เพื่อพัฒนาชีวิตให้ สมบูรณ์

ยุวดี กังสดาล ได้กล่าวไว้ในบทความ เรื่อง “วัฒนธรรมสถานศึกษากับการพัฒนา ผู้เรียน” ใจความโดยย่อ คือ ให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับ เยาวชน เพราะเมื่อคนเราได้รับการศึกษาที่ดีแล้ว ก็จะอบรมได้ดีและมีศักยภาพ มีทักษะเอาตัว

^{๑๒} สุขชี ดิสงคราม. “สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการ ศึกษา ในโรงเรียนชายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต : (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

^{๑๓} ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์, “หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม”, โครงการคิดค้นวิธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗ - ๒๘.

รอดได้ ดังความตอนหนึ่งว่า... โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักฟังตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จากความพยายามในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงมีการออกกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาของชาติ สำหรับใช้เป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษานอกจากนี้ยังมีการปฏิรูปหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูปการเรียนรู้ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยให้การศึกษาเป็นตัวจักรสำคัญ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ถือว่าเป็นปัญหาวิกฤตที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องร่วมมือกันป้องกัน และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยเร่งด่วน และต้องเป็นการแก้ไขที่ให้ผลอย่างยั่งยืน^{๑๔}

เมื่อก้าวในภาพรวมแล้ว จากแนวคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมและวิธีการพัฒนาเยาวชน กล่าวโดยสังเขป ได้ดังต่อไปนี้

(๑) สอนให้เยาวชน คิดเป็น พุคเป็น ทำเป็น และมีความรอบรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลป วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง และของชาติไทย

(๒) สอนให้เยาวชนรู้จักมีระเบียบและความรับผิดชอบต่อตนเอง

(๓) สอนให้เยาวชนรู้จักหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อผู้อื่น

(๔) สอนให้เยาวชนเป็นคนมีศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม

ในการศึกษาครั้งนี้ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) นั้น ผู้วิจัยได้เลือกวิจัยงานอบรมสั่งสอนเยาวชน โดยใช้วิธีการ ๓ อย่าง คือ

(๑) การพัฒนาเยาวชนโดยพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) โดยตรง คือ การแสดงเทศนา การบรรยายธรรม การจัดกิจกรรม การจัดนิทรรศการ เนื่องในโอกาสต่างๆ

(๒) การพัฒนาเยาวชนโดยผ่านครู อาจารย์ ในโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา และโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง และผู้ปกครองของเยาวชน เป็นผู้ร่วมดูแลสอดส่องพฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่เหมาะสม และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามหลักพุทธธรรม

^{๑๔} ยุวดี กังสดาล, “วัฒนธรรมสถานศึกษากับการพัฒนาผู้เรียน”, วารสารกรมวิชาการ กรมวิชาการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๕) : ๖๘.

(๓) การพัฒนาเยาวชนโดยผ่านสื่อ และอุปกรณ์ที่เหมาะสมแก่วัย ซึ่งเรียกว่า “พระมหาธาตุเจดีย์” และศูนย์แพทย์สมุนไพรโบราณในวัดหนองแขง เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ทางวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราทางวิชาการ เอกสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะงานเขียน ตำรา หนังสือ สิ่งตีพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ และการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) และกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรม ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และเยาวชน จำนวน ๕๑ รูป/คน

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

๑. แบบสัมภาษณ์
๒. เครื่องบันทึกเสียง
๓. กล้องถ่ายภาพ

๑.๖.๓ การจัดทำข้อมูล

๑. เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากเอกสารงานวิจัย และข้อมูลภาคสนาม

๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัย และข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม

๓. นำเสนอผลการวิจัย

๔. สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงศึกษาวิธีการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของ
พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงการสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังฆวัตถุของ
พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

บทที่ ๒ หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” มาจากภาษาบาลีว่า วฑฺฒน หรือ วัฒนะ แปลว่า เพิ่มมากยิ่งขึ้น และพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้นิยามคำว่า “พัฒนา” แปลว่า “เจริญ” ตรงกับบาลีว่า “ภาวนา” เช่น การเจริญเมตตา เรียกว่า เมตตาภาวนา^๑ แม้ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ ฉบับภาษาบาลี ได้แสดงการพัฒนาโดยแบ่งเป็น ๔ หลักการใหญ่ๆ คือ

๑. กายภาวนา หมายถึง การพัฒนากาย คือ รู้จักควบคุมอินทรีย์ ๕ และปฏิบัติต่อสิ่งที่มีกระทบอย่างเหมาะสม ไม่ให้เกิดอกุศลธรรม อีกทั้งพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้วย

๒. สីลภาวนา หมายถึง การพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตนเองมีระเบียบวินัย มีกติกาสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข เกื้อกูลกัน

๓. จิตตภาวนา หมายถึง การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งปวง เช่น ฝึกให้ตนมีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทุกชนิด ขยันหมั่นเพียร อดทน ทำงานมีสมาธิ และสดชื่น ผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาด้านปัญญา เชาวน์ ไหวพริบ ความฉลาด การเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๕๒.

เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์ จากความอยาก กิเลส และปลดพ้นจากความทุกข์ที่ประสบอยู่นั้น และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา ไม่ใช่อารมณ์ตัดสินในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นธรรม^๒

ส่วนความหมายในภาษาอังกฤษใช้ คำว่า “Development” ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นในด้านวัตถุด้านเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาถนนหนทาง ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น^๓ ส่วนอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง “รก” ดังตัวอย่างเช่นพระบาลีว่า “น ลียา โลกาทุณโน” แปลว่า ไม่ควรเป็นผู้รกโลก คำว่า “รก” ก็มาจากคำว่า “วาทุณโน” หรือ “วณน” หรือ “พัฒนา” นั่นเอง^๔

อย่างไรก็ดี คำว่า “การพัฒนา” ตามหลักพุทธธรรม มีนัยที่ครอบคลุมไปถึงการพัฒนาตน (บุคลิกภาพ) การพัฒนาสังคม(และสิ่งแวดล้อม) การพัฒนาอารมณ์ (จิตใจ) และการพัฒนาด้านสติปัญญา (เขารู้ความฉลาด กุศลโลบาย)^๕

ดังนั้น ความหมายของการพัฒนา จึงมุ่งที่การพัฒนาตนเองเป็นหลักสำคัญ เพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมให้มีความประพฤติที่ดี เป็นสุจริตชน เป็นบัณฑิต เป็นผู้มีความฉลาดในการทำมาหากินทุกอย่าง และรู้จักหลักเว้นความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชีวิตของตนเองได้ เมื่อก้าวถึงหลักธรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาก็มีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

๑. **ทมะ** หมายถึง การฝึกหัด ขัดเกลา โดยผ่านกระบวนการฝึกควบคุม กำกับ เอาใจใส่ต่อกาย วาจา และใจ เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายเสีย (อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์) โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ อายุตนะ ๖ หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ^๖ นั่นเอง เป็นศูนย์การปฏิบัติงานภาคสนาม ไม่ใช่สถานที่แห่งอื่น เพื่อพัฒนาให้สติรู้เท่ารู้ทันต่ออารมณ์ที่กระทบทั้งภายในภายนอก เช่น ตากระทบรูปแล้วเกิดอารมณ์รักใคร่ โกรธหลง เป็นต้น ควรจะระงับและดับอารมณ์นั้นได้อย่างไร จะต้องฝึกฝนทั้งสิ้น ไม่ใช่ปล่อยให้จิตใจวิ่งไปตามกระแสรูปอันน่าใคร่ น่าพอใจนั้น ขณะเดียวกัน ปัญญาก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำกับจิตใจไม่ให้ไหลไป ฉะนั้น การพัฒนาในขั้นนี้ จึงมุ่งเป้าหมายการควบคุมสำรวมอินทรีย์^๖ เพราะเป็นการพัฒนาขัดเกลากิเลสของตนให้เบาบางลงได้^๗

^๒ อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๗๕/๑๒๑.

^๓ พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖-๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕,๔๘/๒๗๒., อัง.ปัญจก. (ไทย) ๒๒/๗๕/๑๔๕ .

^๖ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕ ; ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๖๒๐/๔๐๐.

^๗ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๐๔/๗๕.

๒. **สิกขา** หมายถึง วิธีการฝึกหัดพัฒนาชีวิตให้เกิดความสมบูรณ์ใน ๓ ด้าน ได้แก่

(ก) **การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย** ให้มีความงดงามมีระเบียบเรียบร้อย และสุจริต

(ข) **การพัฒนาพฤติกรรมทางวาจา** ให้เป็นคนพูดคำสุภาพ พูดจาไพเราะพูดแนะนำประโยชน์ ประสานความร่วมมือ พูดอย่างจริงใจไม่เสแสร้งหลอกลวง ถูกกาลเทศะ เป็นคำจริง พูดประกอบด้วยความหวังดีปรารถนาดีต่อคนอื่น พูดยุติธรรมน้ำใจคนอื่นไว้ได้ (อธิศีลสิกขา)

(ค) **การพัฒนาด้านจิตใจ** และเชาว์ปัญญา ความฉลาด อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดให้ เป็นไปในทางกุศล ความเจริญต่อตนและหมู่คณะ ตั้งคัมภีร์ธรรม (อธิจิตสิกขาและอธิปัญญา สิกขา)^๔

๓. **ภาวนา** ได้แก่ การฝึกหัดพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพ เพราะคนที่ฝึกฝนพัฒนาตนด้วยหลักภาวนาแล้ว ย่อมส่งผลดีตามคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ

(ก) **สมถภาวนา** หมายถึง วิธีการฝึกจิตให้สงบระงับจากนิวรณ์ธรรม ๕ ประการ มีพยาบาล เป็นต้น เพื่อทำให้จิตนั้นมั่นคง ไม่หวั่นไหว พร้อมต่อสู้ หรือ เผชิญกับปัญหาได้ทุกรูปแบบ ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายใดๆ เพราะฝึกให้จิตใจเข้มแข็งอยู่เสมอ เรียกว่า การฝึกสมาธิภาวนา

(ข) **วิปัสสนาภาวนา** หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง แต่ไม่ใช่ปัญญาที่เกิดจากตำรา หรือ วิชาการที่เราเรียนรู้กันอยู่ แต่ปัญญาในที่นี้ คือ ภาวนามยปัญญา เป็นการลงมือปฏิบัติการต่อสิ่งที่เราพิจารณาอยู่นั้นด้วย เช่น การยกสังขารขึ้นพิจารณาว่าเป็นไตรลักษณ์ ฟังรู้ทุกกระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา ไม่ใช่การจดจำว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเท่านั้น และปัญญานี้ ไม่ใช่สติปัญญาความจำได้หมายรู้ จึงแตกต่างจากปัญญาที่ได้จาก สุตมยปัญญาและจินตมยปัญญาโดยสิ้นเชิง^๕

เมื่อก้าวโดยสรูป สมถภาวนาก็ตาม และวิปัสสนาก็ตาม สามารถพัฒนาให้บุคคล มีความมั่นคงทั้งทางกายภาพ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีด้วย ดังจะเห็นได้จากผู้ปฏิบัติ ธรรมในพระพุทธศาสนาทั่วไป มักเป็นผู้มีหน้าตาอิมเอิบ อิมแยมแจ่มใส อารมณ์ไม่ขุ่นมัว รับมือกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างไม่หวั่นไหว ขณะเดียวกัน ก็มีวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้ง

^๔ อ.ต.ก. (บาลี) ๒๐/๕๒๑/๒๕๔ .

^๕ ที.ป.ว. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

แก่ตนเอง และพระพุทธศาสนา รวมไปถึงศาสนิกชนให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี แม้จะเกิดวิกฤตต่อพระพุทธศาสนาหลายครั้งมาแล้วก็ตาม ก็ด้วยอาศัยหลักการพัฒนาทั้ง ๒ นี้ เป็นหลัก

จุดหมายปลายทางของการพัฒนาด้วยหลักสมณะและวิปัสสนากาวานานี้ ย่อมทำให้ได้รับผลประโยชน์ (อานิสงส์) ที่ยอดเยี่ยมตั้งแต่ระดับโลกียธรรม ไปจนถึงโลกุตตรธรรม เช่น ทำให้สามารถแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ มีหุทิพย์ มีตาทิพย์ กำหนดใจคนอื่นได้ และระลึกชาติแต่ปางหลังได้ ทำให้อาสวะสิ้นไปได้ด้วยการบรรลุเจโตวิมุตติ ส่วนวิปัสสนากาวานาก็ทำให้บรรลุถึงปัญญาวิมุตติ หลุดพ้นจากอาสวะได้เช่นกันเพียงแต่ต่างวิธีการเท่านั้น^{๑๑}

ในอุพพมสมทานสูตร พระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำแนวทางให้บุคคลผู้จะพัฒนาตนเอง และสังคมไว้ปฏิบัติ ๔ แนวทาง ดังต่อไปนี้

๑. รู้จักหลักการพัฒนาหรือการกระทำที่ทำได้ทุกขในปัจจุบัน และในอนาคต การรู้จักพัฒนาตนโดยหลีกเลี่ยงการกระทำหรือพฤติกรรมที่ทำอยู่ในปัจจุบันให้โทษทุกข์ และส่งผลให้โทษทุกข์ในภายหน้าด้วย เช่น กลุ่มคนที่เข้าพวกรวมตัวกันดักจี ปล้น วิ่งราวทรัพย์ การโจรกรรม การก่อการร้าย เป็นต้น จึงตรัสเปรียบว่าเหมือนน้ำขมที่เจือด้วยยาพิษ กินแล้วอาจถึงตายหรือเจียนตาย^{๑๒}

๒. รู้จักพัฒนาฝึกฝนตนเองแม้จะทุกข์บ้างในปัจจุบันแต่มีสุขในอนาคตก็ต้องยอมการพัฒนาในด้านการศึกษเล่าเรียน ด้วยความสุจริต ซื่อสัตย์ ตั้งใจพากเพียรบากบั่น แม้จะลำบากก็ต้องอดทนต่อสู้ แล้วผลของงานนั้น ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบกับความสุขในอนาคต ซึ่งตรงกันข้ามกับพวกแรก จึงตรัสเปรียบว่าเหมือน ยาแดงด้วยน้ำมูตร (น้ำปัสสาวะ) ทั้งกลืน และรสไม่น่าดื่ม แต่แก้โรคได้หลายโรค^{๑๓} ในกรณีนี้ มีตัวอย่างเช่น พระโพธิราชกุมารได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “ความสุขจะมาได้ด้วยความสุขเป็นไม่มี จะได้สุขก็ต้องเอาทุกข์เข้าแลก”^{๑๔} ซึ่งพระองค์ก็ได้ตรัสรับรองว่าเป็นจริงดังนั้น เพราะพระองค์เองกว่าจะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้ก็ต้องทุกข์มาก่อนและเสวยสุข คือ ผ่านทุรกิริยา จนสามารถละอาสวะกิเลสทั้งปวง ลงมือทำด้วยตั้งใจก่อนแล้วได้ผลดีภายหลัง

^{๑๑} อัง.นกก. (บาลี) ๒๒/๒๗๓/๓๑๑ .

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๒/๕๒๓ .

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๒/๕๒๔ .

^{๑๔} ศาสตราจารย์ แสง จันทร์งาม และคณะ, พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓.

๓. รู้จักหลีกเลี่ยงการพัฒนาที่สุขเฉพาะหน้า แต่ส่งผลกระทบต่ออนาคต พัฒนาพฤติกรรมที่ทำให้ได้รับความสุข ความสะดวกสบายในปัจจุบัน แต่มีผลทำให้ตนเองเดือดร้อนในภายหลัง ก็ควรหลีกเลี่ยงเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การติดสุรายาเสพติดให้โทษ การเล่นเกมพนัน ซึ่งให้ผลร้ายในอนาคตอย่างแน่นอน อย่างน้อยก็ทำให้เสียสุขภาพ เสียทรัพย์สิน ถูกคนตำหนินินทา เป็นต้น จึงตรัสเปรียบว่าเหมือนน้ำหวานเจือด้วยยาพิษ^๔

๔. รู้จักการพัฒนาที่ผลประโยชน์สุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การพัฒนาใดก็ตาม เมื่อเราทำลงไปแล้ว ปัจจุบันก็มีความสุขปราศจากโทษทุกข์ และไม่เบียดเบียนใครๆ ขณะเดียวกันก็เป็นประโยชน์สุขไปในภายภาคหน้าด้วย ควรกระทำอย่างยิ่ง เช่น เยาวชนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน พอใจเรียน เข้าใจเรียน และฉลาดเรียนรู้ก็จะมีความสุขในการเรียนนั้น เพราะเขาวชชนนั้นหวังว่า เมื่อตนได้ขยันอย่างนี้แล้วเขาก็จะประสบกับความสุขในวันหน้าอย่างแน่นอน แม้คนที่ทำงานก็เช่นกัน ถ้าทำงานด้วยความรัก ความเข้าใจและมีหลักครองตน ครองคน ครองงาน บริหารจัดการให้ดีแล้ว ก็ประสบกับความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในบางครั้งอาจมีปัญหาก่เกิดขึ้นบ้างแต่ก็แก้ไขได้ และไม่ทุกข์กับการทำงานนั้นเลย ฉะนั้น บางคนจึงทำงานอย่างมีความสุข หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่บางคนกลับอมความทุกข์ไปขณะทำงาน จึงตรัสเปรียบว่าเหมือนนมส้ม น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ระคนเข้าด้วยกันแล้ว ทั้งสี่ กลิ่น และรสชวนบริโภค เมื่อบริโภคแล้วก็มีสุขกายสบายสุขภาพ^๕

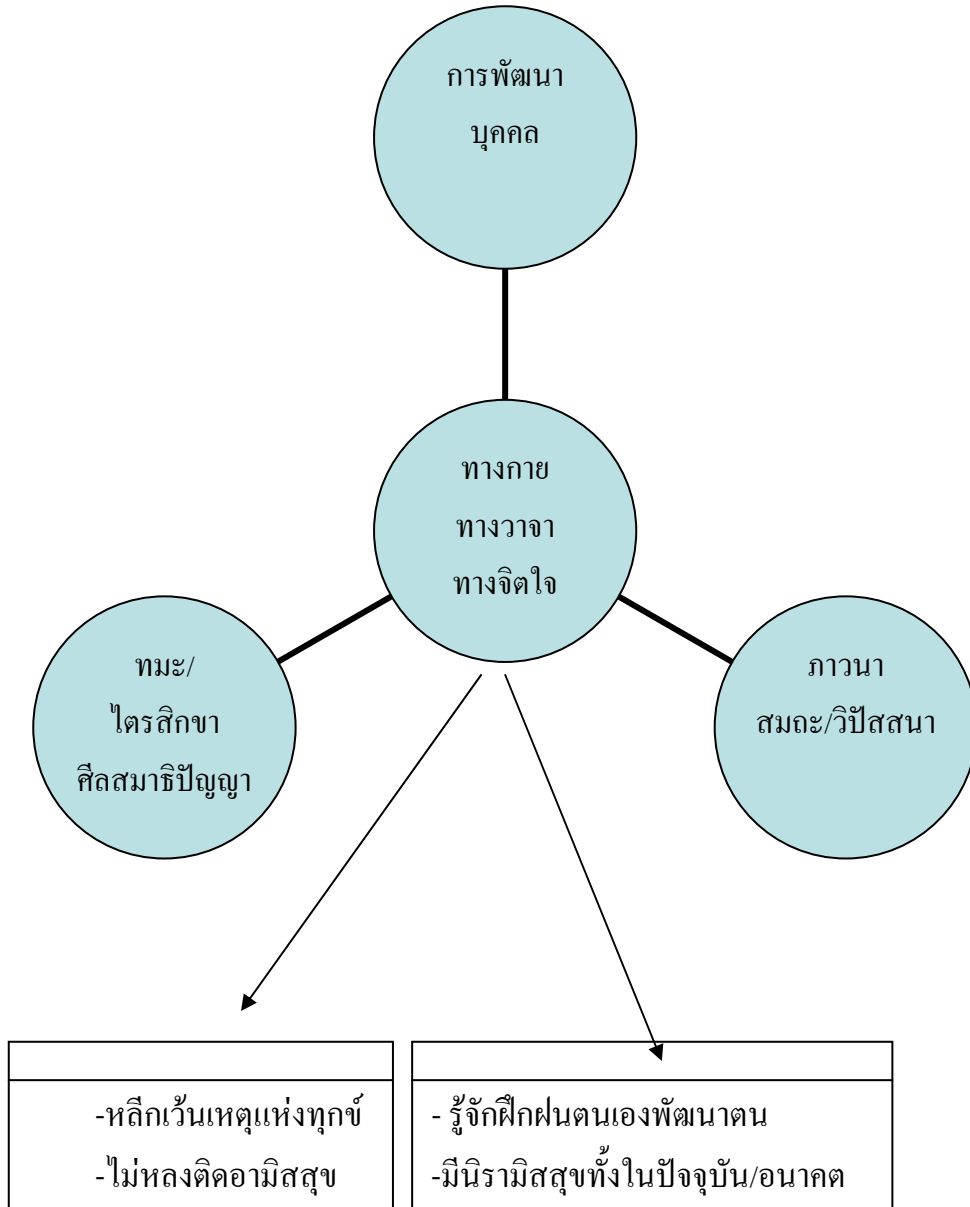
การพัฒนามนุษย์ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต เป็นไปตามวิถีทางแห่งพระพุทธศาสนานับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง และหลักพุทธธรรมนั้นก็เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น เยาวชน และวัยผู้ใหญ่ซึ่งทำหน้าที่ปกครอง บริหารกิจการของ หมู่คณะ และอีกเหตุผลหนึ่ง ก็คือ สามารถทำให้ตัวผู้ได้รับการพัฒนาแล้วนั้น ประสบความสำเร็จในด้านความสุข หรือ มีความสุขเป็นผลแห่งการพัฒนา เพราะว่า ถ้าหากการพัฒนาสิ่งใดหรือ บุคคลใดแล้ว ผลการพัฒนาก่อให้เกิดโทษทุกข์ตามมา ในแง่มุมพระพุทธศาสนา ถือว่า การพัฒนานั้นล้มเหลว ไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพก็ตาม ดังนั้น จะยกตัวอย่างแนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนามาประกอบ เพื่อเป็นทัศนะแห่งการศึกษาต่อไป

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๒/๕๒๔.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๒/๕๒๔-๕๒๕.

แผนภูมิที่ ๑ แสดงการพัฒนาศักยภาพบุคคลตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนา ๓ ด้าน

จากแผนภูมิที่ ๑ นี้ ผู้วิจัยเห็นว่า บุคคลจะพัฒนาตนได้ พึงฝึกฝนตนตามหลัก ทมะ ความข่มใจ สิกขา ความสำเหนียกศึกษาเข้าใจ และการฝึกอบรมตนด้วยสมณะการฝึกจิต และวิปัสสนาการรอบรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ คลาดเคลื่อน จากนั้น พึงรู้จัก การพัฒนาตนให้หลีกเลี่ยงเหตุแห่งความทุกข์ เช่น อบายมุข ๔ การรู้จักรู้พอดีกับความสูงที่อิง

วัตถุ (อามิสสุข) และการรู้จักแสวงหาความสุขที่ไม่อิงวัตถุ (นิรามิสสุข) เช่น การฟังเทศน์ การรักษาศีล การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

ความหมายของการพัฒนาในทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนา

การพัฒนาชีวิต เพื่อการฝึกฝน อบรมให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน การศึกษา ชีวิตครอบครัว และสังคมการเป็นอยู่โดยสันติสุขนั้น พอจะสรุปได้ ดังต่อไปนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า เป็นสภาพที่กลาง ๆ ทำให้เจริญก้าวหน้า และการพัฒนานั้นต้องดับทุกข์ได้ด้วย ไม่มีคิมิชั่วปะปนอยู่ด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า พัฒนาแปลว่าเจริญ หมายถึง มากขึ้นหรือเพิ่มขึ้นเท่านั้นเอง ไม่ได้หมายความว่าชั่วหรือดี เช่น สมที่ศิระมะันรทหนาแน่นขึ้นก็เรียกได้ว่าผมมันพัฒนาเหมือนกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าดี คำว่าพัฒนาเป็นคำกลาง ๆ คือ ต้องพัฒนาให้เป็นในทางที่ดับทุกข์ คือ ต้องไม่มีคิมิชั่ว ไม่มีบวมมีล^{๑๖}

พระราชวรมุนี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า มีอยู่ ๔ ด้าน คือ พัฒนาด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจและปัญญา ดังความตอนหนึ่งว่า

(๑) พัฒนาด้านกาย ได้แก่ ให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีพละนามัยสุขภาพดี

(๒) พัฒนาด้านศีล ได้แก่ ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ดี รวมทั้งมีความสุจริตทั้งทางกาย วาจา และอาชีพ

(๓) พัฒนาด้านจิตใจ ได้แก่ ฝึกจิตใจให้มีคุณภาพดี ให้มีสมรรถภาพดี และให้มีสุขภาพจิตดี

(๔) พัฒนาด้านปัญญา ได้แก่ ฝึกอบรมปัญญาให้รู้ให้เข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือตรงตามที่เป็น ต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้กระบวนการคิดการรับรู้ไม่ให้เกิด เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เข้าครอบงำ ทำให้เป็นการคิดที่ไม่มีอคติด้วยการใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญา^{๑๗}

^{๑๖} พุทธทาสภิกขุ, การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : พิมพ์ดี), ๒๕๓๗, หน้า ๑๑.

^{๑๗} พระราชวรมุนี, สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕ - ๗๑.

เสาวลักษณ์ สิงห์โกวิท และคณะ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าเป็นหนทางหรือโอกาส และทำให้เราคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นภายหลัง ที่เราได้พัฒนาสิ่งที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้แล้วนั้น เช่น การรู้จักวางแผนงานที่ดี การให้ความรู้ต่อผู้ปฏิบัติงาน การฝึกอบรมคน เป็นต้น^{๘๘}

สถานี บุญชู ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง การยกระดับตนเองให้สูงยิ่งขึ้นกว่าการเป็นอยู่เดิมในปัจจุบัน ทั้งในระดับปัจเจกชน และระดับมหาชน ดังความตอนหนึ่งว่า การพัฒนาคือสิ่งที่มีผลกระทบต่อทุกคนไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง ไม่ใช่เป็นไปเพื่อปัจเจกชน แต่แต่ละคนที่ต้องการจะยกระดับของตนเองขึ้นเท่านั้น เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของทุก ๆ คนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ดังนั้นต้องพยายามพัฒนาเพื่อให้บรรลุไปสู่เป้าหมายในทิศทางที่ทำให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่^{๘๙}

ส.ศิริรักษ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนา พอสรุปได้ว่า การพัฒนามุ่งไปที่วัตถุประสงค์เชิงปริมาณมากจนเกินไป การพัฒนานั้นมุ่งเอาตัวเลขเป็นเกณฑ์ว่าได้ทำอะไร ส่วนคนจะมีคุณภาพหรือไม่ อย่างไรนั้น ไม่คำนึงนัก เมื่อพัฒนาด้านเศรษฐศาสตร์เพียงด้านเดียวทำให้เสียด้านคุณธรรม จริยธรรม ความยุติธรรมก็ลดน้อยลงไปในสังคม การพัฒนาสังคมควรมุ่งที่ปัจเจกชนก่อน และรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย และควรเน้นการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การลดละความอยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็นลงมาบ้าง แล้วเพิ่มคุณธรรมให้มากยิ่งขึ้น ไม่ใช่แข่งกันรวย

ดังความตอนหนึ่งว่า ในปัจจุบัน ผลการการพัฒนาประเทศ มุ่งเฉพาะในการพัฒนาเพียงด้านวัตถุเพื่อให้เกิดความสามารถขึ้นในประเทศ โดยเป็นการมุ่งพัฒนาวัตถุในเชิงปริมาณและเงินตรามากกว่าความจำเป็น แสดงถึงลักษณะที่ตัดทอนสาระคุณค่าของชีวิตออกไปจนเหลือเพียงปริมาณตัวเลข ชีวิตมนุษย์ถูกตัดทอนจนเหลือเพียงเรื่องทางเศรษฐกิจ ส่วนความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่หลายมิติ ก็ถูกตัดทอนเหลือเพียงเรื่องวัตถุและเงินตรา...และมุ่งพัฒนาทางจิตวิญญาณมากกว่าด้านวัตถุ การพัฒนาจะต้องอาศัยความร่วมมือ

^{๘๘} เสาวลักษณ์ สิงห์โกวิท และกมล อุดลพันธ์, การพัฒนาบุคคล, กรุงเทพมหานคร : ออฟเซ็ทโปรดักชั่น, ๒๕๒๕, หน้า ๒

^{๘๙} สถานี บุญชู, คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท, (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๓๐), หน้า ๓.

ไม่ใช่แข่งขันกัน ไม่เป็นทั้งทุนนิยมที่เข้าข้างนายทุน และไม่เป็นทั้งสังคมนิยมที่เข้าข้างกรรมกร^{๒๐}

ภัทรพร สิริกาญจน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า สังคมไทยแม้จะเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา แต่ก็มีวัฒนธรรมของชาวตะวันตกไหลบ่าเข้ามา จึงทำให้วัฒนธรรมอันดั้งเดิมเสื่อมถอยลง เกิดปัญหาตามมาเพราะคนไม่ประพฤติธรรม ผิดศีล ผิดกฎหมายมากยิ่งขึ้น ก่ออาชญากรรมต่าง ๆ จึงควรรักษาสิ่งที่ดีเอาไว้ ดังความตอนหนึ่งว่า

สังคมไทย เป็นสังคมที่อาศัยหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลานานแล้ว กระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรม แต่หลังจากประเทศไทยได้พัฒนาประเทศไปตามประเทศที่เจริญในด้านวัตถุ เช่น อเมริกา เป็นต้น โดยหันหลังให้แก่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังคมไทยจึงมีมลภาวะและสัญญาณแห่งความเสื่อมถอยตัวขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชญากรรม ความทุจริต และความขาดแคลนทางศีลธรรมในด้านต่าง ๆ ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นและเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันนี้เป็นเครื่องแสดงว่าสังคมไทยจำเป็นต้องนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาสังคมอย่างเร่งด่วน เพื่อให้รอดพ้นจากความพินาศทางศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้พัฒนาในทุกด้าน และมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข^{๒๑}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า หมายถึง มนุษย์แม้จะมีความต้องการในด้านวัตถุเพื่อมาบริโภคใช้สอย จนลืมนึกถึง หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา และไม่นำมาปฏิบัติ จึงก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวกันมากยิ่งขึ้น ถ้าคนเราขาดที่พึ่งทางใจแล้วก็ยากจะพัฒนาให้เจริญงอกงามได้ในเรื่องอื่นๆ เพราะไม่มีมนุษยธรรมนั่นเอง อีกอย่างหนึ่งพระสงฆ์ก็ควรที่จะช่วยดูแล เอาใจใส่ต่อศาสนิกชนของตน เพราะเป็นศูนย์กลางในการนำพาชาวบ้านให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังความตอนหนึ่งว่า

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการนำพุทธศาสนามาพัฒนาสังคมนั้น จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่จำเป็นของสังคมอันจะขาดมิได้ แม้จะถูกกระทบกระเทือนบ้างในบางครั้ง ทั้งนี้เพราะชีวิตมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวัตถุประการเดียว วัตถุไม่สามารถ

^{๒๐} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, *ศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : พลพณิชการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๕ - ๑๑๗.

^{๒๑} ภัทรพร สิริกาญจน, *เอกสารวิชาการเรื่อง “สามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์ สังคม และเศรษฐกิจไทย”*, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

ตอบสนองความต้องการที่ไม่รู้จักจบสิ้นของมนุษย์ คุณค่าทางจิตใจยังคงมีความหมายยิ่ง สภาพสังคมปัจจุบันมีลักษณะผันผวนเต็มไปด้วยความขัดแย้งและทวีความรุนแรง.....เพราะ พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้เรียนรู้พุทธธรรมแล้ว ยังเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนอีกด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๒๒}

ผู้วิจัย จึงสรุปวิสัยทัศน์ในการพัฒนาของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๑. เป็นนักวางแผนที่ดี คือ รู้ว่าสิ่งใดควรทำก่อนและทำภายหลัง
๒. เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ทั้งปัจเจกชนและสังคมส่วนรวม
๓. หากพัฒนาด้านวัตถุมากไป ด้านจริยธรรมก็จะลดน้อยลงไป จึงควรให้สมดุลย์
๔. เป็นการพัฒนาเพื่อการดับทุกข์ที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์เรา
๕. เป็นการพัฒนาทั้งกาย สิ่งแวดล้อม อารมณ์ และสติปัญญาให้ฉลาดรู้เท่าทัน
๖. เป็นการป้องกันวัฒนธรรมตะวันตก และพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้มั่นคงยิ่งขึ้น
๗. ควรพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจให้ควบคู่กันไป ไม่ควรพัฒนาเพียงด้านเดียว

๒.๒ ความหมายและความสำคัญของเยาวชน

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ก็ย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ บางครั้งอาจทำให้ดีกว่าผู้ใหญ่ บางคนเสียอีก ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนในการกระทำของเขา เมื่อเขามีพฤติกรรมที่ดิ่งามทางกาย วาจาและจิตใจแล้ว ย่อมเป็นผู้ประเสริฐได้ เนื่องจากวัย หรือไม่ใช่ตัวชีวิตทางพระพุทธศาสนาเลย ว่า คนดีจะต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น เด็กและเยาวชนก็ทำดีได้เช่นกัน ดังคำอุปมาอุปมัยในขุททกนิกายชาดก ว่า “หงส์ นกกระเรียน นกยูง ช้าง ฟาน ย่อมกลัวราชสีห์ทั้งนั้น จะถือเอาร่างกายเป็นประมาณไม่ได้ ฉันท ในหมู่ มนุษย์ก็ฉันทนั้น ถ้าแม้เด็กมีปัญญาก็เป็นผู้ใหญ่ได้ คนโง่ถึงร่างกายใหญ่โต ก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้”^{๒๓}

^{๒๒} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์และศาสนิกชนจะปฏิบัติได้อย่างไร, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มุลินธิโกมลคิมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓ – ๓๐.

^{๒๓} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๒๕๓/๗๖.

อย่างไรก็ตาม เยาวชนจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อมวลมนุษย์ ดังที่พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคมว่า คือ ผู้ที่เป็นสัตบุรุษ หรือ คนดีตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเอง จะทำให้สังคมน่าอยู่และโลกมีคนดีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น จึงมีความสำคัญต่อครอบครัวและสังคมโลก ดังความตอนหนึ่งว่า

“เยาวชนที่พึงปรารถยานั้น แม้จะยังมีมากเท่าไร ก็ไม่มีอาการคับโลกหรือรกโลก เพราะในปัจจุบันมีปัญหาเรื่องคนจะล้นโลก แล้วจะไม่มีอะไรกิน จะไม่มีอะไรใช้สอย หากขาดสัตบุรุษแล้ว จะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง คนที่บกพร่องต่อหน้าที่นั้นแหละ เป็นคนรกโลก แต่หากเป็นสัตบุรุษ คนดีก็จะให้โลกน่าอยู่ยิ่งขึ้น”^{๒๔}

๒.๒.๑ ความหมายของเยาวชน

ตามหลักพุทธธรรม “เยาวชน” ไม่ได้เรียกตรงตามศัพท์ แต่จะเรียกว่า “เด็ก”, “กุลบุตร”(เยาวชนชาย), “กุลธิดา” (เยาวชนหญิง), เรียก “ชวาและชวตี” หมายถึง ชายหนุ่มหญิงสาว^{๒๕} และเรียกรวมกันว่า “บุตรธิดา” ก็มี ดังปรากฏในสังคายนาสุตต^{๒๖} ว่าบุตรธิดา หรือ เยาวชนนั้น พึงทำหน้าที่ ๕ ประการต่อบิดามารดาของตนเอง คือ (๑) รู้จักเลี้ยงตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ และน้ำใจอันงาม (๒) รู้จักช่วยเหลือกิจจำเป็นต่างๆ (๓) รู้จักรักษาชื่อเสียงตระกูลไว้ได้ (๔) รู้จักทำตนให้เหมาะสมที่จะสืบทอดสมบัติ และ (๕) รู้จักทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านเมื่อล่วงลับไปจากโลกนี้แล้ว ฉะนั้น ศัพท์ว่า “เยาวชน” ตรงๆ ในทางพระพุทธศาสนาจึงไม่ค่อยปรากฏนัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวโดยนัยแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ มาตรา ๔ แล้ว แบ่งเป็น ๒ ศัพท์ ได้แก่

(๑) คำว่า “เด็ก” โดยคำนิยาม หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินกว่า ๗ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน ๑๐ ปีบริบูรณ์

^{๒๔} รุ่ง แก้วแดง, **ธรรมสำหรับครู** : พุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๐.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓.

^{๒๖} ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๑๒/๒๖๗.

(๒) ส่วนคำว่า “เยาวชน” โดยคำนิยาม หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินกว่า ๑๐ ปี บริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปี และไม่ได้หมายถึง บุคคลผู้บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส^{๒๓} และความหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ ให้ความหมายว่า “บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส”^{๒๔}

๒.๒.๒ ความสำคัญของเยาวชน

รัฐให้ความสำคัญต่อเยาวชนเป็นอย่างดี และต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและปฏิบัติธรรมของเยาวชนไทย สรุปเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑. มีการปรับปรุงหลักสูตรสาระการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและจริยธรรมให้เหมาะสม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม มีความศรัทธา เลื่อมใส และประพฤติตนตามหลักพุทธธรรม ช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๒. รัฐขอความร่วมมือไปยังสื่อมวลชน เพื่อนำเสนอสิ่งที่เหมาะสม เพราะสื่อ นั้น มีบทบาทอีกทางหนึ่ง เพื่อส่งเสริมศาสนาและจริยธรรม ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีแก่เยาวชน เช่น รายการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสนา จริยธรรม ช่วยเปลี่ยนทัศนคติที่ผิดและค่านิยมที่ไม่ดี^{๒๕}

ฉะนั้น เด็กและเยาวชน จึงเป็นบุคคลที่เกิดมาพร้อมกับการได้รับสถานภาพเป็น “ลูก” เป็นอันดับแรก และมีสถานภาพต่างๆ ต่อมาโดยลำดับ เมื่อเข้าโรงเรียน ก็เรียกว่า “นักเรียน, นักศึกษา, นิสิต” เป็นต้น เมื่อเจริญเติบโตขึ้นมาอีกระดับก็เรียกว่า เป็น “พลเมือง” เมื่อเข้าสู่พระพุทธศาสนาก็เรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” เด็กและเยาวชน จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่างๆ ทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิก และเมื่อเติบโตขึ้น ก็มีบทบาทและความสำคัญ

^{๒๓} ทศนีย์ ทองสว่าง, สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๕ - ๒๓๖.

^{๒๔} สำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖, ประกาศเมื่อ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖, มาตรา ๔, หน้า ๑.

^{๒๕} พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, แผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและการพัฒนาจิตใจ, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗-๑๘.

ต่อสังคมมากขึ้นเช่นเดียวกัน^{๓๐} ฉะนั้น รากฐานของสังคมจึงมาจากเด็กและเยาวชนก่อนเป็นเบื้องต้น ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนใน ๕ ด้านด้วยกันดังต่อไปนี้

(๑) เป็นที่ยินดี ที่รัก และสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ไว้

แม้แต่เทวดาก็ได้แสดงภพชาติไว้ว่า “คนมีบุตรย่อมยินดีเพราะบุตร” เหมือนคนมีโคกระบือเขาก็ยินดีเช่นเดียวกัน และแสดงเทวดาภพชาติต่อไปอีกว่า “ความรักเสมอด้วยบุตรไม่มี”^{๓๑} นั่น ก็หมายความว่า บุคคลเป็นที่ยินดีและเป็นที่ทำให้ความรักในครอบครัวยิ่งไปกว่าบุตรธิดาของผู้ปกครองไม่มีอีกแล้ว เพราะท่านหวังความเจริญต่อเด็กและเยาวชนของตนให้เจริญก้าวหน้าโดยทำหน้าที่ตามหลักทศ ๖ เช่นให้การส่งเสริมศึกษา สอนให้ปรับปรุงตนให้ดี และให้รู้จักหลีกเลี่ยงความชั่ว เพื่อพ้นชั่วเสีย เป็นต้น^{๓๒} ไม่เพียงแต่เท่านั้น เด็กและเยาวชนยังเป็นผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ ดังคำบาลีว่า “ปุตตา วตฺถุ มนุสฺसानิ” แปลว่า “บุตรนั้นแหละเป็นที่รองรับความเป็นมนุษย์เอาไว้”^{๓๓} หมายถึง ถ้าไม่มีบุตรธิดาแล้ว มนุษย์เราก็จะหมดเผ่าพันธุ์ไปโดยปริยาย เพราะไม่มีใครมาสืบทอดต่อกันไป ไม่สามารถจะรักษาเผ่าพันธุ์มนุษย์ไว้ได้เลย

(๒) เป็นคนรับภาระกิจต่อจากผู้ใหญ่

เมื่อพวกเขาเจริญวัยเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าแล้ว จะต้องรับภาระสำคัญต่างๆ ต่อจากบรรพบุรุษ คือ ผู้ใหญ่ในปัจจุบันที่ปฏิบัติกันอยู่ในทุก ๆ ด้าน คือ รับภาระทั้งในครอบครัวและภาระทางสังคม^{๓๔} ดังคำกล่าวที่ว่า “เด็กในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า” ฉะนั้น เด็กและเยาวชน จึงเป็นความหวังของผู้ใหญ่ และเป็นความหวังของสังคม จึงมีความสำคัญทั้งต่อการสืบทอดกิจกรรมของตระกูล ตามหน้าที่ของบุตรธิดา^{๓๕}

^{๓๐} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงษ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการจัดกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖.

^{๓๑} สัง.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒ - ๑๓ / ๑๒ - ๑๓.

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒ - ๒๑๓.

^{๓๓} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๖๓/๕๐.

^{๓๔} อจ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๕๘/๗๘.

^{๓๕} พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ (โพธิ์ชัย), “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”, หน้า ๕๘.

(๓) เป็นคนคอยดูแลรับใช้ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน มีความประสงค์หรือความหวังในใจทุกคนว่า ต้องการให้บุตรธิดาของตนนั้นแหละ มาเลี้ยงดูตอบแทนคุณ เมื่อยามแก่เฒ่าชราภาพลง สามารถช่วยเหลือกิจการงานในตระกูลให้ดำรงอยู่ได้ รักษาทรัพย์ไว้ได้ ดำรงตระกูลให้อยู่อย่างมั่นคงถาวร และที่สำคัญยิ่ง คือ เมื่อถึงคราวที่ท่านถึงแก่กรรมสิ้นชีวิตไป ก็อยากจะให้บุตรธิดานั้นแหละมาทำบุญอุทิศไปให้ คือ ถึงจะมีญาติพี่น้องมากมาย แต่ก็ไม่มีสนิทใจเท่ากับสมาชิกในครอบครัวทำบุญให้ จึงเป็นความหวังอย่างยิ่งของท่าน^{๓๖}

(๔) เป็นผู้ยังความปลื้มปิติยินดีให้เกิดขึ้นแก่บิดามารดา

เด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางของครอบครัว เป็นกาวใจที่ทำให้บิดาและมารดา พึงตระหนักในการกระทำต่าง ๆ เพราะความรัก และความห่วงใย และทำหน้าที่การงานทุกอย่างด้วยความลำบาก ก็ยอมทำ เนื่องจากผลที่ได้นั้น ทำให้ท่านเหล่านั้น เกิดปิติยินดีเมื่อได้พบหน้าบุตรธิดาของตน ถ้าครอบครัวใดไม่มีบุตรธิดาแล้ว ท่านเปรียบเหมือนกับคนมีทุกข์ เหมือนตนรกรทั้งเป็นเลย เพราะเห็นคนอื่นมี แต่ตนไม่มี ด้วยขาดบุตรธิดาไว้ชื่นชมยินดีนั่นเอง และขณะเดียวกันเมื่อได้บุตรธิดาที่กตัญญูต่อผู้ปกครองแล้ว ก็จุดท่านขึ้นจากรกได้^{๓๗}

(๕) เป็นผู้สามารถทำให้บิดามารดาเข้าถึงหลักศีลธรรมอันดีงามได้

อภิชาติบุตรนั้น ได้รับการยกย่องว่า เป็นยอดของบุตรธิดาในทางพระพุทธศาสนา เพราะสามารถทำให้บิดามารดานั้น เป็นคนที่มี ศรัทธา มีศีล มีการทำบุญให้ทาน และมีปัญญา^{๓๘} ซึ่งความสำคัญที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน ควรเอาใจใส่ดูแลพัฒนาการทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ อย่าปล่อยให้เขาเจริญตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เนื่องจากวุฒิภาวะของพวกเขา แม้พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสไว้ว่า “เด็กเป็นคนไร้เดียงสา ไม่มีความรู้สึกรู้จักคิดหาสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด แต่มีเพียงอนุสัย คือ กิเลสที่ฝังลึกอยู่ในสันดานเท่านั้น”^{๓๙}

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

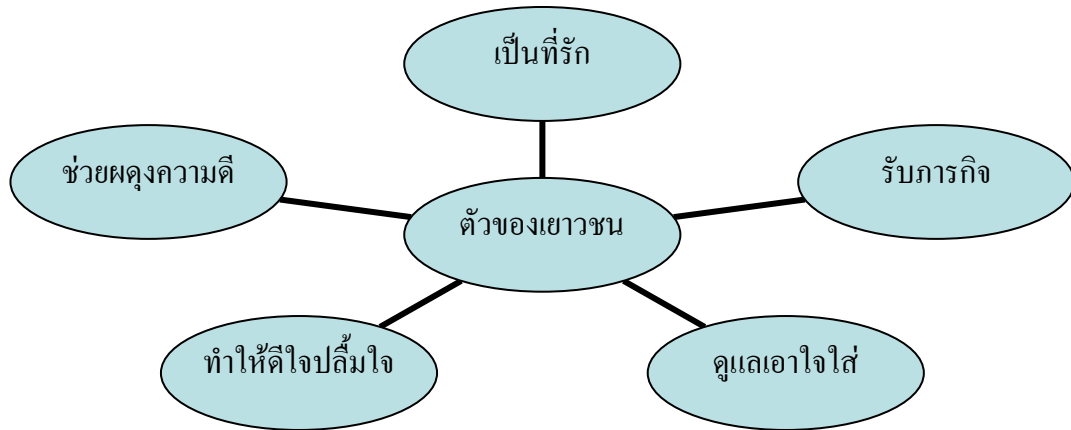
^{๓๗} พุทธศาสนิกชน, กตัญญูทศเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

^{๓๘} จุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๓๘๕/๒๖๑.

^{๓๙} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๕๔/๑๒๔.

แผนภูมิที่ ๒

แสดงความสัมพันธ์ของเยาวชนที่มีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องตามหลักพุทธธรรม

จากแผนภูมิที่ ๒ นี้ ผู้วิจัย มุ่งชี้ให้เห็นว่า เยาวชนนั้นมีความสำคัญต่อผู้ปกครอง คือ บิดาและมารดาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นที่รัก เป็นที่หวังแทน เป็นดวงใจ และเป็น ผู้สืบตระกูลต่อจากท่าน หากบุตรธิดาเยาวชนเป็นคนดี ท่านก็ดีใจและหวังว่า เมื่อเติบโตขึ้นมาแล้ว เยาวชนนั้น จะสามารถดำรงวงศ์สกุลของท่านได้ ขณะเดียวกัน ในบางกรณี เยาวชน นั้นแหละเป็นผู้ผดุงความดีงามในด้านศีลธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว เช่น สามเณรราहुล ที่ออกบวชและสามารถโน้มน้าวจิตใจของคนใกล้ชิดให้ได้รับความสุขในปัจจุบันชาติ ซึ่งถือว่าเป็นอกิชาตบุตรโดยแท้จริง

๒.๒.๓ พัฒนาการของเยาวชน

การพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กในแต่ละช่วงวัย มีความจำเป็นมากต่อการ วิเคราะห์หลักการพัฒนาพฤติกรรมให้มีความเหมาะสมในด้านศีลธรรม จริยธรรม ทั้งตัวเด็ก เองและสิ่งแวดล้อมของเด็ก เพื่อให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การเจริญเติบโต ด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก หมายถึง การเจริญเติบโตทางด้านสมอง ตลอดจนจนถึงอารมณ์ และสังคม จะกินเวลานานกว่าเป็นการเจริญเติบโตที่มีความเกี่ยวพันกันตลอดเวลา พัฒนาการ ด้านหนึ่งก็ยังมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ และ พัฒนาการทุกๆ ด้านเหล่านี้ ก็มีอิทธิพล ต่อพัฒนาการ โดยทั่วไปของเด็กด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ พัฒนาการทางด้าน

ร่างกาย สติปัญญา ภาษา อารมณ์และสังคม^{๔๐} ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับเงื่อนไขในการทำ ความดี หรือ พัฒนาการทางด้านจริยธรรมของมนุษย์ จะเป็นอีกด้านหนึ่ง ไม่เน้นพัฒนาการทางร่างกาย ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มแนวคิด ได้แก่

(๑) **กลุ่มแรก** เห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางด้าน จริยธรรมของคนเรา คือ ถือว่าคนเราไม่ได้ดีหรือชั่วมาแต่เกิด จิตใจอยู่ในสภาวะกลางๆ พร้อมที่จะทำในทางบวกให้คุณ หรือ ทางลบให้โทษก็ได้ ฉะนั้น สภาพแวดล้อมจึงเป็นเหตุปัจจัย สำคัญยิ่ง

(๒) **กลุ่มที่สอง** เห็นว่า ความพร้อมที่จะมีความเติบโตทางจิตใจนั้น มีอยู่ใน บุคคลมาตั้งแต่เกิดแล้ว คือ เขามีจิตใจที่บริสุทธิ์มาตั้งแต่เกิด แต่เมื่อเติบโตขึ้นมาลักษณะ ทางด้านจริยธรรมของเขาจะเริ่มเปลี่ยนแปลง และจะพัฒนาการไปตามวิถีทางที่ดียิ่งขึ้น^{๔๑}

วุฒิภาวะของคนเรามีความแตกต่างกันออกไป การที่จะพัฒนาคนจำต้องคำนึงถึง ระดับวุฒิภาวะของเขาประกอบด้วย ตามหลักพุทธธรรมไม่เรียกว่า วุฒิภาวะแต่เป็นการ พัฒนาบุคคลตามประเภทของกลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนา ดังจะได้อธิบายตามลำดับต่อไปนี้

๑. **พัฒนาการของเยาวชน วุฒิภาวะ (Maturity)** หมายถึง ความเจริญเติบโต เต็มที่ทั้งร่างกายและจิตใจ พร้อมที่จะทำงานตามหน้าที่ได้ เช่น เมื่อถึงระยะหนึ่งทารกในครรภ์ เริ่มเดินได้ เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่ ทารกจะเริ่มมีวุฒิภาวะ เริ่มเดินได้ พูดได้ เป็นต้น ในด้าน จิตใจนั้น ก็จะเจริญควบคู่กันไปกับร่างกาย เมื่อจิตใจเจริญเต็มที่ก็เริ่มรู้จักใช้เหตุผล มีความ รับผิดชอบ และควบคุมอารมณ์ของตนได้^{๔๒}

^{๔๐} พระมหาสมควร ฐมฺหิโร, (สายงาม), “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรม แก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, หน้า ๕๕.

^{๔๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, การปลูกฝังจริยธรรมในแนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของ เยาวชนในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.สีฟ้า, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

^{๔๒} พระมหาสมควร ฐมฺหิโร, (สายงาม), “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรม แก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๐.

อาร์โน กาชเซลล์ (Arnold Gesell) นักจิตวิทยาพัฒนาการ ให้ความสำคัญมากต่อวุฒิภาวะ เพราะเป็นการพัฒนาทางร่างกาย คือ การเจริญเติบโตของเด็กมีขั้นตอนตามวุฒิภาวะของเด็ก เช่น จากนั้น เป็นยืน เดิน วิ่ง เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ต้องฝึกฝน ต่างจากเด็กที่ไม่มีความพร้อมด้านวุฒิภาวะ (พวกเด็กบกพร่องทางอวัยวะบางส่วน เช่น ขาลีบ) และเมื่อบุคคลพัฒนาจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง จะมีการดัดแปลงพฤติกรรมใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น สรุปได้ว่า กาชเซลล์ มองพฤติกรรมในแง่ของความพร้อมจากการเปลี่ยนแปลงภายในอินทรีย์ก่อน เป็นสำคัญ และสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงส่วนประกอบของการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น เขาจึงเห็นว่า ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ จะต้องเข้าใจหลักวุฒิภาวะนี้ให้ดี และเขายังแนะนำว่า ควรให้เด็กได้ฝึกหัดพัฒนาตนไปตามความสามารถของเขา มิใช่ไปบังคับให้ทำตามใจผู้ปกครองทุกอย่างไป เพราะขัดหลักธรรมชาติของเด็ก^{๔๓}

๑.๑ พัฒนาการของวัยเด็ก (Child years)

พัฒนาการของวัยเด็ก เป็นวัยที่สำคัญยิ่งอีกวัยหนึ่งของความเป็นมนุษย์ เพราะเด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ทุกอย่าง ผู้ปกครองจึงต้องให้ความเอาใจใส่ในการเป็นอยู่ นิสัยใจคอ คุณลักษณะพิเศษที่เด็กแสดงออก เพราะเด็กเริ่มจะเรียนรู้อะไรต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมและตัวเอง จากผู้ปกครองบ้าง จากเพื่อนบ้าง และในวัยเด็กนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

(๑) **วัยตอนต้นหรือก่อนเข้าโรงเรียน (วัยอนุบาล)** ได้แก่ เด็กอายุ ๒-๕ ขวบเป็นวัยพ้นจากวัยทารก เด็กจะสนใจต่อสิ่งใหม่รอบๆ ตัว รวมทั้งการสนใจตัวเอง สนใจวัยวะของร่างกายทั้งของตนและของผู้อื่นว่าทำไมเหมือนกัน ทำไมต่างกัน และมักจะถามว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ เป็นต้น เด็กในวัยนี้ จึงเป็นวัยที่เริ่มมีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับอาจจะเจ้าอารมณ์ มักเป็นวัยคือและงอแง เมื่อถูกสั่งให้ทำในสิ่งที่ไม่อยากจะทำแม้ควรทำตาม ชอบเล่น รักความเป็นอิสระ ชอบทำอะไรด้วยตัวเอง เช่น ไม่ชอบให้บอกไปนอน ไปกินอาหาร เป็นต้น

ดังนั้น ในวัยนี้ ผู้ปกครองจึงควรเอาใจใส่เป็นกรณีพิเศษ เพราะถ้าอบรมดี เด็กก็จะมีพฤติกรรมที่ดีด้วย และสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนทำให้เด็กพัฒนาได้ดีเช่นกัน ตรงกันข้าม ถ้าไม่สนใจเขาแล้ว ผลเสียที่จะตามมา ก็คือ การพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจของเด็กจะน้อย จึงควรหัดให้เด็กช่วยตนเอง เช่น ให้เก็บหนังสือไว้เป็นที่ เก็บรองเท้า หยิบสิ่งของแล้วเก็บไว้ที่เดิม

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

เป็นต้น เพื่อปลูกฝังนิสัยความเป็นระเบียบวินัยแก่เด็ก และในปัจจุบันนิยมส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนอนุบาล^{๔๔} เพราะง่ายต่อการอบรมสั่งสอนเนื่องจากอาศัยกัลยาณมิตร คือ ครู เป็นผู้ดูแล อบรมแทนผู้ปกครอง ซึ่งนับวันจะมีเวลาให้แก่เด็กวัยนี้น้อยลงไปทุกๆ วัน เพราะต้องทำมาหาเลี้ยงชีพทำงานก่อนข้างจะหนัก

(๒) พัฒนาการของวัยตอนกลาง ได้แก่ เด็กอายุ ๖ -๘ ปี (ส่วนเยาวชนมีอายุระหว่าง ๙ – ๑๐ ปีบริบูรณ์) เป็นวัยที่เข้าโรงเรียนชั้นประถมศึกษา ถ้าเป็นโรงเรียนเอกชนก็เป็นชั้นประถมปีที่ ๑ เด็กในวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงมาก บางครั้งก็ทำตัวน่ารัก บางครั้งก็ดื้อดึง ทางร่างกายก็เจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น ไม่ชอบอยู่นิ่ง การใช้มือและเท้ายังไม่คล่อง ชอบทำอะไรด้วยตนเองเสมอ แต่ทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร และเริ่มสนใจว่าเด็กเกิดจากที่ไหน ทางด้านภาษาชอบอ่านหนังสือ สะกดคำง่ายๆ ชอบคิดตัวเลข สนใจวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต

ในช่วงวัยตอนกลางนี้ จึงเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เนื่องจากต้องปรับสภาพของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ในโรงเรียน เพื่อนใหม่ เช่น ครู บทเรียน สถานที่ อาหารการกิน ระเบียบของโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมนี้เองทำให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมได้ ทั้งด้านอารมณ์และจิตใจ โดยต้องสอนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของเด็ก อาจมีการชกต่อยกันอยู่บ้าง ไม่เอาใจใครต่อเมื่อเด็กอายุพ้น ๘ ขวบ แล้วจึงจะรักเพื่อน และโรงเรียนควรให้อิสระแก่เด็กด้วย สอนให้เด็กรู้จัก แพ้ รู้จักชนะ และรู้จักให้อภัยต่อกัน มีการเล่นกีฬาที่ส่งเสริมความพร้อมทางร่างกายด้วย

(๓) พัฒนาการวัยตอนปลาย ได้แก่ เด็กอายุ ๑๐ - ๑๒ ปี (จัดอยู่ในเกณฑ์เยาวชน) นับว่าเป็นวัยที่ไม่ต้องการความแตกต่างไปจากกลุ่มเพื่อน รักภักดีต่อกลุ่ม ชอบทำตามเพื่อน ความเป็นกลุ่มก้อน และวัยนี้มักจะควบคุมอารมณ์ได้ดีกว่าวัยตอนกลาง คิดได้เอง มีบุคลิกภาพเฉพาะตัว ถ้าใครก็แสดงออกมาเลย เช่น บ่นรำพัน กระทบเท้า กระแทกเสียงใส่ เป็นต้น ในวัยนี้ เด็กหญิงจะโตเร็วกว่าเด็กชาย ประมาณ ๒ ปี ฉะนั้น เด็กหญิงจะเป็นสาวรุ่นในขณะที่เด็กชายยังดูเด็ก และโตไม่ทันกัน จึงเกิดปัญหาในด้านวุฒิภาวะของเด็กหญิง และเด็กชายไม่ทัดเทียมกัน อาจทำให้อีกฝ่ายละอายเพราะเริ่มเติบโตกันแล้ว ฉะนั้นผู้ปกครองบิดามารดา ครู อาจารย์ จึงควรอธิบายให้เด็กรู้และปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ว่าเป็นไป

^{๔๔} รศ.สุพัฒนา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม : ครอบครัวยุคใหม่ : ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘ - ๓๙.

ตามวัยของพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ สร้างความรักสามัคคีในกลุ่มเด็กให้ได้ เพื่อป้องกัน
ไม่ได้เด็กมีปัญหา เพราะวัยนี้เป็นวัยที่ดีที่สุดที่จะปลูกฝังความคิดอ่าน นิสัยใจคอที่ดี เนื่องจาก
พวกเขาเปลี่ยนแปลงอะไรได้ง่ายมาก (ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก) ทั้งนี้ เด็กจะดีหรือเลวจึง
ขึ้นอยู่กับวัยนี้เป็นสำคัญอย่างยิ่ง^{๔๕}

พัฒนาการของเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยเปลี่ยนจากวันเด็กไปสู่วัย
ผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ อย่างเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว จึง
ไม่สามารถกำหนดลงไปได้แน่นอนว่าควรจะสิ้นสุดเมื่อใด แต่ก็พอจะกำหนดได้จากกา
รเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และรูปร่างเป็นสำคัญ ในวัยนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- (๑) ก่อนวัยรุ่น (Pre-adolescence) ระหว่างอายุ ๑๐ - ๑๒ ปี
- (๒) วัยแรกรุ่น (Early adolescence) ระหว่างอายุ ๑๓ - ๑๖ ปี
- (๓) วัยรุ่นตอนปลาย (Late adolescence) ระหว่างอายุ ๑๗ - ๒๑ ปี

๒.๒.๔ ความต้องการของเยาวชน

ความต้องการของวัยรุ่นนี้ ขึ้นอยู่กับค่านิยม (Value) ที่แต่ละคนยึดถือ และส่วน
ใหญ่ก็มักจะยึดถือค่านิยมในกลุ่มที่ตนเข้าร่วมด้วย เช่น การรับน้องใหม่เป็นค่านิยมที่ดี แต่ใน
ปัจจุบันกลับเปลี่ยนเป็นค่านิยมที่แอบแฝงไปด้วยวิธีการอันลามก ผิดประเพณีต้อนรับน้อง
ใหม่ที่ตึงตัง และเป็นไปในทางอนาจารมากกว่าจะพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจ ตัวอย่างเช่น
“รับน้องวิถิตารโพลีเทคอีกเผวชนเพชรจับคู่มัดนกเขาชักเย่อ” ใจความโดยย่อว่า นักศึกษาคนหนึ่ง
ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดนครราชสีมา ถูกรุ่นพี่รับน้องวิถิตาร โดย
นำเชือกมัดขวดน้ำนำปลายทั้ง ๒ ข้าง มาผูกติดกับอวัยวะเพศให้ชักเย่อกัน ทั้งยังเผวชนเพชร
ให้แก่ผ้ามัดมือโพล์หลังนอนคว่ำกิ้งไปตามพื้นซีเมนต์ ให้ดื่มสุราแกล้มด้วยเนื้อสุนัข เป็นต้น
ซึ่งเป็นพฤติกรรมของการต้อนรับน้องใหม่ที่ไม่สร้างสรรค์เลยและทำให้เยาวชน นักศึกษาผู้
นั้น ต้องรับความเดือดร้อน และอับอาย จนไม่กล้าไปเรียนต่อ^{๔๖}

ดังนั้น จึงต้องมีความเข้าใจว่าเยาวชนหรือวัยรุ่นนั้น เขามีความต้องการที่
หลากหลาย ทั้งด้านร่างกาย สิ่งแวดล้อม บุคคลที่เกี่ยวข้อง และด้านจิตใจ แต่วัยรุ่นนั้นจะอิง

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๔๖} เติลินิวส์, (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๒๐

กลุ่มเป็นหลักถ้ากลุ่มเพื่อนว่าอย่างไรก็มักจะมีค่านิยมตามกันไป พอสรุปความต้องการของเยาวชนหรือวัยรุ่น ดังต่อไปนี้

(๑) ต้องการความรัก คือ อยากให้บิดามารดารัก อยากให้เพศตรงข้ามรัก อยากให้คนที่เกี่ยวข้องกับตนเองรักตน

(๒) ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะแสดงออกทางการเล่นกีฬา เช่น เล่นฟุตบอล เทนนิส และบันเทิง เช่น ร้องเพลง ประกวดเชียร์ลีดเดอร์ เป็นต้น

(๓) ต้องการความเป็นอิสระ คือ ไม่อยากให้ผู้ใหญ่คอยแนะนำ หรือ ชี้ทางให้

(๔) ต้องการได้รับการยกย่อง คือ อยากได้ชื่อเสียง อยากให้สังคมยอมรับตน อยากให้เพื่อน ๆ ยอมรับความสามารถของตนเอง

(๕) มีอุดมคติสูง คือ เป็นพวกอุดมคตินิยม แต่ขาดประสบการณ์ในชีวิตจริง จึงอาจตกเป็นเครื่องมือของคนพาลได้ง่าย และเชื่อคนได้ง่าย เพราะรู้แต่ตำราไม่รู้จิตใจของคน

(๖) มีความสนใจเรื่องเพศและเพื่อนต่างเพศ คือ ให้ความสนใจเรื่องเพศศึกษา มากเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นวัยรุ่นหญิงหรือวัยรุ่นชาย เช่น ชอบดูภาพอนาจารทางอินเทอร์เน็ต ชอบดูภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นต้น จึงควรให้คำแนะนำเขาว่า อย่าซิงสุกก่อนห้าม

(๗) ต้องการการรวมกลุ่ม คือ เพื่อนเรียนคณะใดก็อยากจะเรียนด้วย เพื่อนไปทำงานอะไรก็อยากจะไปทำงานนั้นด้วย เป็นต้น

(๘) ต้องการการยอมรับจากผู้ใหญ่ คือ อยากให้ผู้ใหญ่ยอมรับความรู้ ความสามารถของตนเอง ว่าสามารถทำงานได้ดีเช่นเดียวกับท่านแล้ว

(๙) ต้องการแบบอย่างที่ดี คือ อยากเห็นตัวอย่าง แบบอย่างในทางสังคมที่ดี เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นปฐุชนียบุคคลที่น่าเคารพ ยกย่อง มีผลงาน และมีความดีปรากฏต่อสังคม

(๑๐) ต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง คือ อยากให้ผู้ใหญ่รับประกันว่าจะไม่ทำโทษตนเมื่อทำผิด และอยากให้ท่านให้อภัยเมื่อทำผิดลงไปแล้ว

(๑๑) ต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ คือ อยากคบหาเพื่อนต่างเพศ อยากเรียนรู้เรื่องราวที่ผู้ใหญ่ห้ามปรามไว้ เช่น ไม่ให้สูบบุหรี่ แต่เยาวชนก็ต้องการทดลองสูบ เป็นต้น

(๑๒) ความรู้สึกรุนแรง คือ อารมณ์ที่เกิดจากความสมหวังก็จะดีใจสุดขีด และถ้าผิดหวังก็จะแสดงอารมณ์เสียใจอย่างสุดชีวิตเช่นกัน บางรายถึงกับฆ่าตัวตายเมื่อรู้ว่าตนสอบไล่ไม่ผ่าน

(๑๓) ต้องการมีอนาคต และต้องการความสำเร็จในชีวิต คือ มีความฝันต่างๆ

นานา เช่น เรียนจบแล้ว อยากจะเป็นแพทย์ เป็นทหาร เป็นตำรวจ วิศวกร ครู เป็นต้น^{๔๗}

๒.๓ ปัญหาของเยาวชนในสังคมไทย

ปัญหาของเยาวชนมีหลากหลาย เช่น เรื่องการลอกเลียนแบบกันของกลุ่มเพื่อน ๆ ที่มีรสนิยมตรงกัน เห็นเพื่อนทำก็ทำบ้าง เช่น การแต่งกายใส่สายเดี่ยว เกาะอก นุ่งสั้น เป็นต้น ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนวัยนี้ เพราะเป็นเหตุให้เกิดอาชญากรรมทางเพศตามมาได้ และจะต้องอธิบายให้วัยนี้เข้าใจอีก คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเพศหญิงและเพศชาย เช่น ผู้หญิงจะมีหน้าอกใหญ่ขึ้น ชายจะมีขนมีหนวดขึ้น เป็นต้น ทำให้ต้องรักษาสุขภาพให้สม่ำเสมอ คอยเอาใจใส่ดูแลตนเองยิ่งกว่าวัยเด็กเสียอีก ขณะเดียวกันก็รักสวยรักงาม และปัญหาที่พบบ่อยที่สุดในข่าวประจำวันในปัจจุบัน ก็คือ ข่าวการละเมิดทางเพศต่อหญิงแม้กระทั่งเด็กและเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนในครอบครัวบ้าง เพื่อนบ้าง ครูอาจารย์บ้าง เยาวชนจึงต้องมีความรู้และเข้าใจในการเอาตัวรอดจากอาชกรรมร้ายเหล่านี้

ปัญหาเยาวชนในสังคมไทย ที่จะต้องรีบแก้ไขโดยด่วนทั้งฝ่ายอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักรในปัจจุบัน มีผลเสียหายต่อทุกฝ่าย หากพวกเขาไม่ได้รับการพัฒนาในด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม อันเหมาะสมแก่วัฒนธรรม จารีตและประเพณีแล้ว ย่อมเป็นไปได้เพื่อโทษภัยทั้งต่อตัวเอง และต่อผู้ปกครองในครอบครัว และทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาเด็กหนีโรงเรียน การคบเพื่อนชั่ว การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ การลอกเลียนคนไม่ดีในทางที่ผิดศีลธรรม และความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง ดังปรากฏเป็นข่าวรายวันอยู่เสมอ ดังปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ “สาววัยรุ่นใจแตกเดินสายชิงทรัพย์” ใจความว่า เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ในท้องที่จังหวัดปทุมธานี เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รวบตัวสองวัยรุ่นใจแตก คนแรกอายุ ๑๓ ปี และคนที่สองอายุ ๑๖ ปี โดยตั้งข้อหาร่วมกันชิงทรัพย์รถแท็กซี่ โดยใช้มีดกรรไกรและสเปรย์พริกไทยเป็นอาวุธ ได้เงินสดไปจำนวน ๑,๒๐๐ บาท แต่หนีไม่ได้ถูกชาวบ้านช่วยกันจับกุมและแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจนำตัวไปดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป ซึ่ง

^{๔๗} รศ.สุพัฒนา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี, หน้า ๔๓ - ๔๕.

เยาวชนทั้งสองคนนั้นให้การรับสารภาพว่า ต้องการนำเงินที่ได้ไปเที่ยวเตร่ใช้จ่ายจึงต้องออกชิงทรัพย์และมาถูกจับได้ดังกล่าวแล้วนั้น^{๔๘}

ตัวอย่างที่ ๒ การลอกเลียนพฤติกรรมในทางไม่เหมาะสม เช่น ข่าว “แพชั่นโจ้” ใจความว่า เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ เหตุเกิดที่จังหวัดสุรินทร์ ผู้ปกครองของเด็กชายอายุ ๑๔ ปี คนหนึ่งซึ่งเขากำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ไปซื้อกางเกงที่มีภาพการร่วมเพศจากตลาดนัด ราคาตัวละ ๕๕ บาทมาได้ แต่ผู้ปกครองก็ห้ามไม่ให้ใส่ เพราะเป็นภาพไม่เหมาะสม ซึ่งเด็กคนนั้นก็ให้เหตุผลว่าเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนก็ใส่กันหลายสิบคน ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ฉะนั้น ตนก็น่าจะใส่ได้ ไม่น่าจะผิดแต่อย่างใดเลย กรณีนี้ แม้เป็นความผิดเล็กน้อยตามกฎหมาย แต่เยาวชนก็ไม่พึงปฏิบัติเพราะขัดต่อศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทยเรา^{๔๙}

ตัวอย่างที่ ๓ เช่น “รุมสก๊นศ.สาวอาชีวะอ่วม” ใจความข่าวดังกล่าวโดยย่อว่า วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ เหตุเกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้งจาก น.ส.พรทิพย์ บุญยิด อายุ ๑๖ นักศึกษาชั้น ปวช.๑ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช ว่าถูกคู่อริซึ่งเป็นหญิงสาวอายุรุ่นเดียวกัน พร้อมเพื่อนอีก ๑ คนรุมทำร้ายตนเอง^{๕๐} และสาเหตุเกิดจากความแค้นใจที่มีอยู่เดิม ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงต้องเชิญตัวทุกฝ่ายมาเพื่อให้ความเป็นธรรมต่อไป

ตัวอย่างที่ ๔ “ทาสยานรก – ค้างหนักฆ่ากักรัวพ่อพี่น้องสยอง ๑ ศพ” ใจความย่อว่า เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ นายชูปียาย หามะ บุตรชายทาสยาบ้าเกิดคลุ้มคลั่งฟันบิดาพี่สาว และน้องชายเสียชีวิต ส่วนมารดาอาการปางตายเช่นกัน โดยอ้างสาเหตุที่ทำไปเพราะโกรธที่บิดาปล่อยให้พี่ชายข่มขืนน้องสาวของตน จึงโกรธแค้นมากประกอบกับคิดยาเสพติดให้โทษจึงลงมืออย่างเหี้ยมโหด (เป็นอนันตริยกรรม ทำปิตุฆาตด้วย)^{๕๑}

ตัวอย่างที่ ๕ อังเป็น “อส.ด่าน ตม.พัทธข่มขืนสาว” ใจความโดยย่อว่า นายแซน (นามสมมติ) อายุ ๑๘ ปี หลอก น.ส.นาง อายุ ๑๘ ปี ชาวเขมรว่าจะหางานให้ทำแต่ถูกหลอกไปข่มขืนอนาจาร และนายแซนยังอ้างตนว่าเป็นเจ้าหน้าที่ อส. ด่าน ตม.พัทธา

^{๔๘} เติลินิวส์, (๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๕.

^{๔๙} เติลินิวส์, (๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๑.

^{๕๐} เติลินิวส์, (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๒๐.

^{๕๑} เติลินิวส์, (๖ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๕.

เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้จับกุม และดำเนินคดีเขาตามกฎหมายฐานข่มขืนกระทำอนาจารหญิงอื่น มีโชภริยาของตนเอง^{๕๒}

เมื่อกล่าวในภาพรวมเกี่ยวกับปัญหาของเขาวชน ซึ่งก่อให้เกิดความหนักใจ และเป็นโทษภัยต่อตัวเขาเอง ต่อสังคมผู้เกี่ยวข้อง มีดังนี้

(๑) เนื่องจากเขามีทัศนคติและนิสัยในการต่อต้านการทำงาน เช่น ไม่ขยันทำการบ้าน ไม่ยอมซักเสื้อผ้าเอง

(๒) การต่อต้านคนที่มีความรู้กว่าตนเอง เช่น คอยอิจฉา ริษยา กลั่นแกล้งคนที่เรียนเก่งกว่าตนเอง

(๓) การทำตามอย่างเพื่อน เช่น เมื่อเพื่อนมีโทรศัพท์มือถือถ่ายรูปได้ ก็ต้องมีบ้าง

(๔) ความสนใจในเครื่องแสดงฐานะ เช่น อยากได้หัวเข็มกลัดของสถาบันอื่น

(๕) ความสนใจในเครื่องแต่งกาย เช่น การใส่สายเดี่ยว เกะออก สำหรับผู้หญิง

(๖) ทัศนคติที่มีต่อผู้ใหญ่ บิดามารดาในทางลบ เช่น ไม่เชื่อฟังผู้ปกครองหนีไปเที่ยวเตร่นอกบ้าน

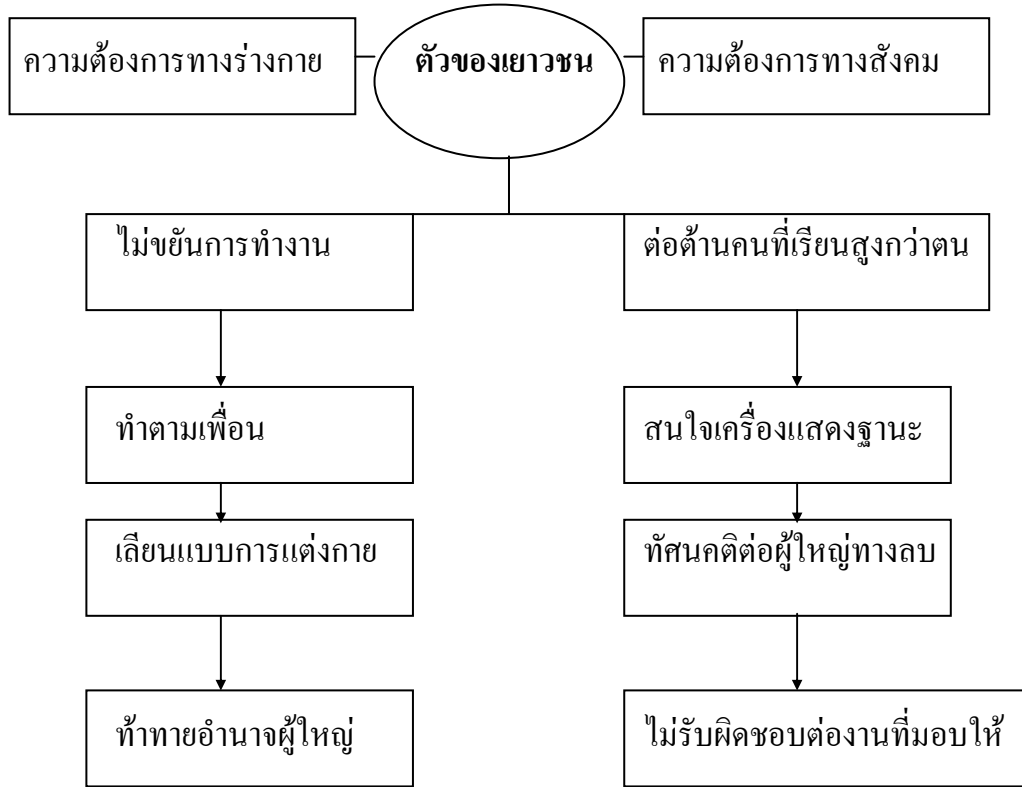
(๗) การท้าทายอำนาจของผู้ใหญ่ เช่น ให้ทำอย่างหนึ่ง แต่ไปทำตรงกันข้าม

(๘) ความไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ผู้ใหญ่มอบหมายให้ปฏิบัติ เช่น ให้ช่วยกวาดบ้าน หรือดูบ้านเป็นงานง่ายๆ แต่ไม่สนใจและดูรายการโทรทัศน์แทน เป็นต้น^{๕๓}

^{๕๒} เกลนิวัสส์, (๖ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๘.

^{๕๓} สมบูรณ์ อุปถัมภ์, หลักการมัธยมศึกษาของสหรัฐอเมริกา ภาคผนวก : การมัธยมศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๘๗ – ๘๘.

แผนภูมิที่ ๓ วงจรปัญหาที่เกิดจากเยาวชนในสังคมปัจจุบัน

จากแผนภูมิที่ ๓ นี้ ผู้วิจัย มุ่งชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเยาวชนนั้น เนื่องจาก ๒ องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ ความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางสังคม จึงทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นกรมองปัญหาในแง่ลบ หรือต้นเหตุของปัญหาทั้งปวง และมีผลกระทบต่อสังคม คนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

๒.๔ สาเหตุของปัญหา

ในทางจิตวิทยา สันนิษฐานว่า สาเหตุของปัญหาทั้งปวงมาจาก “พฤติกรรม”(Behavior) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่เป็นกิจกรรมที่เยาวชนนั้นได้แสดงออกมา จะรู้ได้ด้วยวิธีการสังเกตหรือใช้เครื่องมือตรวจสอบ จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของมนุษย์ทุกวัย ที่แสดงออกนั้น จะต้องมีจุดมุ่งหมาย คือ มีเป้าหมายทุกครั้งที่ทำลงไปนั้น หมายถึงว่า ผู้แสดงพฤติกรรมต้องการไปให้ถึงสิ่งที่ตนปรารถนา โดยมีหลักอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) พฤติกรรมทุกอย่างต้องมีสาเหตุ (Causing)

(๒) พฤติกรรมที่เหมือนกันอาจมาจากสาเหตุที่แตกต่างกันก็ได้

(๓) พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมาจากสาเหตุเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะเกิดได้หลายสาเหตุก็มี

นักจิตวิทยาจึงสรุปสาเหตุของพฤติกรรมไว้ว่า เกิดจากความต้องการ ๒ อย่าง คือ ความต้องการทางร่างกาย และ ความต้องการทางสังคม^{๕๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาส่วนใหญ่ตามหลักพุทธธรรมมีสาเหตุมาจากแรงจูงใจทั้งเหตุปัจจัยภายในและภายนอก เช่น การกลัวถูกลงโทษ การอยากได้รางวัล อยากเด่น และความใฝ่ดีหรือความรักดี ดังความต่อไปนี้

(๑) **การกลัวถูกลงโทษ (ภัย)** หมายถึง เขาชนนั้นกลัวว่าตนจะลำบากต่อภัยที่ตามมาจึงทำให้ต้องพากเพียร ขยัน และอดทนต่อสู้ เป็นแรงจูงใจให้เกิดพลังตรงข้าม คือ ความกล้า

(๒) **อยากได้รางวัล (ตัณหา,ฉันทะ)** หมายถึง แรงจูงใจที่ทำให้เขาชนอยากได้วัตถุสิ่งของบ้าง กำลังใจบ้าง ความสำเร็จบ้าง ทั้งจากตนเองและคนแวดล้อม แต่ถ้าอยากในทางเสียหายก็จัดเป็นตัณหาที่มีผลของการกระทำเป็นทุกข์ ให้โทษ เช่น อยากได้รถยนต์แต่ต้องปล้นเอา อาจต้องถูกจับหรือถูกฆ่าตาย เป็นต้น ส่วนความอยากได้ในทางดีก็มี เรียกว่า ฉันทะ เช่น อยากเรียนจบก็ต้องขยันอ่านหนังสือไม่เที่ยวดึก คบเพื่อนดี หมั่นทำความเข้าใจอยู่เสมอ ไม่ค้ำคากการบ้าน เป็นต้น แม้การทำงานก็ตาม ถ้าทำโดยพอใจ ตามความสามารถและได้รับผลตอบแทน คือ เงินเดือนบ้าง สวัสดิการบ้างนั้น ก็จัดเป็นฉันทะ คือ อยากในทางดีทั้งนั้น

(๓) **อยากเด่น (มานะ)** หมายถึง อยากเป็นคนเก่งเหนือคนทั้งปวง อยากเอาชนะคนอื่น ใฝ่สูง แต่ไม่ปฏิบัติตนให้สมควรอยากนั้น แต่ในทางดีนั้น มานะก็ทำให้คนหยิ่งในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และไม่ยอมทำผิดกฎหมายบ้านเมืองก็มี เพราะถือว่าตนเป็นคนมีตำแหน่งสูง มีอำนาจบารมี เกรงคนอื่นจะครหา

(๔) **อยากปรารถนาดี (ธรรมฉันทะ)** หมายถึง อยากในการทำความดีทุกอย่าง เช่น

^{๕๔} ปนฺดดา เพ็ชรสิงห์, “อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐), หน้า ๑๗ – ๑๘..

อยากเรียนหนังสือให้เก่ง อยากทำงานให้เจริญก้าวหน้า อยากช่วยคนยากจน อยากแก้ปัญหาของเยาวชนให้ดียิ่งขึ้น อยากปราบปรามพวกมิจฉาชีพให้หมดไป เป็นต้น^{๕๕}

ผศ.ปกรณ คุณารักษ์ ได้กล่าวว่าสาเหตุของปัญหาเยาวชนนั้น มาจาก ๒ องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่

(๑) เกิดจากตัวเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในวัยรุ่น ต้องการแสดงออกและมักแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ ทั้งชอบสนุกสนาน ดังจะเห็นได้จากข่าวว่าเยาวชนอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ไปใช้บริการสถานเริงรมย์ ซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย

(๒) เกิดจากบิดามารดาหรือครอบครัว ไม่ได้ให้ความอบอุ่นหรือความสุขแก่เด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะบิดา มารดาหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก สร้างความตึงเครียดและความกดดันให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชน ประสบกับความทุกข์ ต้องการแสวงหาความสุข นอกบ้าน จึงเที่ยวสถานเริงรมย์ เพื่อคลายความเครียดและความกดดัน ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การมั่วสุม การประพฤติตนไม่เหมาะสม ปัญหาทางเพศ ปัญหายาเสพติด และปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิด (ปัญหาทุยกรรม) ในที่สุด^{๕๖}

ทัศนีย์ ทองสว่าง ก็ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคมไทย” ว่า สาเหตุของปัญหาเยาวชนของการกระทำผิดในปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งเป็น ๒ สาเหตุ ได้แก่

(๑) สาเหตุจากตัวเยาวชนเอง เช่น ความผิดปกติในด้านร่างกาย ความพิการ ความบกพร่อง ความมีปมด้อย จึงก่อเหตุเพื่อปิดบังปมด้อยนั้น

(๒) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น เพื่อนที่คบหาสมาคมด้วย ความยากจนทำให้เยาวชนต้องขายบริการทางเพศ หรือ ทำงานผิดกฎหมาย เพราะไม่มีความรู้จะประกอบอาชีพได้ และปัญหาความแตกร้างในครอบครัว บิดามารดาไม่มีเวลาให้แก่บุตรธิดาเพียงพอ หรือบางรายก็แยกกันอยู่ เป็นต้น^{๕๗}

^{๕๕} พระราชวรมณี (ประยูร ชาญโต), “การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา” , วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓, ๒๕๓๐) : ๒๕ - ๒๘. (ปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์)

^{๕๖} ผศ.ปกรณ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น : กลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖ - ๒๓๗.

๒.๕ ผลกระทบของปัญหาเยาวชน

ผลกระทบของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนนั้น จัดเป็นกรณีพิเศษไม่เหมือนกัน กล่าวคือ การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้น ไม่ถือว่าเป็นอาชญากร แต่ให้ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดเท่านั้น เพราะต่างจากผู้ใหญ่ที่กระทำลงไป เนื่องจากความยังคิดน้อยกว่าผู้ใหญ่ โดยมีการกระทำผิดแบ่งเป็น ๓ ประการ ดังนี้

(๑) ผลกระทบด้านกฎหมายอาญา เช่น การทำร้ายร่างกาย การลักทรัพย์ การเสพยาเสพติดให้โทษ การกระทำผิดด้วยอาวุธ วัตถุประสงค์ การทำร้ายกัน ยกพวกตีกัน เป็นต้น

(๒) ผลกระทบด้านความประพฤติที่ผิดทางศีลธรรม เช่น ชอบเที่ยวในสถานเรีงรมย์ มั่วสุมเล่นการพนัน คบหาคนที่ทำผิดกฎหมาย หรือบุคคลที่ทำผิดด้านมิชฌาชีพ การพูดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อศีลธรรม

(๓) ผลกระทบด้านการปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ คือ ไม่ยอมรับกฎระเบียบทางสังคม เช่น ชอบหนีโรงเรียน หลบหนีออกจากบ้าน พูดจาไม่สุภาพ ชอบอยู่ในสถานที่ต่อแหลมต่อการที่จะกระทำผิด ไม่เชื่อบิดามารดา ครูอาจารย์ เป็นต้น^{๕๔}

๒.๖ การพัฒนาเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๒.๖.๑ ความหมายของพุทธธรรม

หลักพุทธธรรม หมายถึง การประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงประกาศ และบัญญัติไว้โดยรวบรวมเป็นคัมภีร์หลักในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “พระไตรปิฎก” เพื่อให้เป็นแหล่งสืบค้นคำสอนเดิมของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนแห่งพระพุทธเจ้า และพุทธธรรมยังรวมไปถึงความเป็นไปในพระชนม์ชีพ และพระพุทธรจิวิวัตร์ที่สะท้อนออกมาให้ปรากฏในพุทธธรรม^{๕๕}

^{๕๔} ทศนีย์ ทองสว่าง, สังคมไทย, หน้า ๒๓๖.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑-๒.

พุทธธรรมนั้น ถือเป็น การแนะแนวต้นแบบ เพราะการแนะแนวพุทธธรรมนี้ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักช่วยตัวเอง ยอมรับศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ปัญหาตลอดจนให้รู้จักในเรื่องเงื่อนไข เหตุปัจจัย และวิธีการ ซึ่งมีขั้นตอนครบถ้วนตามหลักการแนะแนว^{๖๐}

อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของคนไทย มีพุทธธรรมเป็นฐาน ฐานวัฒนธรรมไทย ก็คือ พุทธธรรม เมื่อกล่าวโดยสรุปพุทธธรรมจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในภาพรวม คือ

(๑) กำหนดพฤติกรรม การกระทำต่างๆ ที่ควรประพฤติ วิธีคิด การมองโลกและชีวิต

(๒) เป็นตัวสร้างระเบียบและบรรทัดฐานในสังคม เพราะสร้างความเชื่อ ค่านิยม กฎเกณฑ์ ประเพณี วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

(๓) เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย เป้าหมาย คือ ชีวิตที่สุขสงบด้วยความสันโดษ โดยการปรับตัว และความเรียบง่ายของชีวิต

(๔) เป็นตัวสร้างให้เกิดสติปัญญา มีความไม่ประมาทในชีวิต รู้กาลเวลา รู้บุคคล รู้สถานที่ ปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น^{๖๑}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทัน และรู้จักทางเสื่อมไม่ควรทำ สำหรับเยาวชนไทย ควรรู้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองตามลำดับ ดังนี้

๒.๖.๒ หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

เมื่อเรามองเห็นคนที่เขามีหน้าที่การงานที่สูง และประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ทั้งด้านครอบครัว หน้าที่การงาน และการศึกษาแล้ว มักจะมีคำถามในใจเสมอว่า เขาเหล่านั้นมีหลักพัฒนาตนเองอย่างไร และฝึกหัดโดยวิธีใด จึงทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า และมีคนนับถือเป็นที่เคารพให้เกียรติต่อคนที่พบเห็น และยังได้รับการยกย่อง สรรเสริญ ว่าเป็นคนดีศรีของชาติบ้าง เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาบ้าง เป็นพ่อแม่ดีเด่นประจำปีบ้าง เป็นครูแบบอย่างบ้าง เป็นเยาวชนดีเด่น เยาวชนยอดกตัญญูบ้าง คำถามเหล่านี้มีคำตอบง่ายๆ ก็คือ บุคคลที่ประสบ

^{๖๐} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธศาสตร์กับการแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมนแนะแนวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า คำนำ.

^{๖๑} มั่นเกียรติ โกศลนริศวิงษ์, พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

ความสำเร็จเหล่านั้น ล้วนต้องฝึกฝน พัฒนาตนเองมาด้วยกันทั้งสิ้น คือ ถ้อยคำที่ว่า มนุษย์สามารถฝึกฝนตนเองได้ ดังนั้น แม้พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสรับรองไว้เช่นเดียวกันว่า บุคคลที่จะเจริญก้าวหน้าในระดับโลกียสมบัตินี้ พึงตั้งอยู่ในความขยันหมั่นเพียร มีความระมัดระวังด้วยสติ ทำงานซื่อสัตย์มือสะอาดไม่คดโกง ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำการหรือสั่งการ สำรวมตนเอง ใช้ชีวิตอยู่โดยธรรม (มีคุณธรรมประจำตน) และต้องไม่ประมาทในกิจทั้งปวง ในการทำงานทุกอย่าง เขาย่อมได้รับยศ เกียรติ อันเป็นวิสัยของโลกอย่างแน่นอน^{๖๒}

หลักการฝึกฝนตนเองในระดับนี้ มุ่งให้บุคคลรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองเสียก่อน แล้วค่อยพัฒนาคนอื่นและสิ่งแวดล้อมภายหลัง เพราะมีฉะนั้น ถ้าไม่ฝึกฝนตนแล้ว ก็เป็นบัณฑิตไม่ได้ เป็นได้ก็แต่คนพาล คนทำลายสังคมให้พินาศเสียหาย เช่น พวกก่อการร้าย พวกโจรกรรมทรัพย์ชาวบ้าน พวกก่ออาชญากรรมสร้างปัญหาให้แก่ประเทศชาติของเรา และอีกเหตุผลหนึ่ง คนที่ไม่ฝึกฝนตน ชื่อว่าประมาทมัวเมาอยู่ในบาปอกุศลกรรม ย่อมได้รับทุกข์ร้ายไปในการกระทำของตนนั้น^{๖๓} เพราะเหตุที่ว่าถ้าขาดการพัฒนาตนเองที่ดีแล้ว ย่อมประสบกับความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หากความสุขในการดำเนินชีวิตได้ยากยิ่ง จะมีก็สุขชั่วครั้งชั่วคราวไม่ใช่สุขถาวรแต่ประการใดเลย^{๖๔}

๒.๖.๓ การพัฒนาด้านอินทรีย์สังวร

ในการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธธรรมนี้ มุ่งให้ฝึกสำรวมสติเป็นหลักสำคัญ และมีคุณประโยชน์ต่อผู้ฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอ และตรงข้ามกลับมีโทษต่อผู้ไม่ได้ฝึกหัดสำรวมอินทรีย์ มีหลักที่พึงทราบ ดังต่อไปนี้

(๑) อินทรีย์สังวรศีลอิงอาศัยกับหลักสติปัฏฐาน ๔

อินทรีย์สังวรศีล หมายถึง ความสำรวมในอินทรีย์ เพื่อระวังไม่ให้บาปอกุศลทั้งหลายครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖ อย่าง หมายถึง ฝึกสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย และสำรวมใจ โดยการฝึกสติปัฏฐาน ๔ กำกับอยู่อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ ฝึกสติให้พิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม อย่างมีขั้นตอน มีกรรมวิธีและแบบแผนที่แน่นอนตามนัยแห่งสติปัฏฐานสูตร โดยย่อ มีดังนี้

^{๖๒} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๒.

^{๖๓} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๗/๖๗.

^{๖๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๖/๗๐.

ก. การพิจารณาภายในกาย หมายถึง การฝึกให้มีสติและทำความเข้าใจและปฏิบัติต่อร่างกายอย่างมีสติทุกอิริยาบถ เช่น การเดิน การยืน การนั่ง การฟังบรรยาย การดูโทรทัศน์ การชมละคร การชมข่าวประจำวัน เป็นต้น เพราะเมื่อเราไม่สังวร ไม่ระวังสติให้ดีแล้ว ภัยที่เกิดจากสื่อต่าง ๆ ที่เรารับเข้ามานั้นแหละจะทำลายสุขภาพจิตวันละเล็กวันละน้อย และสั่งสมจนกลายเป็นความเคยชิน และยากยิ่งที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นได้

ข. การพิจารณาเวทนาในเวทนา หมายถึง การฝึกให้มีสติในการรู้จักควบคุมเอาใจใส่ต่อเรื่องความสุข ความทุกข์ ทางกาย ทางใจ ความเศร้าใจ เสียใจ และดีใจ เป็นต้น โดยวิธีการพิจารณาอย่างแยบยลมีอุบายวิธีที่ฉลาด หรือ เรียกว่า ฝึกให้รู้ทันอารมณ์ทางจิตก็ได้

ค. การพิจารณาจิตในจิต หมายถึง การฝึกให้มีสติในการควบคุม ดูแล เข้าใจในหน้าที่โดยธรรมชาติของจิตว่า มีธรรมชาติอย่างไร จะควบคุมและฝึกฝนใช้งานได้อย่างไร เช่น การพิจารณาว่าขณะนี้จิตของเราโกรธใครอยู่หรือไม่ โกรธเขาเพราะเหตุใด และจะแก้ไขอย่างไร โดยหลักพุทธธรรมอะไร เมื่อแก้ไขแล้วจิตจะมีประสิทธิภาพใช้งานได้ดีหรือไม่

ง. การพิจารณาธรรมในธรรม หมายถึง การฝึกให้มีสติในการรู้ธรรมในธรรม หมายถึง สามารถควบคุมสติให้รู้ตามในธรรมที่เกิดขึ้นแก่เราได้ทันทั่วทั้งที่ เช่น ขณะนี้เกิดนิรันดรธรรมครอบงำจิตแล้ว จะแก้ไขอย่างไร เมื่อความรักเกิดขึ้น ความผูกโกรธ พยาบาท ความง่วงเหงาหาวนอน ความฟุ้งซ่าน ราคาญ และความสงสัย ไม่นั่นใจ^{๖๕}

(๒) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาอินทรีย์ ๖

วัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาตนตามหลักอินทรีย์สังวรศีลนี้ เพื่อทำให้ผู้พัฒนาสามารถใช้เป็นรากฐานของกุศลธรรมทั้งหลาย เช่น เข้าไปสนับสนุนศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ให้เกิดความมั่นคงยิ่งขึ้น และเป็นศีลที่รักษาทั้งทางกาย และวาจา นอกจากนั้นแล้ว ยังส่งผลทำให้จิตใจเกิดพลังสมาธิที่แน่วแน่นมั่นคงอีกด้วย และส่งผลไปถึงปัญหาในการวิเคราะห์แยกแยะ ใต้สวนให้เกิดความถูกต้องแม่นยำ ก็ด้วยอาศัยฝึกอินทรีย์สังวรศีลนี้เองเป็นหลัก แม้ในมหาอัสดรสูตร พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสรับรองไว้เช่นกันว่า “เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารแล้วในอินทรีย์ทั้งปวง.... จักปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์...”^{๖๖}

^{๖๕} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๓๗/๓๒๕.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๑/๔๕๕.

(๓) ธรรมที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาอินทรีย์ ๖

ธรรมหรือสิ่งขวางกั้นไม่ให้สามารถพัฒนาอินทรีย์ ๖ ให้สมบูรณ์ หรือ มีประสิทธิภาพได้ มีหลายองค์ประกอบ ได้แก่

ก. การไปเกี่ยวข้องกับคนพาล แม้ว่าเราจะพยายามพัฒนาตนอย่างไรก็ยากที่จะมีพฤติกรรมที่ดีได้ เนื่องจาก หากเราคบคนพาล ก็จะเป็นพาลไปด้วย และหากคบบัณฑิตก็จะ เป็นบัณฑิตเช่นเดียวกัน^{๖๗}

ข. สถานที่โจจร หมายถึง สถานที่ไม่ควรไป ได้แก่ การไปมาหาสู่ในสถานที่ อันไม่เหมาะสม เช่น ไปสู่สถานที่หญิงโสเภณี ไปสู่โรงสุรา^{๖๘} เป็นต้น แม้จะรักษาตนดีเช่น ไรก็ยากจะเกิดความสำรวมอินทรีย์ไว้ได้ สถานที่ซึ่งเยาวชนไม่ควรเข้าไปมั่วสุม ยุ่งเกี่ยวกับ เช่น ร้านเกมส์ ร้านอินเทอร์เน็ต เพราะเป็นแหล่งสร้างความรู้สึกรุนแรงด้านความรู้สึกทางอารมณ์^{๖๙} แต่จะไปในสถานที่โจจร เช่น ร้านหนังสือ ห้องสมุด วัด โบราณสถาน เป็นต้น เพื่อเข้าไป ศึกษาและจะได้ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมมากกว่าสถานที่โจจร

ค. ขาดความเข้าใจกระบวนการพัฒนาตนตามหลักสัทบุรุษ หมายถึง ไม่คบ สัทบุรุษ ไม่ฟังสัทธรรม ไม่มีศรัทธา ขาดหลักโยนิโสมนสิการ ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่สำรวม อินทรีย์ ทำงานด้วยทุจริต ถูกนิวัตรกรรมครอบงำเสมอ และอวิชชาข่มสมบุรุษเต็มที่ ดังนั้น จะเห็นว่ากระบวนการนี้ ถ้าหากไม่สำรวมอินทรีย์เพียงอย่างเดียวแล้ว อกุศลธรรมทั้งปวงก็ เกิดตามมาจนถึงอวิชชา^{๗๐}

(๔) ธรรมที่สนับสนุนต่อกระบวนการพัฒนาอินทรีย์

ธรรมที่เป็นหลักการในการพัฒนากาย หรือ อินทรีย์ของเรานั้น ฟังเริ่มตั้งแต่การ เข้าไปคบหาคนดี (สัทบุรุษ) เป็นกัลยาณมิตร รับฟังคำแนะนำของท่าน ทำจิตใจให้เกิดความ เลื่อมใสศรัทธา พิจารณาไตร่ตรองในคำแนะนำสั่งสอนนั้น โดยแยกกาย เจริญสติสัมปชัญญะ ให้สมำเสมอ จากนั้น ก็จะเกิดความสำรวมอินทรีย์ ๖ เมื่อทำกิจการใดก็พึงทำด้วยความสุจริต

^{๖๗} บุ.บุ. (บาลี) ๒๕/๕/๓.

^{๖๘} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

^{๖๙} พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทาง ของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖ - ๒๗.

^{๗๐} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๑/๑๓๕.

ทางกาย วาจาและทางใจ พึงเจริญสติปัญญา ๔ อย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย เจริญโพชนงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ และผลแห่งการพัฒนาถึงระดับนี้ จะทำให้บรรลุถึงวิชาและวิมุตติได้ในที่สุด^{๑๑}

(๕) การป้องกันโทษที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนาอินทรีย์ ๖

การพัฒนาฝึกฝนอินทรีย์ของเรานั้น ย่อมต้องอาศัยหลักพุทธธรรมหลายประการ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการตัดไฟแต่ต้นลม คือ เป็นการปรามความประพฤติก่อให้เกิดหลงผิดไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. การป้องกันด้วยการสมาคมกับคนดี คือ เห็นคนดี หมายถึง การเข้าไปคบหา สัตบุรุษ คนดี คือ ท่านผู้รู้ เหตุ ฐิติ ฐิตน ฐิประมาณ ฐิกาลอันควรไม่ควร ฐิจกบวิญญูชน สังกม และฐิจกัธยาชัยของบุคคล ขณะเดียวกันก็เว้นคนชั่ว คนพาลเสียให้ห่างไกล^{๑๒}

ข. การพิจารณาก่อนเสพบริโภคปัจจัย ๔ หมายถึง ก่อนจะใช้สอยเสื้อผ้าอาภรณ์ อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค (ปัจจุบันรวมไปถึงยาหรือเครื่องสำอางค์ประเภทอื่น บำรุงผิวพรรณ บำรุงร่างกายที่โฆษณาสรรพคุณต่างๆ เกินเป็นจริง) โดยไม่ใช้สอยบริโภค เพื่อตอบสนองตัณหาความอยาก แต่เป็นการใช้ด้วยความจำเป็นในการดำเนินชีวิต และอนุโลมปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบันด้วย เช่น โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ เป็นต้น พึงพิจารณาก่อนแล้วจึงจ่ายใช้สอยให้พอเหมาะแก่ฐานะของตน

ค. การป้องกันโดยการบรรเทา หมายถึง การใส่ใจพิจารณาไม่รับอกุศลธรรมทั้งปวงมาสู่มนอินทรีย์ของตน ได้แก่ (๑) ไม่รับเอาความวิตก ความคิดแต่เรื่องกามารมณ์ เรื่องเพศ เพราะเป็นเหตุให้ทำความผิดทางเพศได้ง่ายขึ้น (๒) ไม่ยอมรับพยาบาทวิตก ความคิดเคียดแค้น ชิงชัง ผูกอาฆาต จองเวรคนอื่นมาไว้ในใจ เพราะถ้าโกรธมาก ๆ ก็อาจทำร้ายคนอื่นถึงชีวิตได้ และ (๓) ไม่ยอมรับวิหิงสาวิตก ความคิดเพื่อการทำร้าย เบียดเบียน ทำลายคน สัตว์ สถานที่ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้พินาศไปด้วยอำนาจของตนที่มีอยู่

(๖) ตัวอย่างคนที่พัฒนาอินทรีย์ ๖

บุคคลผู้พัฒนาอินทรีย์หรือสัรรวมอินทรีย์ของตนได้แล้ว ย่อมไม่ตกเป็นเหยื่อของตัณหา และสามารถปฏิบัติหน้าที่การทำงานได้อย่างดีเยี่ยม เป็นอิสระ อย่างเช่น พระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งปวง มีเรื่องเล่าประกอบเพื่อความเข้าใจการสัรรวมอินทรีย์ เช่น การเป็นคนสัรรวมตา เมื่อเห็นรูป (ใช้จักขุนทรีย์) และพิจารณาโดยปัญญาทางมนินทรีย์ (อินทรีย์ คือ ใจ)

^{๑๑} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๑/๑๓๕-๑๓๖.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓/๑๘.

ยอมทำให้ได้รับผลดีแม้ในปัจจุบันทันที ตัวอย่างเช่น พระมหากาล มองเห็นศพหญิงที่หน้าตาดีคนหนึ่ง ถูกญาตินำไปเผาที่ป่าช้า ขณะที่กำลังเผาอยู่นั้น ท่านก็สำรวจตาพิจารณาองคฺุไฟที่ลุกท่วมศพนั้นอยู่ ปรากฏว่าศพหญิงนั้นเป็นเหมือนกับแม่โคดำ เต้าทั้ง ๒ ข้างงอหงิกห้อยลงมือทั้ง ๒ ข้างก็กำเข้า ส่วนหน้าผากนั้นก็ถลอกออกมา นำขยะแฉง ท่านจึงเข้าใจธรรมชาติของร่างกายนี้ว่า ไม่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปสิ้นไปหนอ จึงเจริญวิปัสสนาต่อจนบรรลุถึงพระอรหันต์ผล^{๓๓} นี้ ก็เป็นเพราะความสำรวจอินทรีย์ คือ ตา และอินทรีย์ คือ ใจของท่านนั่นเอง

(๗) ตัวอย่างคนที่ไม่พัฒนาอินทรีย์ ๖

การไม่พัฒนาอินทรีย์ เช่น อินทรีย์ คือ ตา นี้สำคัญยิ่งนัก เพราะคนเราจะมองเห็นอะไร สิ่งใด หรือ บุคคล สัตว์ เป็นต้น ก็ต้องอาศัยตาด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น ถ้าขาดการสำรวจระวังแล้วยอมก่อให้เกิดโทษภัยต่อคนนั้น ตัวอย่างเช่น บุตรชายของโสโรยเศรษฐี เมื่อไปเที่ยวเล่นนอกเมืองสาวัตถี ไปพบพระมหากัจจายเถระ ไม่สำรวจตา จึงเกิดความคิดอันเป็นบาปลามกขึ้นภายในมโนอินทรีย์ (ใจ) ของตนว่า คนนี้สวยจริง ๆ ถ้าเราได้ภริยาสวยอย่างนี้ก็คงดีไม่น้อยเลยทีเดียว พอคิดเพียงเท่านั้น เพศชายของตนกลับกลายเป็นเพศหญิงทันที เพราะบาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันทันตา ถึงความอับอายและหนีไป สุดท้ายก็ต้องมาขอขมาโทษต่อท่าน จึงได้กลับเพศชายเหมือนดังเดิม^{๓๔} นี้เป็นเรื่องเล่าโดยย่อ เพื่อให้รู้จักโทษแห่งความไม่สำรวจอินทรีย์ของคนเรา

๒.๖.๔ การพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน

บรรดามนุษย์ทั้งปวงในโลกนี้ ย่อมมีพฤติกรรมที่แสดงออก หรือ การกระทำที่แตกต่างกันออกไปโดยคุณธรรม การพัฒนาอบรม การฝึกฝนปฏิบัติลงมือทำ หรือ การฟังความคิดเห็นจากคนอื่นแล้วปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นเสียได้ กลายเป็นคนดีของสังคมก็มี แต่หลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา mong ว่า ถ้าหากคนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหล่านั้นได้ ก็ต้องรู้จักพื้นเพดั้งเดิมของเขาเสียก่อน ที่เรียกว่า จริตนิสัย เพื่อประกอบการพัฒนาบุคคลให้สัมฤทธิ์ผลสมบูรณ์ หรือ มีแนวโน้มว่าดีขึ้น ไม่เลวลงกว่าเดิม มีรายละเอียดดังนี้

^{๓๓} มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: มหาวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕๘ - ๕๙.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๕ - ๔๕๔.

(๑) **ฝึกปรับเปลี่ยนราคจริต** คือ คนที่มักประพฤติหมกมุ่นในเรื่องเพศศึกษา ในเรื่องกามารมณ์ วิธีแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก็คือ โดยการฝึกมองรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสว่าเป็นสิ่งที่ไม่สวยงาม พิจารณาให้เห็นเป็นอนุสฺสกรรมฐาน และกายาคตาสติ คือ อากาโร ๓๒ มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง กระดุก เป็นต้นว่า เป็นสิ่งปฏิกูลโสโครก ไม่สวย ไม่งาม

(๒) **ฝึกปรับเปลี่ยนโทสะจริต** คือ คนที่มักประพฤติขุ่นเคือง บันดาลโทสะ มีความโกรธอยู่เสมอเป็นเจ้าเรือน โกรธพูดอะไรนิดหน่อยก็โกรธเป็นเรื่องใหญ่โต มักใช้อำนาจความรุนแรงเป็นใหญ่ มักใช้กำลังเข้าตัดสินปัญหา วิธีแก้ไขก็คือ การฝึกหัดด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ คือ ฝึกหัดมีเมตตาจิต เป็นต้น โดยให้มองเห็นคุณค่าของสัตว์อื่น คนอื่น ว่าเขาก็รักตัวกลัวตาย เช่นเดียวกับเรา จะไปทำร้ายกันเพื่ออะไร

(๓) **ฝึกปรับเปลี่ยนโมหะจริต** คือ คนที่มักจะหลงไปตามกระแสสังคมและคนอื่นได้ง่าย เมื่อถูกชักชวน หรือถูกแนะนำสิ่งใดก็เชื่อใจสนิทโดยขาดการใคร่ครวญ และขาดเหตุผลในการปฏิบัติตาม จึงทำให้หลงตกเป็นเหยื่อของคนพาลเป็นจำนวนมากในสังคมที่เห็นแก่ตัวปัจจุบันนี้ เช่น ลุ่มหลงในอบายมุขทางแห่งความเลื่อม เป็นต้นว่า หลงติดการเล่นการพนัน หลงติดเพื่อนเลว หลงติดสุรายาเสพติด หลงติดการเที่ยวทะเลเล่น หลงติดการเที่ยวกลางคืน มั่วสุมกับเพื่อนแล้วไม่ทำงานเกียจคร้าน ไม่ใส่ใจในการศึกษาเล่าเรียน การทำงานขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จนทำให้เสียงาน แก้โดยอุบายธรรม คือ ให้กำหนดลมหายใจเข้า ออกเป็นอารมณ์ของจิต และพึงแก้ไขด้วยการเรียน ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลกับท่านผู้รู้ หรือครูอาจารย์

(๔) **ฝึกปรับเปลี่ยนพุทธิจริต** ได้แก่ คนที่มักใฝ่หาความรู้ มุ่งมั่นการศึกษาเล่าเรียนแล้วเกิดทิฐิ คือ ความเห็นว่าฝ่ายตนเท่านั้นถูกต้อง วิชาการของฝ่ายอื่นผิดหรือไม่ถูกต้องแก้ไขโดยให้การส่งเสริมคำแนะนำให้ใช้ความคิดในทางที่ชอบ เช่น พิจารณาไตรลักษณ์ มรรค สติ อุปสมานุสสติ จตุราตุวักขณาน อาหารปฏิกูลสัจจญา ก็จะเปลี่ยนพฤติกรรมเสียได้

(๕) **ฝึกปรับเปลี่ยนศรัทธาจริต** ได้แก่ คนที่มักจะมีเชื่อ ความศรัทธาง่ายต่อคำพูดคนอื่น โดยไม่ได้ไตร่ตรองสอบสวนเหตุผลให้ชัดเจน คือ ขาดวิจารณ์ญาณในการรับข้อมูลข่าวสาร แก่นิสัยโดยการแนะนำไปในสิ่งที่ควรแก่ความเลื่อมใสของเขา และความเชื่อที่มีเหตุผล เช่น พิจารณาอนุสสติ ๖ ข้อเบื้องต้นนั้น

(๖) **ฝึกปรับเปลี่ยนวิตกกจริต** ได้แก่ คนที่มักจะมีวิตก กังวล กัดกั๊กกับสาระพัดเรื่อง ไม่ปล่อย ไม่วาง ไม่ปลง มีแต่ทับถมเข้ามาใส่ตน จนเกิดเป็นความเก็บกด

ภายในจิต ทำให้คุณภาพจิตย่ำแย่ เสื่อมโทรมลงไปทุกวันๆ เช่น บางคนมักจะวิตกในเรื่อง กามารมณ์ บางคนก็วิตกในเรื่องความผูกอาฆาตพยาบาทคนอื่น บางคนก็มักจะคิดทำร้ายคนอื่นด้วยวิธีการต่างๆ นานา เพื่อให้ตนเองได้ชนะสมใจอยาก เป็นต้น วิธีแก้ปัญหานี้ ฟัง แก่ด้วยการให้ฟังกสิณ หรือ การเจริญอานาปานสติ กำหนดคลุมหายใจเข้า ออกเป็นอารมณ์ก็จะตัดความกังวลของเขาเสียได้^{๓๕}

๒.๖.๕ การพัฒนาทางสังคมสำหรับเยาวชน

การพัฒนาทางสังคม หมายถึง ความประพฤติที่ดีงาม เรียบร้อย เป็นระเบียบ กติกาทางสังคม ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากการหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็ทำให้นุชนมีคุณค่า มีความสมบูรณ์ในด้านมนุษยธรรม มโนธรรมสำนึกที่ดีต่อเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายโดยไม่เลือกปฏิบัติว่าจะอยู่ในเชื้อชาติ ศาสนา หรือประเทศใด ดังนั้น การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมพึงอาศัยหลักพุทธธรรม ดังต่อไปนี้

(๑) ศิลเพื่อเสริมความดีงามของการพัฒนาชีวิตและสังคม ได้แก่ หลักคำสอน ในสังคาลสูตร คือ หลักทศ ๖ ทั้งหมดนั้น จัดเป็นคิหิวินัย (หมายถึง วินัยของคฤหัสถ์)^{๓๖}

(๒) ศิลพื้นฐาน คือ ศิลที่เป็นหลักกลาง หมายถึง (๑) สัมมาวาจา พูดชอบ คือ เว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดไร้สาระ (๒) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ คือ เว้นจากทำลายชีวิต เว้นจากการลักทรัพย์สิน เว้นจากประพฤตินอกใจ และ (๓) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ คือ ละมิฉลาชีพ^{๓๗} แล้วตั้งอยู่ในความ پاکเพียรแสวงหาทรัพย์ รู้จักรักษา รู้จักใช้จ่าย เป็นต้น สำหรับคนทั่วไป ก็ตั้งอยู่ในศิล ๕ มีเว้นจากการทำลายชีวิต เป็นต้น

(๓) วัตถุประสงค์ของศิลทุกประเภท เพื่อจะรักษาความประพฤติทางกาย วาจา ให้ เรียบร้อยดีงาม ทำให้สังคมมนุษย์เป็นสังคมอุดมคติที่น่าอยู่ ปราศจากการเบียดเบียนกัน และเมื่อมีศิลแล้ว ย่อมส่งผลไปถึงกุศลธรรมทั้งให้เจริญก้าวหน้าด้วย คือ ทำจิตให้มีคุณภาพดี ยิ่งขึ้นและช่วยให้ปัญญาเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างแจ่มแจ้ง บริสุทธ์ บริบูรณ์ ผ่องใส^{๓๘}

^{๓๕} บ.ม. (บาลี) ๒๕/๗๒๗/๔๓๕ ; พ.ญ. (บาลี) ๓๐/๔๕๒/๒๔๒.

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔-๒๗๒/๒๐๐-๒๑๖.

^{๓๗} อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘/๑๘๕, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/๒๓๓.

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

(๔) สาระสำคัญและเป้าหมายของศีล ได้แก่ ทำให้ดับทุกข์ได้ตามลำดับดังใน กัมมัฏฐานสูตร ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของกุศลศีล ว่าสามารถเป็นเหตุให้ดับทุกข์ได้ มี กระบวนการดังต่อไปนี้

- ก. กุศลศีล (ศีลที่เป็นกุศล) เป็นเหตุให้เกิด อวิปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ)
- ข. อวิปฏิสาร เป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์
- ค. ปราโมทย์ เป็นเหตุให้เกิดปีติ
- ง. ปีติ เป็นเหตุให้เกิดปีสัทธา
- จ. ปีสัทธา เป็นเหตุให้เกิดสุข
- ฉ. สุข เป็นเหตุให้เกิดสมาธิ
- ช. สมาธิ เป็นเหตุให้เกิดยถาภูตญาณทัสสนะ
- ซ. ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นเหตุให้เกิดนิพพิทาและวิราคะ
- ฌ. นิพพิทา และวิราคะ เป็นเหตุให้เกิดวิมุตติญาณทัสสนะ
- ญ. วิมุตติญาณทัสสนะ เป็นธรรมสูงสุด^{๗๕}

ดังนั้น จึงไม่ควรประมาทว่า ศีลเป็นเพียงการควบคุมทางกาย วาจา เท่านั้น แต่ยัง ส่งผลทางด้านจิตใจและสติปัญญาของคนเรามากด้วย เมื่อฝึกฝนพัฒนาตนได้แล้ว ก็สามารถจะ บรรลุธรรมขั้นวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ ก็เพราะศีลเป็นเบื้องต้นนั่นเอง

(๕) คุณค่าของศีล (อานิสงส์) ในที่มณิกายมหาวรรค ได้แสดงคุณค่าของศีลที่เป็น พื้นฐานของกัลยาณชนทั่วไป มี ๕ ประการ มีโภคทรัพย์มาก เพราะความไม่ประมาท มี ชื่อเสียงดี เข้าสู่สังคมใดก็กล้าหาญไม่หวั่นเกรง มีสติไม่หลงทำกาละ (ตายอย่างมีสติ) และ เมื่อถึงคราวสิ้นชีวิตแล้ว ก็ไปสู่สุคติโลกสวรรค์^{๗๖}

(๖) โทษของการทุศีล (ศีลวิบัติ) ในพระสูตรเดียวกันนั้น ก็ได้แสดงโทษ หรือ ผลกระทบเสียหายที่เกิดแก่ปัจเจกชนผู้ฝ่าฝืน หรือ ล่วงละเมิดศีลของตน ไว้ ๕ ประการ คือ เสื่อมจากโภคทรัพย์ทุกอย่าง เพราะความประมาท เสื่อมชื่อเสียง คนไม่นับถือ ไม่ยกย่อง หวาดหวั่น ไม่กล้าหาญเมื่อเข้าสู่สมาคมผู้ดี กลุ่มบัณฑิต ขาดสติทำกาละ (ตายอย่างไม่มีสติ) และเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ย่อมจะต้องไปสู่อบายภูมิ คือ ทุกคติ วินิบาต นรก^{๗๗} อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

^{๗๕} อัง. เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๑ /๑ - ๓.

^{๗๖} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๘๐/๑๐๒.

^{๗๗} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๘๕/๑๐๑.

เมื่อทราบทั้งฝ่ายดี คือ คุณค่าของศีลและฝ่ายชั่ว คือ โทษที่จะติดตามมาเมื่อทำผิดแล้ว พึงพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีศีล มีจิตสำนึกอยู่ในใจของตนว่า การเกิดเป็นมนุษย์นี้ยากแสนยากหนอ เราควรทำความดี โดยการรักษากาย และวาจา ของเราให้ปกติสุข เพราะศีลโดยอรรถ หมายถึง ปกติ เย็น หนัก^{๔๒} ดังนั้น มนุษย์เราจึงควรเป็นคนมีปกติไม่เบียดเบียนคนอื่น คือ ไม่ทำบาปทางกายและวาจา เย็นใจเพราะศีลรักษาตัวเรา และมีศีลแล้วทำให้หนักแน่นในกุศลธรรมทั้งปวงตามลำดับ

๒.๖.๖ การพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเยาวชน

การพัฒนาอารมณ์และจิตใจ หมายถึง การฝึกฝนตนให้มีจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นจดจ่อ ไม่ท้อในระหว่างให้เสียหน้าที่ มีความมั่นคงในการต่อสู้กับปัญหา หรืออุปสรรคที่เผชิญอยู่เฉพาะหน้าได้ ไม่เสียหลักใจ ไม่เศร้าใจเพราะการกระทำ หรืองานที่ล้มเหลว ขณะเดียวกัน ก็สามารถควบคุมจิตใจให้เป็นปกติสุขได้ เมื่อตนได้ลาภ ยศ มีคนให้ความเคารพนับถือมาก ให้เกียรติ มีตำแหน่งที่สูงในการปกครองประเทศ ชุมชน หมู่บ้าน หรือ แม้กระทั่งปกครองวัด โดยถือคติที่ว่า เสาเชื่อมย่อมแข็งแรงงั้นน้ำไว้ไม่ให้พังลงมาฉันทใด จิตใจของผู้ฝึกฝนสมาธิจิตก็เป็นดุจเดียวกัน ไม่กระเพื่อม ไม่ฟูบ ไม่ยุบ หรือ พองโตด้วยอำนาจกิเลสครอบงำ และสามารถปล่อยวางอารมณ์ฝ่ายเลวออกจากจิตใจเสียได้ เช่น ไม่เก็บความผูกโกรธ ความพยาบาทเอาไว้ ไม่ยินดีหรือยินร้ายไปตามกระแสของโลกาภิวัตน์ มีความเข้าใจและปฏิบัติตามธรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยมีความเชื่อมั่นในใจว่า ทำดีย่อมได้ดี และทำชั่วย่อมได้ผลแห่งวิบากกรรมชั่ว

ดังนั้น การฝึกจิตให้มีพลังที่เข้มแข็งจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ดำเนินไปสู่ความเป็นกัลยาณชน และอริยชนตามลำดับ พอสรุปหลักการฝึกฝนโดยย่อ ดังต่อไปนี้

(๑) **ธรรมชาติของจิต** เช่น จิตของคนเรามักจะดิ้นรน กวัดแกว่ง ห้ามยาก ฝึกยาก ย่อมเที่ยวไปตามกระแสแห่งความอยากทั้งปวง คือ อารมณ์ที่น่ารัก น่าพอใจ เป็นต้น^{๔๓}

^{๔๒} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), *วิปัสสนาญาณโสภณ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๔๓} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗.

(๒) เป้าหมายในการพัฒนาจิตให้มีประสิทธิภาพ มี ๓ อย่าง ดังนี้

- ก. เพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี เช่น ทำให้เป็นคนมีความเมตตาต่อคนอื่น
- ข. เพื่อให้มีสมรรถภาพจิตที่ดี เช่น ทำให้จิตใจมั่นคง เข้มแข็ง มุ่งมั่น
- ค. เพื่อให้มีสุขภาพจิตที่ดี เช่น สงบ ผ่องใส เยือกเย็น สุขุมยิ่งขึ้น^{๔๔}

(๓) ระดับของการฝึกสมาธิหรือฝึกพัฒนาจิต มีอยู่ ๓ ระดับ ดังนี้

ก. ระดับเบื้องต้น เรียกว่า ขณิกสมาธิ คือ มีจิตใจมั่นคงชั่วขณะหนึ่งไม่นานนัก เป็นสมาธิสั้นๆ เช่น สมาธิในการทำงานประจำวัน อ่านหนังสือ พิมพ์งานเอกสาร

ข. ระดับกลาง เรียกว่า อุปจารสมาธิ คือ มีจิตใจที่แน่วแน่ลงไปอีก สมาธิในขั้นนี้ สามารถควบคุม ระงับนิวรณ์ธรรมทั้ง ๕ ประการ มี กามฉันท เป็นต้นได้ และสมาธิในระดับนี้ ทำให้ผู้ฝึกหัดเป็นผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาก สามารถเกิดอภิญญา ๕ เบื้องต้นได้ ขณะเดียวกัน คนที่ทำไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา ก็มักใช้สมาธิระดับนี้ประกอบพิธีกรรม

ค. ระดับสูงสุด เรียกว่า อัปนาสมาธิ คือ มีจิตใจที่แน่วแน่ สงบนิ่งไม่หวั่นไหวต่อสิ่งต่าง ๆ อารมณ์ถูกตัดจากกระแสภายนอกโดยสิ้นเชิง ได้แก่ สมาธิที่อยู่ในระดับจตุตถฌาน อันประกอบด้วยองค์ ๒ คือ เอกัคคตา และอุเบกขา เท่านั้น ไม่มีสิ่งใดไปปรุงแต่งจิตจนกว่าจะออกจากสมาธิโดยวิธี ๕ อย่างนั้น^{๔๕}

(๔) ประโยชน์ของการพัฒนาสมาธิ คือ อานิสงส์ที่ได้จากการฝึกฝนจิตให้เกิดพลังเกิดอานุภาพแล้ว คุณประโยชน์ พอสรุปได้ ดังนี้

ก. ทำให้บุคคลได้บรรลุถึงเจตวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ โดยอาศัยการฝึกฝนพัฒนาตนด้วยสมาธินั่นเอง และกำกับด้วยปัญญาตามหลักพละ ๕ อย่าง คือ เมื่อมีศรัทธา ก็เกิดความเพียร เกิดสติ เกิดสมาธิ และปัญญา นั่นเอง^{๔๖} เพราะต้องอาศัยกันโดยตลอดสายปฏิบัติจะขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ได้

ข. ทำให้มีความสามารถพิเศษ คือ ได้อภิญญา ๕ เช่น มีตาทิพย์ หูทิพย์ล่วงวิสัยของปุถุชน หรือ คนปกติเสียได้ เช่น พระมหาโมคคัลลานะ เป็นผู้เลิศทางมฤตยูมาก

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มุคินิเทศธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐ - ๘๒.

^{๔๕} วิสุทธิ. จุฬาลงกรณ์. (บาลี) ๑/๑๘๔.

^{๔๖} อัง. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓/๑๑.

ค. ทำให้สุขภาพจิตดีและพัฒนาบุคลิกภาพให้ดูดียิ่งขึ้น เช่น สุขุม เยือกเย็น แจ่มใส เบิกบาน สดชื่น เป็นต้น คือ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต

ง. มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ๓ ด้านด้วยกัน คือ ช่วยผ่อนคลายจิต ไม่เครียด เพราะจิตได้พักผ่อนสบาย ช่วยให้การงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพสูง และช่วยรักษาโรคได้บางชนิดหรือเวทนาบางอย่างได้^{๘๗}

(๕) วิธีการพัฒนาจิตหรือฝึกสมาธิ มีหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

ก. การเพ่งกลิ่น ๑๐ มีปฐวี เพ่งดิน เป็นต้น เพื่อวัตถุประสงค์ให้จิตนั้นเกิดความมั่นคงแน่นในอารมณ์เดียว จนกลายเป็นสมาธิ และฉานตามลำดับ^{๘๘}

ข. การเพ่งอสุภะ ๑๐ มีศพที่ตายแล้วขึ้นอืด เป็นต้น เพื่อวัตถุประสงค์ให้ผู้พิจารณาเกิดความรังเกียจในร่างกายสังขารของตนและคนอื่น ว่าไม่สวย ไม่งาม ไม่หล่อแต่เป็นสิ่งที่น่าเกลียด น่าปฏิญญ์ยิ่งนัก และจะได้ไม่หลงมัวเมาจนทำให้เสียสุขภาพจิตได้^{๘๙}

ค. การพิจารณาอนุสสติ ๑๐ เป็นอารมณ์ของจิต เช่น พุทธานุสสติ ระลึกถึงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า เป็นต้น เพื่อให้จิตมีที่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ที่ดี ไม่ไปข้องแวะกับอารมณ์ฝ่ายต่ำ เช่น ความรัก ความชัง ความหลง เป็นต้น^{๙๐}

ง. การเจริญอัปมัถฺญาพรหมวิหาร ได้แก่ การเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ไปยังสรรพสัตว์ทั่วไปไม่เลือกว่าจะเกิดอยู่ในตระกูลใด ทั้งคนรวย คนจน คนโง่ คนฉลาด มิตร หรือ ศัตรู เพื่อให้จิตมีความรักใคร่ต่อสัตว์อื่น คนอื่น

จ. การพิจารณาอาหารเป็นอารมณ์ของจิต ได้แก่ ยกอาหารการบริโภคนั้นมาเป็นอารมณ์ของจิต เพื่อไม่ให้ติดอยู่ในรสชาติความอร่อยของอาหาร และบริโภคเพื่อยุ่ทำความดี ไม่ใช่บริโภคเพื่อให้มีรูปร่างหน้าตาสวย หรือหล่อ งดงามแต่ประการใด

ฉ. การพิจารณาร่างกายให้เห็นเป็นธาตุ ได้แก่ พิจารณาร่างกายของตนและคนอื่น ว่าเป็นเพียงธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ และลม ผสมกันถูกส่วน จึงเรียกว่าคน เหมือนรถที่ถูก

^{๘๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๓๓.

^{๘๘} วิสุทธิ.จูฬฎีกา. (บาลี) ๑/๑๕๐.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๖.

^{๙๐} อัง.เอก. (บาลี) ๒๐/๑๓๕ - ๑๘๐/๓๕ - ๔๐.

ประหมัดขึ้นด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ มีลือ เบรก พวงมาลัย ตัวถังรถ เป็นต้น จึงเรียกว่ารถยนต์ เป็นต้น เพื่อป้องกันไม่ให้จิตหลงมัวเมาไปกับธาตุขันธ์ของตนและคนอื่น^{๕๑}

๒.๖.๗ การพัฒนาปัญญาของเยาวชน

ศัพท์ที่ใช้แทนปัญญา หมายถึง ศัพท์ถูกนำมาใช้แทนคำว่า “ปัญญา” อีกหลายคำด้วยกัน แต่มีนัยต่างกัน เช่น คำว่า ปริญา (รู้รอบ) ญาณ (หยั่งรู้) วิชชา (การรู้แจ้ง) อัญญา (การรู้ทั่ว) พุทธิ (การตรัสรู้) สัมโพธิ (การตรัสรู้พร้อม)^{๕๒} เป็นต้น

ความหมายของปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความเข้าใจชัดเจน ไม่คลุมเคลือ ความรู้เข้าใจในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร (ขั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) โดยมองเห็นตามเป็นจริงของมันได้อย่างอิสระ ไม่ถูกรังรัดด้วยกิเลสทั้งปวง^{๕๓}

หลักการของปัญญานั้น คือ ความรู้ที่จำแนกโดยพัฒนาการทางปัญญา คือ ความรู้ที่อยู่ในขอบเขตของการฝึกอบรม แบ่งตามลำดับพัฒนาการ มี ๓ ทาง ได้แก่

ก. **สัญญา** คือ ความกำหนดได้หมายรู้ เพราะคนเรากล้าขาดสัญญาแล้ว ปัญญาที่ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เลย ด้วยเหตุที่ว่า เราจะกำหนดผิด จำผิด เช่น ธงชาติไทยมี ๓ สี ถ้าจำผิดก็ให้ความหมายผิดไปด้วย เช่น สีแดงหมายถึงชาติ สีขาวหมายถึงศาสนา และสีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ปัญญาจึงอาศัยหรือเกาะสัญญาเป็นเบื้องต้นก่อน

ข. **ทัญญิ** คือ ความเห็น หมายถึง ความเข้าใจโดยนัยเหตุผล ได้แก่ ความรู้ที่ได้ข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีความยึดถือไว้กับตัวตน เช่น ทัญญิ ๑๐ อย่างที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ มีทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีอยู่ เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าทัญญิฝ่ายชอบ (สัมมาทัญญิ) ส่วนทัญญิอีกฝ่ายเรียกว่ามิจฉาทัญญิ คือ เห็นผิดตรงกันข้าม เช่น ไม่เชื่อเรื่องการให้ทานมีผล ไม่เชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่วให้ผล^{๕๔}

^{๕๑} วิชาญ.จุฬาลงกรณ์. (บาลี) ๑/๑๓๕.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ** พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑๕.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

^{๕๔} จุ.ม. (ไทย) ๒๕/๗๔/๒๒๓.

ค. **ญาณ** คือ ความรู้ หมายถึง ความหยั่งรู้ เป็นไวพจน์ของปัญญา ญาณมีหลายระดับ เช่น วิปัสสนาญาณ ๘ มีอุทยัพพยานุปัสสนาญาณ ไปจนถึง สัจจानุโลมิกญาณเป็นที่สุด เป็นญาณ ที่กำหนดรู้หยั่งรู้กองสังขารตั้งแต่ระดับปุถุชน จนถึงความเป็นพระอรหันตบุคคล^{๕๕} แต่ในบางแห่ง ญาณ หมายถึง ญาณที่เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน ญาณเกิดตามอริยสัจ ๔ อภิญญาญาณ ได้แก่ ญาณ คือ อภิญญา ๖ และสมาบัติญาณ คือ ญาณในสมาบัติ ๘ อย่าง^{๕๖}

วิธีการของการเกิดปัญญา คือ แหล่งความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติทางสังคม เช่น การสื่อสาร ถ่ายทอด แสวงหา เอ่ยอ้าง นับถือ และสืบทอดกันมา มี ๓ อย่าง ดังนี้

ก. **สุตะ** คือ การสดับตรับฟัง และ ความรู้ทางศาสนา

ข. **ทิฏฐิ** คือ ความเห็น ทฤษฎี ลัทธิ ความเชื่อถือต่าง ๆ

ค. **ญาณ** คือ ความรู้ ความหยั่งรู้ ซึ่งได้อธิบายไปแล้วนั้น

และวิธีการที่ทำให้เกิดความรู้เบ็ดเตล็ด คือ การประมวลผลของความรู้ทุกประเภท เข้าด้วยกันเป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการจดจำและนำไปใช้ มี ๕ อย่าง ดังนี้

ก. ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน บอกกล่าว ถ่ายทอดสืบทอดมา

ข. ความรู้ที่ได้จากการคิดเหตุผล คือ ตรรก อนุมาน

ค. ความรู้ที่ได้จากแบบแผนตำรา เช่น ความรู้ในพระไตรปิฎก

ง. ความรู้ที่ได้จากการพิจารณาและยอมรับว่าเข้ากับทฤษฎีของตน

จ. ความรู้ที่ประจักษ์แก่ตัว คือ ความรู้ที่ได้เห็นจริง แจ่มแจ้ง

ไม่ปิดบัง^{๕๗}

ความถูกต้องและความผิดพลาดของความรู้ที่ได้มานั้น หมายถึง ความรู้ใดก็ตามที่ได้มานั้น พึงแบ่งระดับออกเป็น ๒ ประการ ได้แก่

ก. **ความรู้ระดับสัจจะ** คือ สมมติสัจจะ และปรมัตตสัจจะ ข้อแรกหมายถึง การบัญญัติตามสมมติของโลกจะปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่จริง หรือ ไม่ถูกต้อง เช่น สมมติว่าผู้นี้เป็น นายกรัฐมนตรี นี่เป็นพระมหากษัตริย์ประมุขของประเทศ นี่เป็นพระสงฆ์ ผู้นี้ คือ บิคา มารดา เป็นต้น จำต้องยอมรับนับถือตามสมมตินั้น ส่วนในข้อที่สองนั้น หมายถึง ปรมัตต สัจจะ คือ สรรพสิ่งในโลกนี้ ทุกอย่างเป็นเพียงภาพลวงตาสำหรับพระอรหันตบุคคล แต่เป็นของ

^{๕๕} จุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑/๑.

^{๕๖} จุ.ม. (ไทย) ๒๕/๗๔/๒๒๔.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๓-๕๔.

จริงสำหรับปุถุชน^{๕๘} เช่น ลภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นเพียงของประจำโลกมิใช่สิ่งถาวร ส่วน พุทธธรรมมี ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรค ผล นิพพาน นั้น เป็นปรมาตถสัจจะโดยแท้ เป็นต้น

ข. ความรู้ที่ป้องกันความคลาดเคลื่อน (วิปัสสนา) หมายถึง ความเข้าใจผิดต่อสรรพ สิ่งทั้งปวง คือ เห็นตรงกันข้าม ได้แก่ (๑) สัญญาวิปัสสนา จำผิด (๒) จิตวิปัสสนา คิดผิด และ (๓) ทิฏฐิวิปัสสนา เห็นผิด เมื่อจำแนกโดยอาการที่ผิด มี ๔ ลักษณะ คือ (๑) จำ คิด เห็นผิดในสิ่งไม่ เทียงว่าเที่ยง (๒) จำ คิด เห็น ผิดในสิ่งที่ เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข (๓) จำ คิด เห็นผิด ในสิ่งที่ไม่ใช่ ตนว่าเป็นของมีตัวตน และ (๔) จำ คิด เห็นผิดในสิ่งที่ไม่งามว่าเป็นสิ่งสวยงาม

จากที่กล่าวอ้างทั้งหมดพบว่า การพัฒนามีความหมายที่สอดคล้องกันว่าเป็นการ ปรับเปลี่ยนให้เจริญขึ้น ซึ่งความเจริญกำหนดได้จากการยกระดับคุณภาพให้มีมาตรฐานขึ้น จากเดิม การพัฒนาในภาพรวมต้องให้เป็นไปพร้อมกันทั้งด้านวัตถุและจิตใจ จะให้ด้านใด ด้านหนึ่งเจริญเพียงฝ่ายเดียวนั้น คงไม่สมบูรณ์และไม่เป็นที่พึงประสงค์ กล่าวคือ ด้านวัตถุก็ ต้องมีการพัฒนาให้เจริญขึ้นเพื่อตอบสนอง หรืออำนวยความสะดวกของมนุษย์ที่มีความ ต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนด้านจิตใจก็ต้องพัฒนาให้มีความเจริญควบคู่ไปพร้อม ๆ กัน ที่สำคัญต้องพัฒนาให้ถึงการสิ้นทุกข์จึงเรียกว่ามีความเจริญ

การพัฒนาตามที่กล่าวมานั้น หากว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งพึงรับผิดชอบในการ พัฒนานั้น ก็ไม่ยังผลสำเร็จให้เกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยส่วนรวมจากหลายฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายต้อง ให้ความสำคัญว่าจะใช้บทบาทหน้าที่ที่มีอยู่นั้นพัฒนาอย่างไร ด้วยกระบวนการใด อาศัยหลัก ทฤษฎีใด ใช้ระยะเวลาเท่าใด มีผลตอบรับอย่างไร จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเกิดขึ้น พร้อมกันกับสังคมมนุษย์ สังเกตได้ว่าไม่มีที่สิ้นสุดสำหรับการพัฒนา ทั้งนี้เกิดขึ้นจากความ ต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดนั่นเอง

๒.๖.๘ วิธีการฝึกฝนเยาวชนตามแนวพุทธธรรม

การฝึกเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม อาจจะทำให้หลายวิธี เพื่อให้เขาได้เกิด จิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคมที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา ถึงแม้ว่าบางวิธีอาจจะไม่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้ทั้งหมด แต่ก็ได้ผลในระดับหนึ่ง ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำพุทธ บริษัทไว้หลายแห่งด้วยกัน แต่จะยกมาเป็นตัวอย่างเพียงบางส่วน

^{๕๘} อภ.ก. (บาลี) ๓๗/๑๐๖๒/๓๓๗.

มีตัวอย่างการฝึกม้าของนายสารถิ ที่พระพุทธรองค์ทรงวางแนวทางไว้เพื่อฝึกให้ม้าสามารถนำไปใช้งานได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ฝึกเยาวชนได้ในบางข้อ ดังจะเสนอวิธีการดังกล่าว ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ฝึกเยาวชนด้วยอุบาย ๔ อย่าง คือ

๑. **โดยวิธีละมุนละม่อม** หมายถึง สอนให้เห็นคุณค่าของความคิดและรู้ผลของความคิด เช่น ถ้านักเรียนขยันเรียน เขาย่อมจะมีโอกาสสอบผ่านได้มากกว่านักเรียนที่เกียจคร้าน

๒. **โดยวิธีรุนแรง** หมายถึง สอนให้เห็นโทษภัยของความชั่วและผลวิบากกรรมของความชั่วนั้น เช่น เมื่อนักเรียนหนีเรียนบ่อย ๆ ต่อไปเขาก็จะเกียจคร้านทำข้อสอบและไม่สามารถจะสอบผ่านไปได้ หรือ อาจสอบตกในรายวิชานั้น ๆ

๓. **ฝึกผสมทั้งวิธีละมุนละม่อมและวิธีรุนแรง** หมายถึง สอนให้รู้จักทั้งคุณและโทษในสิ่งที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติอยู่นั้น ให้มองทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เช่นการมีศีล ทำให้เป็นคนดีของสังคม คนก็รักใคร่ นับถือ ส่วนการทุจริต ทำให้เป็นคนน่ากลัวของสังคม เป็นที่หวาดระแวงภัย และไม่น่าคบหาสมาคมด้วย เป็นต้น

๔. **ถ้าฝึกไม่ได้ทั้ง ๓ วิธีการ** ดังกล่าวมาแล้วนั้น ก็ให้ฆ่าม้าตนนั้นเสียหมายถึงปล่อยให้เป็นไปตามระเบียบ กติกา ของสังคม เช่น ถ้าเป็นพระสงฆ์ก็จะถูกขับออกจากหมู่คณะ ถ้าเป็นคฤหัสถ์ทำผิดซ้ำซากจนใคร ๆ ก็ไม่คบหาด้วยแล้ว ที่พึ่งสุดท้ายต้องเข้าเรือนจำ ถ้าเป็นเด็กเยาวชน ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง และสอนไม่ได้แล้ว ที่พึ่งถาวรก็เป็นสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน (หรือ บ้านเมตตา)

สรุปได้ว่า หลักการฝึกดังกล่าวมานี้ เป็นไปตามกฎธรรมชาติของสังคมมนุษย์^{๕๕} เนื่องจากการฝึกพัฒนาตนนั้น พระพุทธรองค์ทรงยกอุปมาเรื่องเกสิสูตรนี้ขึ้นแสดง เพื่อวัตถุประสงค์ให้บุคคล ผู้ปรารถนาจะฝึกตนและคนอื่น นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพราะว่าบุคคลไม่ได้ฝึกฝน ก็เหมือนกับม้าที่ไม่ได้ฝึกฝน ย่อมขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ขาดจิตสำนึกที่ดี และไม่เป็นที่พึงประสงค์ของสังคมใด ๆ เลย ฉะนั้น หลักการที่กล่าวมานี้ ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคนเราได้

^{๕๕} .อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑-๑๑๒/๑๖๕- ๑๗๔.

ตัวอย่างที่ ๒ การฝึกเยาวชนที่ประยุกต์มาจากการฝึกม้าอาชีพ คือ

๑. เห็นปลั๊กแล้วสำนึกผิด หมายถึง บุคคลผู้ที่พอฝึกได้ง่าย เพียงแต่เราห้ามปรามไว้ว่า ถ้าขึ้นทำอย่างนั้นอีก จะถูกตัดรางวัลที่ได้รับ หรือ ถูกไล่ออกจากงาน เขาก็จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาทำความดี และทำงานที่เคยทำนั้นให้เหมือนเดิม

๒. เห็นเงาปลั๊กยังไม่สำนึกผิด เมื่อถูกปลั๊กลงจึงสำนึกได้ หมายถึง บุคคลที่เราจะฝึกฝนนั้น เป็นคนค่อนข้างหัวคี่ร้อน ทัศนคติรุนแรง ถูกตักเตือนก็ยังไม่ปฏิบัติตาม จึงต้องลงโทษโดยวิธีการต่างๆ เช่น เมมาแล้วขับรถต้องถูกปรับควบคุมความปลอดภัย โดยการให้ไปทำงานสาธารณะประโยชน์ทดแทน จะเป็นกี่วันก็แล้วแต่กรณีเป็นรายบุคคลไป เพราะได้ประกาศเตือนไว้ล่วงหน้าให้ประชาชน รับทราบแล้ว เมื่อไม่ทำตามก็ต้องลงโทษ เป็นต้น

๓. เห็นปลั๊ก หรือถูกแทงแล้ว ยังไม่ทำตามอีกต่อเมื่อถูกแทงจนเลือดไหลจึงสำนึกและรับผิด ตัวอย่างเช่น นักเรียนที่มักหนีเรียน แม้ครูจะตักเตือนแล้วก็ไม่ฟัง จึงต้องลงโทษด้วยการปรับให้ไปเขียนรายงานมาส่งใหม่ จึงสำนึกว่าตนไม่ตั้งใจเรียน

๔. ต้องถูกแทงจนถึงกระดูก จึงสำนึกผิดได้ เช่น นักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียนและไม่เอาใจใส่การศึกษา มักเที่ยวเตร่ ครูลงโทษโดยการปรับให้ตก และให้ไปลงเรียนในรายวิชานั้นใหม่อีกครั้ง จึงสำนึกในภายหลังว่าตนต้องเสียเวลาไปเพราะมัวเล่นจนเกินไป^{๑๑๑}

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล หรือ ฝึกหัดพัฒนาคนให้มีนิสัยที่เกื้อกูลต่อตนเองและสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักการเหล่านี้เข้ามาปรับใช้ (Apply) เพื่อให้เหมาะสมต่อบุคคลที่เราฝึกฝน และสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว และสังคมด้วย จึงจะได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายในการพัฒนา

คุณสมบัติเยาวชนที่พึงประสงค์เมื่อผ่านการฝึกดีแล้ว

หากเยาวชนได้รับการฝึกฝนตนเองที่ดีแล้ว ท่านอุปมาเหมือนม้าต้นของพระราชามีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

ก. มีความซื่อตรง หมายถึง เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ในการศึกษาเล่าเรียน

ข. มีความมุ่งมั่น หมายถึง มีความคล่องตัวสูงในการศึกษา ไม่อึดอาด ศึกษาเล่าเรียนไม่ค้างการบ้านหรืองานที่ครูมอบให้ มีความรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ เรียนมีเป้าหมาย

^{๑๑๑} วจ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๑๓/๑๕๓.

ค. มีความอดทน หมายถึง มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อคำนิทา หรือคำยกย่องของคนอื่น และมีความตั้งใจต่อสู้กับอุปสรรคหรือปัญหาที่ตนประสบ และสามารถแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี มีความพากเพียรสูง ไม่ย่อท้อ ไม่อ่อนแอหรือหมดกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไปอีก

ง. มีความสงบเสงี่ยม หมายถึง มีความเยือกเย็น สุขุม รอบคอบ ในการพิจารณาการศึกษาเล่าเรียนด้วยการพิจารณาไตร่ตรองให้รู้เหตุ รู้ผล มีจิตใจที่สงบ ไม่อ่อนไหวไปตามอารมณ์โกรธ เกลียด หรือ อารมณ์หลง^{๑๑๑}

การพัฒนาเยาวชนนั้น หากพัฒนาดีแล้ว ย่อมให้ผลที่โดดเด่นออกไป อย่างน้อยก็ทำให้เป็นคนซื่อสัตย์ ซึ่งตรงข้ามกับคดโกง ความคล่องตัว ตรงข้ามกับความเฉื่อยชา ความอดทน ตรงข้ามกับคนขาดการยับยั้งสติอารมณ์ และคนสุขุมรอบคอบ ตรงข้ามกับคนทำอะไรมักจะโง่งมงาย ทำอะไรตามใจของตนขาดเหตุผล ขาดปัญญาที่ยังถึงคุณโทษในเรื่องที่ตนกระทำ ดังนั้น แม้ว่ากระบวนการวิธีเหล่านี้ จะไม่สามารถนำไปใช้ได้ทุกกรณีก็ตาม แต่ก็ยังเป็นแนวทางให้ผู้ปกครอง บิดามารดา ได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่เยาวชนในครอบครัว เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขตามแนวพุทธธรรมต่อไป

๒.๖ พระสงฆ์กับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

พระสงฆ์ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มีการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่ออบรม สั่งสอนแก่เยาวชนด้วยเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนเป็นคนดี คิดเป็น ทำเป็น เหมือนครั้งหนึ่งพระธรรมเสนาบดีสาริบุตรเถระ ได้ใช้ประยุกต์การสอนบัณฑิตสามเณรโดยผ่านอุปกรรมในการสอน ดังนี้ ครั้งหนึ่ง สามเณรเห็นเหมืองจึงสอบถามว่า เขาทำอะไรกัน ได้คำตอบว่า “ขนน้ำจากเหมืองแล้วไขเข้านาของตน” ก็สอบถามว่า “น้ำมีจิตหรือไม่” พระเถระตอบว่า “ไม่มี” ส่วนครั้งที่สอง เห็นพวกนายช่างไม้กำลังทำลูกศรให้ตรง ก็ถามว่า “ศรนั้นมีจิตหรือไม่” พระเถระก็ตอบว่า “ไม่มี” ฉะนั้น ถึงแม้ว่าสามเณรจะอยู่ในวัยเยาว์ ก็คิดไตร่ตรองว่า กลุ่มชาวบ้านก็ขนน้ำเข้านาได้ ช่างศรก็ถากศรให้ตรง ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีจิตใจเลย แม้ตัวเราก็จะคัดจิตของตนให้ตรง คิดแล้วจึงดำริเจริญสมณธรรมตามลำดับ และได้

^{๑๑๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๒/๑๗๑ - ๑๗๒.

บรรลุลุทธิธรรมในที่สุด ก็ด้วยอาศัยการประยุกต์วิธีการสอนที่ฉลาดของพระสารีบุตรเถระ
นั่นเอง^{๑๐๒}

บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ ในการช่วยเหลือเยาวชนหรือการสั่งสอน
เยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม โดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมและวิธีการต่างๆ ก็ยังคง
เป็นไปอยู่ และสรุปเป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) การช่วยเหลือในด้านวัตถุสิ่งของ ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและยา
รักษาโรคที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

(๒) การให้การศึกษาแก่เยาวชนที่เป็นศิษย์วัด (เยาวชนชายที่อาศัยอยู่ในวัดเป็น
ประจำและคอยช่วยเหลืองานวัด จนจบการศึกษา เนื่องจากสมัยก่อนโรงเรียนมีอยู่ในวัดยังไม่
แพร่หลายเหมือนในปัจจุบันนี้)

(๓) การให้การอบรมเรื่องศีลธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน และการสอนให้เยาวชน
รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และท่านได้สอนเรื่องวิชาชีพให้อีกด้วย เช่น ช่างไม้ จัก
สาน การรักษาโรคบางชนิด เป็นต้น ล้วนอาศัยพระสงฆ์เป็นครูสอนทั้งสิ้น

ส่วนสาเหตุที่บิดามารดานิยมส่งบุตรหลานไปฝึกอบรมที่วัดกับพระสงฆ์
เนื่องจากสาเหตุ ๓ ข้อ คือ (๑) ครอบครัวไม่สามารถให้การดูแลเยาวชนได้ (๒) ต้องการให้ได้
บุญ (๓) ต้องการให้เยาวชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม^{๑๐๓}

แม้เหตุการณ์ทางสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง จึงทำให้
พระสงฆ์ต้องมีการปรับวิธีการทำงานเชิงรุกมากยิ่งขึ้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุป
บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่เป็น ๓ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

(๑) พัฒนาในด้านจิตใจหรือความเป็นมนุษย์ โดยการเทศนา และประยุกต์การสั่ง
สอนผ่านสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ให้ทันสมัยและเหมาะสมกับยุคปัจจุบันมากขึ้น

(๒) ส่งเสริมและพัฒนาด้านการศึกษาต่อเด็กและเยาวชน เช่น มีศูนย์เด็กก่อน
เกณฑ์ภายในวัด สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมฝ่ายสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศล เป็นต้น

(๓) เป็นผู้นำพัฒนาในการสร้างงานต่อชาวบ้าน เช่น กลุ่มเกษตรพึ่งตนเอง^{๑๐๔}

^{๑๐๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑,
(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓๓-๓๓๔.

^{๑๐๓} ศ.ดร.ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๒๕), หน้า ๑๒-๑๓.

ตัวอย่างการประยุกต์วิธีการสอนเยาวชนของพุทธทาสภิกขุ

ปัญหาทางสังคมนั่นเอง เป็นตัวกำหนดให้พระสงฆ์ต้องรู้ปัญหาของเยาวชนที่มีต่อคนในครอบครัว ดังพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ฟังตน” ว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่แปลกไป คือ พุคคยกันไม่รู้เรื่อง ดังนั้น ผู้ปกครองของเด็ก ฟังใช้หลักพุทธธรรม ๔ ประการในการอบรมสั่งสอนพวกเขา โดยใช้หลักของอิทธิบาท ซึ่งเป็นธรรมให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์นั่นเอง มี ๔ ข้อ ดังนี้

(๑) ฉันทะ สอนให้พอใจทำ ทำสิ่งใดก็ต้องพอใจก่อนทำเสมอ

(๒) วิริยะ สอนให้มีความเพียร ด้วยจิตใจที่ผูกพันงานนั้นๆ ก็จะหมั่น พยายามทำและไม่ทอดทิ้ง

(๓) จิตตะ มีความฝักใฝ่ จิตใจคิดอยู่ในการทำงานนั้น ไม่คิดถึงเรื่องอื่น

(๔) วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญ ขณะทำงานคอยตรวจตราอยู่เสมอ มิให้มีข้อบกพร่อง คิดหาเหตุผลเป็น เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้รัดกุมให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ

ในกรณีที่เด็กคือคิดมาก ก็ต้องอบรมอย่างมีระเบียบวินัย มีการบังคับเรื่องเวลาที่เหมาะสมแต่ละเวลาด้วย เช่น เวลาควรรับประทานอาหาร เวลาควรปล่อยให้เล่น ให้อ่านหนังสือ เป็นต้น หากเตือนแล้วไม่เชื่อฟังก็ควรลงโทษบ้างตามสถาน ไม่ใช่ปล่อยให้เลย^{๑๑๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็ได้ให้ทัศนะว่า เด็กและเยาวชนของไทยจะเจริญพัฒนาก้าวหน้าได้ ฟังอาศัยหลักปัญญาวิมุติธรรม แปลว่าธรรมะเป็นเครื่องเจริญปัญญา มี ๔ หัวข้อด้วยกัน เรียกว่า “หลักการพัฒนาปัญญา” คือ

(๑) การคบหาสัตบุรุษ หรือการคบคนดี เป็นกัลยาณมิตร และคบเพื่อนดีด้วย

(๒) การฟังคำแนะนำของคนดีที่คบหา

(๓) การพิจารณาไตร่ตรองตามคำแนะนำอย่างฉลาด มีอุปายในการคิดที่แยบยล

(๔) นำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมาย^{๑๑๕}

^{๑๑๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๒๗), หน้า ๒๒๗.

^{๑๑๕} อมรา มลิลิต, ฟังตน, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๓๐), หน้า ๒๓-๒๔. อ้างใน พุทธทาสภิกขุ, “แม่ปู่-ลูกปู่”, มาตา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (เมษายน ๒๕๒๗) : ๑๘-๑๙

^{๑๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พัฒนาปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๖. (ปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์)

สรูปในเรื่องนี้ว่า พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านได้หยิบยกเอานิทานเรื่องนก แยกเต้ามาแล้วให้เยาวชนฟัง และชี้ให้เห็นว่า หากเยาวชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เขาก็ย่อมเป็น เด็กดีด้วยเหมือนนกแยกเต้าที่อยู่กับพระฤาษีย่อมมีอุปนิสัยจิตใจที่ดีงาม เนื่องจากท่าน เหล่านั้นสั่งสอนทางที่ดี ส่วนเยาวชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เขาย่อมเป็นคนเลวไป ด้วยเหมือนนกแยกเต้าตัวที่อยู่กับพวกโจร ก็มีอุปนิสัยคล้ายโจรไปด้วย เพราะโจรย่อมพูดคุย กันด้วยวาจาแห่งโจร มีการดักปล้นชิงทรัพย์ ดักฆ่ามนุษย์ที่เดินผ่านป่า เป็นต้น

พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ ป.ธ.๘) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนโดย การประยุกต์หลักพุทธธรรม ใน ๔ ประเด็น ได้แก่

(๑) **ฝึกลงมือศึกษา** ดังคำที่ท่านประพันธ์ไว้ว่า

“ขึ้นชื่อว่าวิชาควรศึกษาทุกอย่างไป ศึกษาให้เข้าใจเป็นคุณเครื่องเรื่องปัญหา
แต่อย่าอย่าพึ่งใช้ทุกอย่างไปที่ศึกษา ชีวิตและเวลาเป็นปัญหาให้จำนน
จะใช้วิชาใดพึงใส่ใจในเหตุผล ทำใดต้องใจคนนั้นคือผลของวิชา”

(๒) **คบหาเพื่อนดี** คือ ให้รู้จักเลือกคบเพื่อนไม่ใช่ทุกคน แต่เฉพาะคนดี

(๓) **มีใจกตัญญู** คือ เยาวชนพึงรู้จักบุญคุณของผู้อื่น โดยเฉพาะบิดามารดา

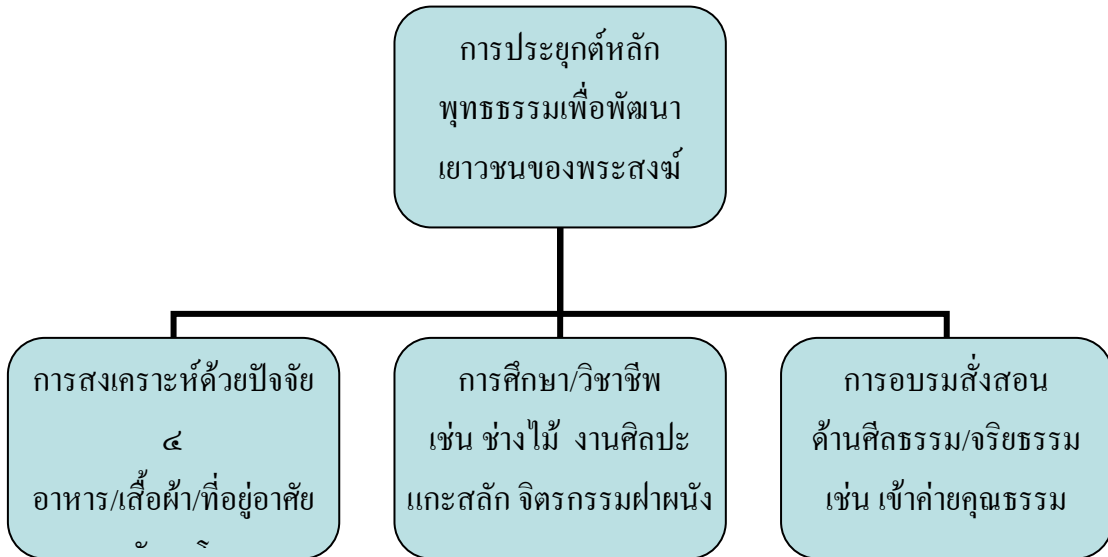
(๔) **เชิดชูศีลธรรม** คือ ให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง รู้จักรับผิดชอบต่อตน และหน้าที่ความเป็นนักเรียน นักศึกษา ตามหลักไตรสิกขา^{๑๑๑}

เนื้อหาที่เกี่ยวกับเยาวชนโดยสรูป คือ ท่านสอนให้เยาวชนรู้จักใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้จัก การคบเพื่อนและแสวงหาความรู้ จากสื่อที่เป็นประโยชน์ เว้นสื่อลามกต่างๆ สอนให้รู้จักเป็น คนมีจิตใจกตัญญูรู้คุณสถาบันการศึกษา พระคุณของบิดามารดา และคุณของประเทศชาติ สุดท้าย ท่านสอนเยาวชน ให้รู้จักเป็นคนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน เพื่อความ เจริญก้าวหน้าในการศึกษา และความเจริญของชาติในโอกาสต่อไป

^{๑๑๑} พระมหาสมชาย สิริจินฺโท (ห่านนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, หน้า ๑๓๒-๑๓๓..

แผนภูมิที่ ๕

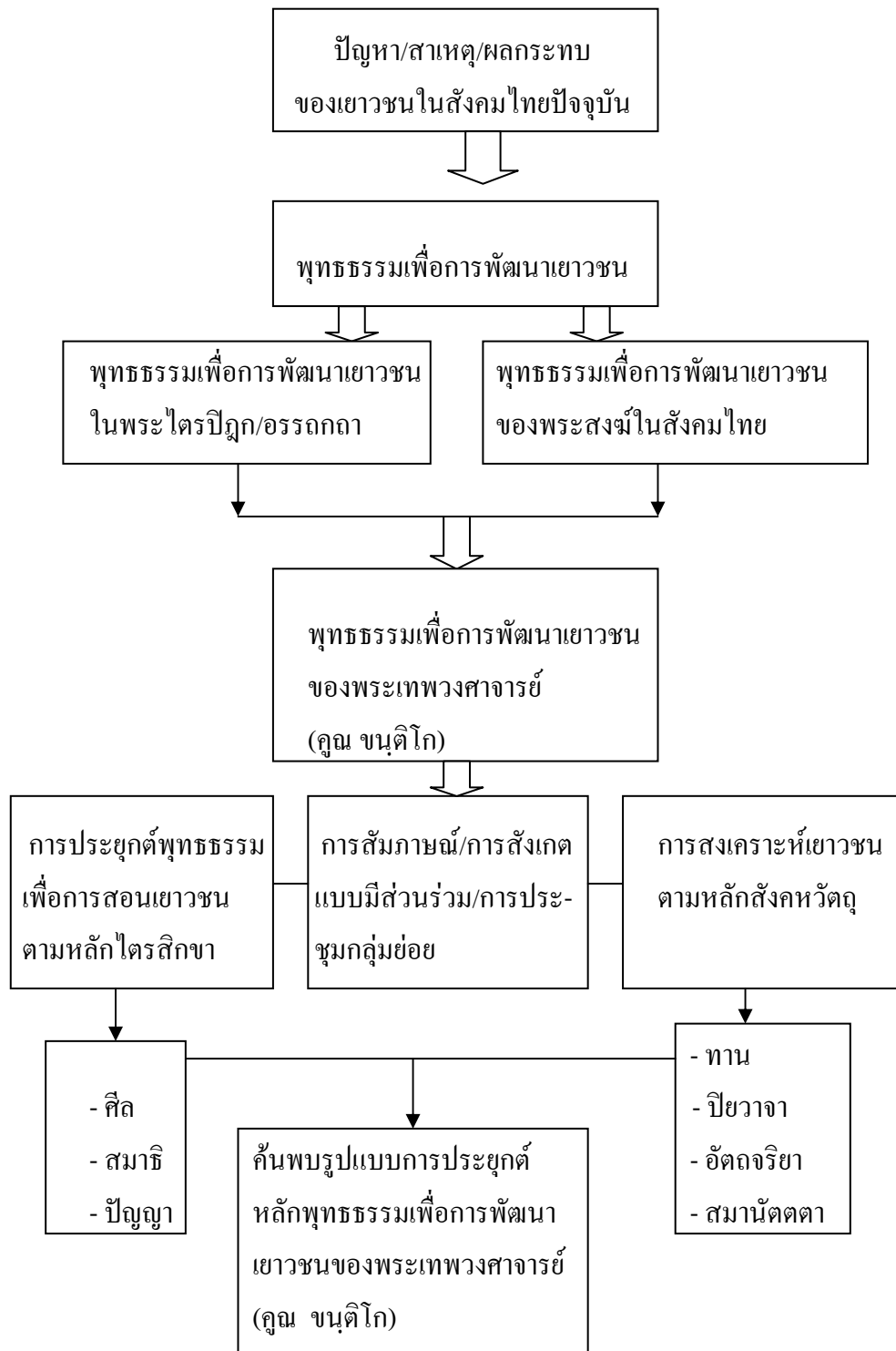
บทบาทของพระสงฆ์ที่ประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน

จากแผนภูมิที่ ๕ นี้ ผู้วิจัย มุ่งชี้ให้เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีความผูกพันและความเกี่ยวข้องกับเยาวชนทั้งโดยตรง และโดยอ้อม เนื่องจากผู้ปกครองของเยาวชนบางส่วน เห็นว่า วัดเป็นศูนย์กลางในการอบรม ฝึกฝนให้บุตรหลานของตนเป็นคนดี และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีปกติสุข จึงนิยมส่งไปศึกษาและฝึกวิชาชีพที่ไม่ขัดต่อหลักพระพุทธศาสนา อีกทั้งเยาวชนยังได้รับความสงเคราะห์ในด้านปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และเป็นการช่วยบรรเทาภาระของผู้ปกครองได้อีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้น จะเห็นวัดต่างๆ ทั้งในเขตตัวเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น อุบลราชธานี อุตรธานี เชียงใหม่ เป็นต้น ยังมีเยาวชนจำนวนมาก ที่อยู่ในการดูแล และได้รับการศึกษาจากพระสงฆ์ในท้องถิ่นนั้น ด้วยการประยุกต์หลักพุทธธรรมให้เหมาะสมแก่วัยของเยาวชน เช่น การจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมของโรงเรียนวัดหนองวิทยา โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมวันวิสาขบูชา เป็นต้น ล้วนทำให้เยาวชนได้ใกล้ชิดหลักพุทธธรรมมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน ก็เป็นการแก้ปัญหาของเยาวชน ไม่ให้ไปติดเพื่อน ติดเที่ยวได้อีกวิธีหนึ่งด้วย

๒.๘ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้วางกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแผนภูมิที่ ๖ ต่อไปนี้

จากแผนภูมิที่ ๖ ผู้วิจัยจะอธิบายกรอบแนวคิด เป็นแบบบูรณาการโดยใช้หลักการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ เพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

๑. **ทุกข์** คือ ปัญหาที่มาจากการกระทำหรือพฤติกรรมของเยาวชนในแง่ลบ เช่น การไม่มาเรียนหนังสือ การไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง ไม่เชื่อฟังครูอาจารย์ ไม่รู้จักความอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นต้น ถือว่าเป็นตัวทุกข์ หรือ ตัวปัญหา (Problems) ที่จะต้องได้รับการแก้ไข (Solving) ด้วยหลักพุทธธรรม

๒. **สมุทัย** คือ สาเหตุของตัวทุกข์หรือสาเหตุของปัญหาเยาวชน (Causing of problem) ที่เกิดขึ้น เช่น อยากรวดเพื่อน ๆ อยากร่งเกินความสามารถ การแสดงออกอย่างไม่เหมาะสมกับวัย สถานที่ กาลเทศะ เป็นต้น

๓. **นิโรธ** คือ พุทธธรรมเพื่อการลดหรือบรรเทา พฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของเยาวชนให้ลดน้อยลงไป แม้จะไม่ได้ผลถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ก็มีส่วนช่วยให้เยาวชนดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีคุณสมบัติต่อบิดามารดา สถานศึกษา และเพื่อน ๆ ตลอดผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด

๔. **มรรค** คือ หลักการและวิธีการ (หนทาง) ของการแก้ปัญหาเยาวชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ ได้แก่

ก. พระสงฆ์ไทยกับการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน

ข. พระเทพวงศาจารย์กับการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาเยาวชนในโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง และโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา โดยใช้หลักไตรสิกขา ๓ คือ สอนเยาวชนให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง (ศีล) สอนเยาวชนให้มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อกระแสวัตถุนิยม หรือ การตกเป็นเหยื่อของสื่อต่างๆ ที่รุ่มร่ามมากขึ้น (สมาธิ) และการรู้เท่าทันต่อคุณ โทษ และทางออกของปัญหา ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชน (ปัญญา)

นอกจากนั้น ยังพบว่า การสงเคราะห์เยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ ได้เป็นคุณูปการต่อการศึกษา ความประพฤติ และสติปัญญาของเยาวชนเป็นอย่างดี

ส่วนองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากกรอบการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ รูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรม คือ ไตรสิกขา และสังคหวัตถุ เพื่อพัฒนาเยาวชนโดยมีวิธีการประยุกต์ที่เหมาะสมแก้วยของเยาวชน ซึ่งจะได้อธิบายในบทที่ ๓ และบทที่ ๔ ตามลำดับสืบไป

บทที่ ๓

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนศึกษาเฉพาะกรณีของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) วัดหนองแวง(พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้เครื่องมือตามหลักการสัมภาษณ์ ซึ่งได้แสดงไว้แล้วในบทที่ ๑ นั้น ซึ่งผลของการศึกษานำเสนอ แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นใหญ่ ๆ คือ (๑) บริบทเกี่ยวกับเยาวชน (๒) หลักการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขา (๓) วิธีการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามี ๓ วิธี และ (๔) ผลสัมฤทธิ์ในการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน โดยมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๑ นิยามศัพท์และบริบทของ“เยาวชน

๑. นิยามศัพท์ คำว่า “เยาวชน” ในงานวิจัยครั้งนี้ หมายถึง

- (๑) นักเรียนของโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง
- (๒) นักเรียนของโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา

๒. บริบทของเยาวชนในงานวิจัย มี ๓ บริบท คือ ก) บุคคล ข) ครอบครัว ค) สถานศึกษา มีรายละเอียดต่อไปนี้

ก) บุคคล หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวของเยาวชน ในงานวิจัยนี้ ได้แก่

(๑) พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เกี่ยวข้องกับเยาวชนในฐานะผู้ประยุกต์หลักพุทธธรรมสำหรับสั่งสอนเยาวชน และให้คณะครูอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่แทนได้ในบางคราว

(๒) บิดามารดาของเยาวชนเกี่ยวข้องในฐานะผู้ปกครอง

(๓) คณะครู อาจารย์ประจำโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง และโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเยาวชนในการให้การศึกษา อบรม สั่งสอนทั้งวิชาและความประพฤติ

(๔) ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง

(๕) ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชน

ข) **ครอบครัวของเยาวชน** ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ครอบครัวของเยาวชนที่เข้าไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง และโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา ในฐานะต่างก็มีการกิจและมีส่วนร่วมพัฒนาเยาวชนด้วยกัน ซึ่งมีอธิบายเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะสำคัญ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลโดยสังเขป ต่อไปนี้

(๑) **ความหมายของครอบครัว** คือกลุ่มคนผู้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในครอบครัวทางกายและสัมพันธ์ทางสายโลหิต (ด้านสถานภาพทางสังคม) และสัมพันธ์ผูกพันทางด้านจิตใจ มีอุดมคติและเป้าหมายชีวิตร่วมกัน โดยการทำหน้าที่และพัฒนาคุณธรรม เพื่อให้ชีวิตประสบกับความสุข และผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพสู่สังคม^๑

(๒) **ลักษณะและความสำคัญของครอบครัว** ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงครอบครัวไว้ ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นเรื่องปกติของสามัญปุถุชนที่ต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างชายและหญิงมีกิจกรรมทางเพศ (เมถุนธรรม) ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของฆราวาส เพราะทำให้เผ่าพันธุ์สามารถสืบต่อไปได้ นี้แสดงโดยนัยแห่งมัชฌิมนิคาय อุปปริภคณาสก^๒ ส่วนลักษณะที่ ๒ ครอบครัวมีลักษณะที่ไม่เหมาะสมแก่ผู้แสวงหาความหลุดพ้น โดยเฉพาะผู้หวังจะเป็นพระอรหันต์ ต้องสละตนเพื่อการปฏิบัติจนถึงความหลุดพ้น และสามารถอยู่เหนือฆราวาสวิสัย เนื่องจากการมีครอบครัวทำให้สกปรกคจเปือกตม เหมือนลูกศรที่ถอนได้ยาก เป็นสิ่งที่คับแคบ และเป็นที่มาของทุกข์^๓ ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสถาบันแรกใน

^๑ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงค์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^๒ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๖/๑๖.

^๓ ชุ.เถร. (บาลี) ๒๖/๑๕๘/๒๓๘.

สังคมที่ต้องการความปลุกฝังสิ่งที่ดีงามตามหลักศาสนา เพื่อให้สมาชิกเป็นคนดีของชาติและอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกสืบไป

ค) **สถานศึกษา** หมายถึง สถานศึกษาซึ่งอยู่ในการบริหารจัดการของวัดหนองแวงทั้ง ๒ แห่งโดยมีพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เป็นผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำรงตำแหน่งผู้จัดการ ได้แก่

(๑) โรงเรียนการกุศลของวัดหนองแวง พระอารามหลวง เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับเด็กเยาวชนฝ่ายฆราวาส ซึ่งเปิดขึ้นมารองรับเด็กเยาวชน ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับอนุบาล ๒) ระดับประถมศึกษา ๓) ระดับมัธยมศึกษา

(๒) โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับเด็กเยาวชนฝ่ายบรรพชิต ซึ่งเปิดขึ้นรองรับเยาวชน (ภิกษุ-สามเณร) เป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ๒) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และนอกจากนี้ยังเปิดสอนแผนกธรรม เช่น นักรธรรม-ธรรมศึกษา และแผนกบาลี ประโยค ๑-๒ ถึง ประโยค ป.ธ.๕ ด้วย

จากการสัมภาษณ์ พระมหาจตุลศักดิ์ จิรวฑฒโน ครูโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยาทพบว่ ครอบครัวของเยาวชนในกลุ่มตัวอย่างที่กล่าวถึงนั้น มีลักษณะความเป็นอยู่โดยภาพรวม ถือว่ามีฐานะค่อนข้างอึดคัก เนื่องจากอาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่มีหลากหลาย เช่น แม่ค้า พ่อค้า ทำเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการก็มีน้อยมาก และมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ยิ่งในปัจจุบัน ต้องมีรายจ่ายที่สูงขึ้นจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจน้ำมันแพง เมื่อมีรายจ่ายมาก รายได้น้อยก็แสวงหาทรัพย์สินเงินทองอย่างทุ่ทุเท ทั้งร่างกายแรงใจ บางครั้ง จนรู้สึกว่ผู้ปกครองมีเวลาดูแลเยาวชนไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เยาวชนติดเพื่อน ติดเที่ยว หนีเรียน แล้วยังก่อปัญหาอันไม่พึงประสงค์แก่ตนและสังคม ตลอดสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลต่อการทำความดีของเยาวชน ดังนั้น ครอบครัว จึงมีความสำคัญต่อเยาวชนเป็นด่านแรกทีพึงให้การศึกษาและทำความเข้าใจในทุกๆ เรื่อง เพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ปลายทาง^๔

^๔ สัมภาษณ์ พระมหาจตุลศักดิ์ จิรวฑฒโน, ครูโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

๓.๒ ปัญหาและสาเหตุของปัญหาเยาวชนในงานวิจัย

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัย พบว่าสาเหตุของปัญหาเยาวชน มี ๒ ข้อ ดังนี้

๑. สาเหตุภายนอก (เกิดขึ้นจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคม) คือ

(๑) ติดเพื่อนและการคบเพื่อนต่างเพศแล้วนำไปสู่ปัญหาทางเพศ การขายบริการทางเพศอย่างแพร่หลายในหมู่นักเรียน นักศึกษา เกิดเป็นค่านิยมที่ผิดๆ และนำไปสู่ปัญหาโรคเอดส์ โรคเกี่ยวกับกามโรคบางชนิด เนื่องจากการร่วมหลับนอนโดยเปลี่ยนคู่นอนบ่อยครั้งต่อนักเรียนแต่ละคน

(๒) ติดเกมส์และอินเทอร์เน็ต

(๓) ติดเที่ยวเตร่ตามร้านค้าในตัวเมืองขอนแก่น

(๔) การไม่เคารพต่อครูอาจารย์ และต่อผู้ปกครอง (บิดามารดา)

(๕) การไม่ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ไม่มีความรับผิดชอบต่อการบ้านที่มอบให้ปฏิบัติ และการคัดลอกการบ้านเพื่อน

(๖) การใช้จ่ายเงินจนเกินตัว ความฟุ่มเฟือยซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นต่อการศึกษาเล่าเรียน เช่น การเปลี่ยนโทรศัพท์มือถือบ่อยครั้งต่อเดือน เมื่อมีรุ่นใหม่ๆ ออกมาสู่ท้องตลาด^๕

๒. สาเหตุภายใน (เกิดขึ้นเพราะแรงจูงใจภายในของเยาวชน)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนในสถานศึกษาทั้ง ๒ แห่ง มักจะก่อปัญหาเนื่องจากด้านจิตใจ ยังขาดภูมิด้านทานที่แข็งแกร่ง และมีความมั่นคงไม่เพียงพอต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่เรียกว่า วัตถุนิยม โดยเฉพาะ กามตัณหา เป็นแรงกระตุ้นอย่างรุนแรงในวัยนี้ ซึ่งกามตัณหาในตัวเยาวชน เป็นความอยากได้ในวัตถุเพื่อนำมาบริโภคใช้สอย หรือมีไว้ครอบครอง เช่น เมื่อแรงกระตุ้นของกามตัณหาเกิดขึ้น ขณะเห็นเพื่อนซื้อโทรศัพท์รุ่นใหม่ก็จะอยากได้และหาวิธีซื้อในที่สุด^๖

นอกจากนั้น ยังพบว่า ด้านจิตใจของเยาวชนบางคน ขาดคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น ขาดความเมตตาจิตต่อเพื่อนๆ ขาดมนุษยสัมพันธ์ต่อชุมชนและคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้เยาวชนเห็นห่างสายตาผู้ปกครองมากยิ่งขึ้น

^๕ สัมภาษณ์ นางจารุณี สุรเสียง, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๘๗

^๖ สัมภาษณ์ นายรังสรรค์ สิทธิ, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

บางคนก็ทำตนเป็นคนเหงา ซึมเศร้า เมื่อไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนต้องการให้เป็นไป^๑ หากวิเคราะห์แรงจูงใจทางพุทธธรรม จัดว่า เยาวชนตกเป็นเหยื่อของภวตัณหา คือ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ แต่ไม่ได้เป็น เช่น การสอบไล่ไม่ผ่าน ทำให้เป็นปัญหาด้านการประชิดตัวเอง โดยเยาวชนที่ไม่เคยดื่มสุราหรือสูบบุหรี่ ไม่เที่ยวเตร่ก็จะมีพฤติกรรมตรงกันข้าม เคยเป็นคนเรียบร้อยก็จะเป็นคนเกเร ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง

ส่วนสาเหตุภายในที่ทำให้เยาวชน ต้องถึงกับทำร้ายคนอื่นและทำร้ายร่างกายตนเองนั้น ในภาพรวมแล้ว พบว่า แทบไม่มีให้เห็นในสถานศึกษาแห่งนี้เลย อย่างมากก็เพียงทะเลาะกัน เนื่องจาก ความหึงหวงของเยาวชนบางคนที่มีต่อเพื่อนหรือคนเป็นที่รักเท่านั้น^๒

๓.๓ ผลกระทบในเชิงปัจเจก ครอบครัว และสังคม

เมื่อก้าวถึงผลกระทบที่เกิดจากตัวเยาวชนไปก่อนแล้ว และส่งผลต่อบุคคลผู้เกี่ยวข้องทั้งตัวของเยาวชนเอง ครอบครัวของเยาวชน สถานศึกษา ตลอดจนหมู่บ้านหรือชุมชนที่เยาวชนอยู่อาศัย จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในงานวิจัย พอสรุปภาพรวมได้ดังนี้

๑. ผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล (ส่งผลกระทบต่อเยาวชนโดยตรง)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า มีเยาวชนเพียงส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่ตนเองกระทำไปแล้วนั้น มีตัวอย่างของผลกระทบต่อเยาวชน ดังต่อไปนี้

(๑) เยาวชนขาดจิตสำนึกในการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น คือ หากชอบสิ่งใดก็อยากจะซื้อและแสวงหาวิธีที่จะได้สิ่งนั้นมาตอบสนองความต้องการของตน โดยไม่คำนึงถึงผลเสียในด้านราคา ความจำเป็น คุณค่าที่มีต่อการศึกษาและการดำรงชีวิตประจำวัน^๓

(๒) เยาวชนขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เช่น การทำการบ้านและรายงานบางชิ้นงาน ต้องให้ผู้ปกครองคอยช่วยเหลือหรือลอกจากเพื่อนๆ มา จนเป็นสาเหตุให้

^๑ สัมภาษณ์ นางศรัชชา ทะสา, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^๒ สัมภาษณ์ นายมานิช กองทรัพย์, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวใจ จันทร์ขุนทด, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง,

ขาดวินัยในตนเอง เขาชนขาดความซื่อสัตย์ ชอบโกหก หากจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ผู้ปกครองหลายท่านต้องเสียน้ำตา เนื่องจากเขามักจะอ้างว่าไปทำรายงานที่บ้านเพื่อน แต่กลับไปเที่ยวเตร่ในตัวเมืองขอนแก่นกับเพื่อนชายและขอมเสียดวุ่นที่สุดเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขามักจะลักสิ่งของที่เพื่อนลืมทิ้งเอาไว้ และไม่ชอบคืนสิ่งของแก่เจ้าของทรัพย์สินเมื่อเก็บได้จะมีก็เป็นส่วนน้อย^{๑๑}

(๓) เขาชนขาดสติ ไม่ระมัดระวังตน ชอบลอกเลียนแบบเพื่อนที่ติดสุรา สูบบุหรี่ เที่ยวเตร่ไปในสถานที่ไม่ควรแก่ตน และชอบเล่นการพนันชนิดต่างๆ ในวงเพื่อนด้วยกัน เขาชนไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา คือ ชอบเล่นอะไรนอกกติกา เมื่อตนแพ้ไม่ชนะก็ชอบหาเรื่องทะเลาะกันเอง บางครั้งก็ถึงกับทำร้ายร่างกายกันก็มี แต่ไม่ถึงแก่ชีวิต^{๑๒}

๒. ผลกระทบต่อครอบครัวของเขาชน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เมื่อเขาชนก่อปัญหาแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อครอบครัวของเขาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ต่อไปนี้

(๑) ปัญหาด้านสุขภาพของเขาชนที่ผู้ปกครองต้องดูแลรับผิดชอบ หมายถึง เมื่อเขาชนไปก่อปัญหามา เช่น เขาชนชายไปเที่ยวหลับนอนกับเพื่อนหญิงที่เป็นกามโรค ก็จะทำให้ผู้ปกครองต้องคอยดูแล และเสียเงินใช้จ่ายเพื่อรักษาสุขภาพให้เป็นที่ปกติ ในบางครั้ง เช่นกรณี การทะเลาะกันถึงทำร้ายร่างกาย ผู้ปกครองก็ต้องเสียเงินให้การพยาบาลรักษาเช่นเดียวกัน แม้จะไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งนักก็ตาม^{๑๓}

(๒) ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายประจำวันที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เขาชนบางคน โกหกผู้ปกครองว่าจะใช้เงินเพื่อไปทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ แต่แล้วก็ได้นำเงินไปใช้ในทางไม่เหมาะสมแทน เช่น นำไปเที่ยวกับเพื่อน ไปซื้อสุราบูหรีที่ขายกันเถื่อนเมือง ไป

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางวาจิ ศรีลาเชียง, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสวาท ทอดทาน, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายจรัส โภกมณี, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ซื้อสินค้าไม่จำเป็นต่อการศึกษาของตนเอง เป็นต้น^{๓๓}

(๓) ปัญหาด้านความเชื่อถือ เกียรติและชื่อเสียงวงศ์ตระกูล พบว่า หากเยาวชนในครอบครัวใดมักก่อปัญหาบ่อยๆ จะส่งผลความน่าเชื่อถือและขาดความไว้วางใจต่อ สมาชิกในครอบครัวอื่นที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ชุมชนเดียวกัน โดยมักจะมองว่า ไม่ควรให้เยาวชนในปกครองของตนเอง ไปคบหาสมาคมกับเพื่อนเยาวชนคนที่มักมีปัญหา นั่น เพราะมีนิสัยไม่ดีเป็นคนขาดวินัย ทำให้เสียชื่อเสียงของครอบครัวได้ จึงไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้น^{๓๔}

(๔) ปัญหาเยาวชนขาดความขยันหมั่นเพียรหรือหลักวิริยะ พบว่า เยาวชนไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้แม้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ต้องให้ผู้ปกครองคอยช่วยเหลือ เนื่องจาก ผู้ปกครองบางท่านตามใจเยาวชน จนกลายเป็นความเคยชิน เมื่อเขาต้องการสิ่งใดก็ใช้เงินทองซื้อหามาให้ ขาดการพิจารณาว่าเหมาะสมกับวัยหรือไม่ และการไม่ฝึกให้เยาวชนพึ่งตนเองก็ทำให้อ่อนแอด้านจิตใจต้องมีผู้คอยช่วยเหลือเรื่อยมา เช่น แม้ในการทำงานบ้านที่ไม่หนักมาก เยาวชนก็ไม่ยอมปฏิบัติเพราะเห็นว่าเพื่อนๆ ในครอบครัวอื่นก็ไม่ทำเช่นกัน อย่่างการปิดกวาดบ้าน ล้างจาน ชัดห้องน้ำ หากไม่บังคับจริงๆ แล้วเยาวชนจะไม่ยอมทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง^{๓๕}

(๕) ปัญหาเยาวชนรู้จักคุณค่าของความกตัญญูน้อยลงไป พบว่า มีเยาวชนบางคนไม่รู้ว่าคุณค่าของบิดามารดานั้นมากเหลือคณานับ จึงให้ความสนใจต่อคำพูด คำสั่งสอนของท่านอย่างไร้ความหมาย หากไม่พอใจก็จะประชดด้วยกิริยาอาการอันไม่เหมาะสม จนทำให้ท่านต้องเสียน้ำตาก็มีหลายคน บางคนก็เรียนไปวันๆ เพื่อให้จบการศึกษาโดยไม่คิดถึงบุญคุณข้าวน้ำเงินทองที่บิดามารดาหามาด้วยน้ำพักน้ำแรง อย่างเหน็ดเหนื่อย แส่นลำบาก จึงถือว่า

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางบัวผัน จันทร์สี, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางปิยดา เพ็งโถง, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายอุดม แพมไรสง, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

คุณธรรมในข้อนี้ของเยาวชนจำเป็นต้องปลูกฝังให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจิตสำนึกที่ดีต่อผู้ปกครอง^{๑๖}

๓. ผลกระทบต่อสังคมและสถานศึกษาที่นักเรียนสังกัดอยู่

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เมื่อเยาวชนก่อปัญหาแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อหมู่บ้าน และชุมชน ตลอดจนสถานศึกษาในภาพรวม ดังต่อไปนี้

(๑) เยาวชนชายมักจะรบกวนเพื่อนๆ ขณะเรียนด้วยการหลอกล่อกันจนเกินไป แล้วทำให้เกิดปัญหาชวนทะเลาะตามมา^{๑๗}

(๒) เยาวชนชายมักจะขับขีรถจักรยานยนต์ภายในหมู่บ้าน ชุมชนด้วยความคึกคะนองหรือขับขีรถเร็ว จนเป็นอันตรายต่อสมาชิกในชุมชนได้ และบางครั้งก็มีผลต่อตัวเยาวชนเองที่ประสบอุบัติเหตุ^{๑๘}

(๓) เยาวชนไม่เคารพกติกา หรือระเบียบทางสังคม เช่น การเดินผ่านผู้ใหญ่ในชุมชนก็ไม่ยอมหลีกทางให้ ไม่ยกมือไหว้หรือไม่สวัสดีทักทายท่านก่อน ให้การเคารพเฉพาะครูอาจารย์ในสถานศึกษาแต่พอเยาวชนกลับไปถึงบ้าน ก็ไม่เชื่อฟังผู้ปกครองในเรื่องเดียวกันที่ครูสอนให้ปฏิบัติ นั้น เช่น ให้ซักผ้าเอง ให้ภูบ้านเอง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า มีเยาวชนบางคนให้ความสำคัญต่อเพื่อนมากกว่าผู้ปกครอง และสถานศึกษา คือ เมื่อแต่งกายออกจากบ้านแล้ว ก็ชวนกันไปเที่ยวและไม่เข้าเรียน ทำให้ครูต้องรายงานไปถึงผู้ปกครองให้การกวดขันในบางรายวิชาที่เยาวชนไม่ชอบครูหรือมีความเห็นที่ขัดแย้งตรงข้าม^{๑๙}

(๔) เยาวชนหญิงบางคนก็ให้สัมภาษณ์ว่า พฤติกรรมของเยาวชนชายบางคนมักจะประพฤติดนไม่เหมาะสม เช่น ชอบพูดเกี้ยวพาราสีแม้จะอยู่ในวัยเพียงอายุไม่มาก และชอบชักชวนไปในทางเสียหายหรือเสื่อมเสีย และต่อไปในพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ เช่นชวนไปเที่ยวตามศูนย์สรรพสินค้าในเมืองขอนแก่น เที่ยวงานประเพณีงานบุญตามวัดยามวิกาลโดยไม่มีผู้ปกครองไปด้วย หรือชวนไปเที่ยวเตร่ทำศุนาจารในที่ต่างๆ วัน

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายจรัส โภกมณี, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสุนทร ทอดทอง, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวพร กรงแก้ว, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

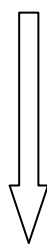
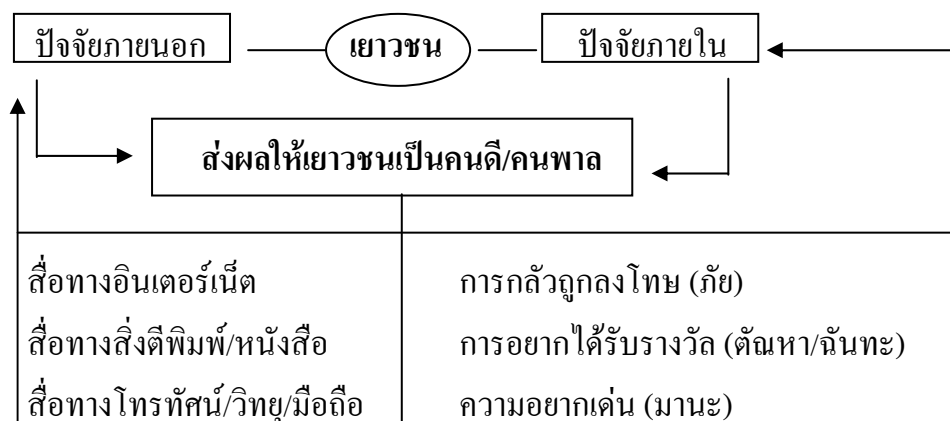
^{๑๙} สัมภาษณ์ นางรัตนา สงคราม, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

เสาร์ อาทิตย์และวันหยุดโรงเรียน หากเยาวชนหญิงคนใดเชื่อคำชักชวนและใจง่าย ก็จะตกเป็นเหยื่อทางกามารมณ์ของอีกฝ่ายหนึ่งได้ง่าย เพราะความไว้ใจกันนั่นเอง^{๒๐}

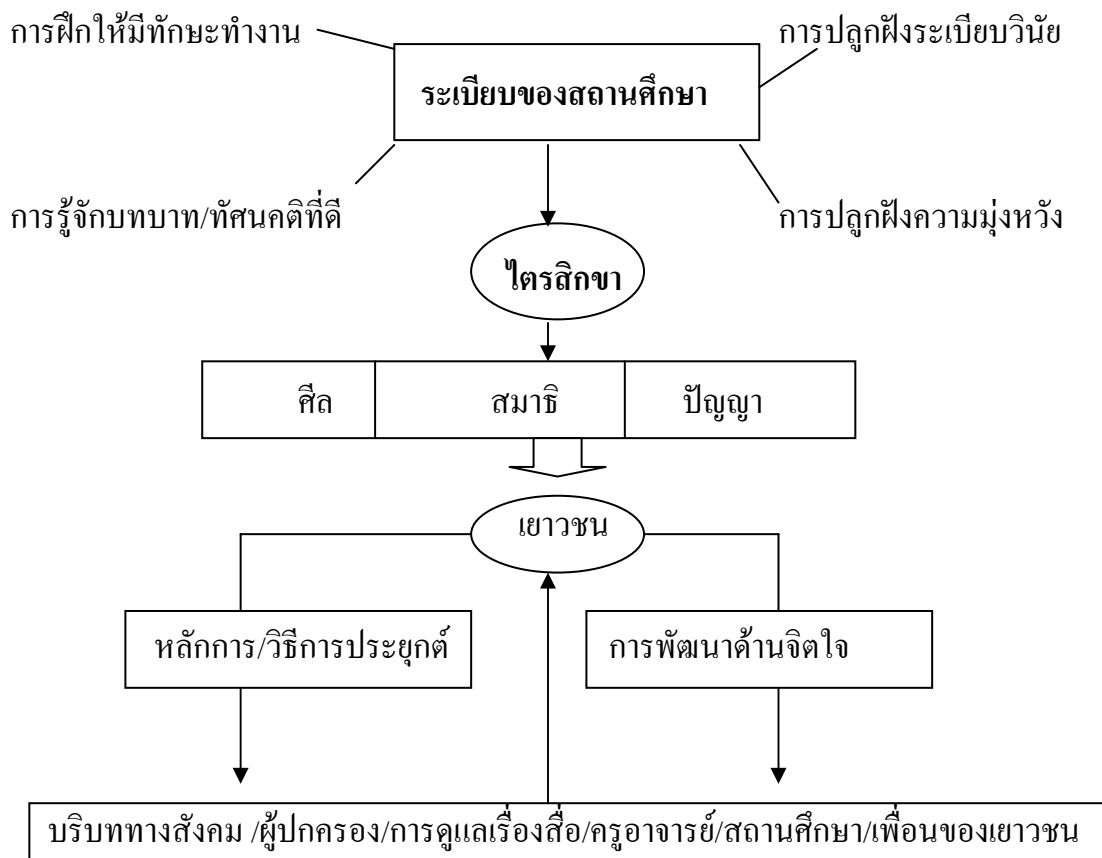
จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงนี้ เป็นเพียงบางกรณีเท่านั้นของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นเนื่องจากตัวเยาวชนและสภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้ประมวลทั้งบริบททางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนมาแสดงในรูปแผนภูมิ เพื่อจะได้อธิบายให้เข้าใจง่ายในการนำหลักไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้พัฒนาเยาวชน พร้อมทั้งหลักการและวิธีการ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ

แสดงวงจรของปัญหา และวิธีแก้ปัญหาตามหลักพุทธธรรมแบบบูรณาการ
ของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุดิโก)

^{๒๐} สัมภาษณ์ ค.ญ.ภาวิณี นามปั้น, ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.

จากแผนภูมินี้ เมื่อวิเคราะห์ตามแผนภูมิดังกล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับเยาวชน โดยคำนึงถึง บริบททางสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ในสถานศึกษา สิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก เช่น สื่อมวลชนก็มีส่วนทำให้เยาวชนสร้างปัญหาได้เช่นกัน และปัจจัยภายในหรือแรงจูงใจในตัวเยาวชนเองย่อมมีส่วนโดยตรงในการแสดงพฤติกรรมทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เช่น อยากเด่น อยากดีกว่าคนอื่น อยากทำทนายอำนาจผู้ใหญ่ ความไม่เคารพกติกา ชอบฝ่าฝืนต่อระเบียบของสังคม โรงเรียน นี่เป็นการมองในแง่ปัญหาหรือสาเหตุของปัญหา (ใช้เกณฑ์คิดแบบอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์และสมุทัย)

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่บวกหรือด้านเป็นคนดีก็มีแรงจูงใจให้กระทำเช่นกัน ตัวอย่างที่ยกมา ได้แก่ การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน ครู และสังคม การปลูกฝังความมุ่งมั่นหรือค่านิยมที่ดีงามเหมาะสมแก่วัย การฝึกให้ทำงานจนเกิดทักษะคล่องตัว และการมีวินัยต่อตนเองคือหน้าที่ที่รับผิดชอบ

นอกจากนั้น ท่านยังได้มองครบรอบด้าน เพื่อแก้ปัญหาของเยาวชน คือ ใช้บริบททางสังคมเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยกำหนดแนวร่วมที่จะพัฒนาให้ทุกคนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชน อบรมครูอาจารย์ให้รู้สถานะของเยาวชนในแต่ละชั้นเรียนจนถึงรายบุคคลแล้วปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับเยาวชนคนนั้นๆ การควบคุมสื่อในสถานศึกษาและการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครอง การดูแลต่อเยาวชนเรื่องการคบเพื่อนที่ดี

ดังนั้น เมื่อประมวลโดยองค์รวมแล้ว ท่านได้นำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้หรือประยุกต์สอนเยาวชนด้วยหลักไตรสิกขา ได้แก่ ฝึกให้มีระเบียบวินัยที่ดีงาม(ศีล) ฝึกให้มีจิตใจมีเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องแต่เยาว์ (สมาธิ) และฝึกให้คิดเป็น (ปัญญา) โดยอนุโลม (ใช้เกณฑ์คิดแบบอริยสัจ ๔ ข้อว่าด้วย มรรค (หลักการและวิธีการตัดปัญหาหรือดับทุกข์) และนิโรธการพ้นจากปัญหาหรือดับทุกข์ ตัวอย่างที่ท่านกล่าวสอนไว้นั้นมีมากมายแห่ง ซึ่งตัวอย่างนี้เป็นเพียงบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนจริงๆ เท่านั้น

๓.๔ การประยุกต์หลักพุทธธรรมตามแนวทางของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

การทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวมแล้ว จะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านจิตใจ โดยทำควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวัตถุ เพื่อการสร้างความสำเร็จแก่พุทธศาสนิกชนให้เข้าถึงหลักการและวิธีการที่จะพัฒนาตนเองให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้หลักการพึ่งตนเองด้วยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกขั้นตอน ไม่ใช่แต่ฝ่ายเดียว ทั้งนี้ เพื่อให้การคิดริเริ่ม และดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ให้สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานได้อย่างเหมาะสมแก่ท้องถิ่นของตน โดยมีเป้าหมาย คือ ความเข้าใจระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง^{๒๐}

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) มีแนวคิดในการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชน โดยท่านเห็นว่าจะต้องให้เหมาะสมในการฝึกปรือเยาวชน เพื่อให้เยาวชนเป็นคน “เก่ง ดี และมีความสุข” เหตุนั้น ผู้วิจัย จึงได้สรุปการประยุกต์หลักพุทธธรรมหรือ

^{๒๐} ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์ นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๖.

หลักการและวิธีการเพื่อสั่งสอน อบรมเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยถือปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักการและวิธีการฝึกฝน อบรม เยาวชน มีรายละเอียดดังจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

๓.๔.๑ ความหมายของไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา^{๒๒} ซึ่งมีผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายและความสำคัญไว้ต่อไปนี้

พระอริยนั้นทมนี (พุทธทาส อินทปญฺโญ) ได้ให้ความสำคัญของไตรสิกขาว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา^{๒๓}นี้มีมูลสำคัญอยู่ตรงที่มีไว้เพื่อดับความทุกข์อันเกิดจากอุปาทาน ๔ ประการ”^{๒๓} และท่านได้ให้ความหมายของศีลว่า หมายถึง การประพฤติดี ที่มีหลักอยู่ทั่วๆ ไปว่าเป็นการทำให้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ในการที่เกี่ยวข้องกันอยู่เป็นสังคมมนุษย์ หรือครอบครัว สิ่งของที่ใช้สอย...แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษา หรือควรอบรมที่เป็นขั้นศีล เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือส่วนตัว หรือสิ่งของ^{๒๔} ส่วนคำว่า “สมาธิ” หมายถึง การบังคับจิตใจของตัวไว้ได้ และเหมาะแก่การทำงานทุกอย่าง ไม่ใช่หนึ่งหรือสงบอยู่เฉยๆ ต้องทำงานได้ด้วย และคำว่า “ปัญญา” หมายถึง การฝึกฝนอบรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ความเห็นแจ้ง^{๒๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของไตรสิกขา คือ เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้อย่างขึ้น ไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๒๖}

^{๒๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๒๓} พระอริยนั้นทมนี (พุทธทาส อินทปญฺโญ), *คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๖.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, ๕๗.

^{๒๕} อ้างแล้ว, หน้า ๕๘-๑๐๑.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๗.

สมเด็จพระเทพรัตนฯ ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า การพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องพัฒนาให้ครบวงจรตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา^{๒๗}

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ไตรสิกขา จึงหมายถึง หลักการปฏิบัติกาย วาจา จิตใจให้มีความพร้อมในการทำงาน และทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความสัมพันธ์กันทั้ง ๓ อย่าง คือ ทางร่างกาย ทางคำพูด และทางจิตใจ หรือปัญญาของมนุษย์อย่างถูกต้องเป็นสัมมาทิฏฐิในกิจกรรมนั้นๆ โดยมีผล คือ ความปกติสุข และความเข้าใจจริงต่อเหตุการณ์ และสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยที่กระทบและดำเนินการอยู่นั้น

๓.๔.๒ หลักแห่งศีล

ในหลักศีลนี้ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้สงเคราะห์เข้าในหลักพุทธธรรม คือมรรคมีองค์ ๓ ได้แก่ สัมมาวาจา การพูดชอบ สัมมาสัมมัสนะ การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ^{๒๘} เพื่อสอนเยาวชน ดังนี้

๑. การประยุกต์สอนด้วยหลักของศีล ๕

ท่านได้ประยุกต์การสอนในรูปแบบปาฐกถา หรือ การบรรยาย ซึ่งนิยมนำไปใช้ด้วยเช่นกันในโอกาสต่างๆ ตัวอย่างเช่น การบรรยายเรื่องอานิสงส์ของศีล ๕ ที่มีต่อคนเรา ความตอนหนึ่งว่า ...ให้คุณค่าอย่างไรบ้าง และเราควรจะต้องปฏิบัติศีลกันให้ได้อย่างไร เพื่อให้ไม่ผิดพร้อย ไม่ให้ขาดทะเล ไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดต่อสิกขาบท ขณะเดียวกันเมื่อสอนเรื่องศีล ๕ ก็ควรที่จะสอนเรื่องเบญจธรรมควบคู่กันไปด้วย จะทำให้เยาวชนมีทั้งความประพฤติและเป็นคนมีจิตใจงดงาม เหมือนคนที่ต้องการใส่เสื้อผ้าที่สวยงาม ก็ไม่ควรจะนำไปตัดให้แหง หรือ ใช้ไฟจี้ให้มันเป็นจุด เป็นด่าง ไหม้เกรียมก็จะไม่สวย ไม่น่าใส่ ชีวิตของพวกเขาเหมือนกับถ้าขาดศีล ๕ แล้วก็จะเหมือนเสื้อผ้านั้นแหละ ไม่ต่างกันเลย และไม่มีใครอยากใส่เลย คือไม่มีใครอยากจะทำด้วย เพราะว่า ตัวเราไม่มีศีล ไม่เป็นที่รักของใครๆ เลย...^{๒๙}

^{๒๗} สมเด็จพระเทพรัตนฯ, ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕- ๖.

^{๒๘} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๗๐๔/๔๕๓.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง, ๕ มกราคม ๒๕๔๘.

๒. การประยุกต์สอนโดยใช้กติกาทางสังคมบังคับ

ในบางกรณีการลงโทษต่อเด็กและเยาวชนผู้ไม่สนใจฟังคำบรรยายหรือฟังเทศนา ในขณะที่ท่านกำลังแสดงอยู่นั้น ท่านก็จะมีวิธีลงโทษโดยเปลี่ยนอุบายในการแสดงนั้นเสียแล้วแยกกลุ่มเด็กและเยาวชนที่คุยกันออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่คุยกัน ให้ไปอยู่อีกส่วนหนึ่ง และกลุ่มที่ไม่คุยกัน ก็ให้อยู่ในห้องต่อไป มีหลักการและวิธีการสำหรับฝึกเด็กและเยาวชนในวัยนี้ คือ การให้รางวัล หากพวกเขาได้รับรางวัลแม้นิดหน่อยก็ตามจะปฏิบัติตาม ถ้าใครไม่เชื่อฟัง ก็จะไม่ให้รางวัล แม้ในกรณีการลงโทษก็มีหลักการและวิธีการ

อย่างไรก็ตาม ท่านได้ตระหนักเสมอมาว่า เยาวชนนั้น เป็นวัยหนุ่มสาว เช่น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ก็จะเลือกใช้ชีวิตสอนอีกอย่างหนึ่ง เพื่อเตือนสติพวกเขา ดังความตอนหนึ่งว่า ...ถ้าใครคุยกันขณะฟังเทศน์นี้ พอตายไปก็จะไปเกิดเป็นนกกระจอก ถ้าใครชอบเล่นหยอกกับเพื่อนตายไปก็จะไปเกิดเป็นลิง ถ้าใครชอบใช้มือหรือสิ่งของเขี่ยดินเล่น ตายไปจะเกิดเป็นไส้เดือน ถ้าใครมักจะหลับในเวลาฟังเทศน์ฟังธรรม ตายไปก็จะไปเกิดเป็นงูเหลือมตัวใหญ่ เขาจะนำไปเล่นกลหาเงิน...^{๓๐}

๓. การประยุกต์สอนโดยใช้หลักศีลบารมี

ท่านมักจะสอนศีลบารมีเพื่อให้เยาวชนได้รู้จักคุณค่าของศีล และสอนให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตัวเอง รู้จักรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจากครู บิณฑาคารดา ก็จัดเป็นศีลเช่นเดียวกัน เป็นคิหิวินัย หรือ วินัยของคฤหัสถ์นั่นเอง เพื่อให้พวกเขามีมารยาท มีความอ่อนน้อมทางกาย และวาจา นอกจากนั้น ท่านยังมีวิธีการปลูกฝังความพอใจให้เกิดขึ้นแก่เยาวชน โดยให้เป็นคำขวัญ และให้กล่าวปฏิญาณตนหน้าเสาธงก่อนเข้าห้องเรียนหนังสือเป็นประจำทุกวันว่า “-ข้าพเจ้า จะรักพระธรรมวินัยเหมือนชีวิต รักศาสนกิจเหมือนสมบัติของตน รักสาธุชนเหมือนพ่อแม่” ซึ่งหมายถึง ให้เป็นคนเอาใจใส่ต่อพระธรรมวินัยด้วยชีวิตของตน ให้รักษากิจวัตรของพระสงฆ์เหมือนดังทรัพย์ตน และรักษา คุณแล สิ่งสอน อบรม พุทธบริษัทเหมือนดังบิณฑาคารดาของตนเอง^{๓๑}

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง, ๕ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวง พระอารามหลวง, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

๓. การประยุกต์สอนโดยวิธีการให้รางวัลแก่เยาวชนคนทำความดี

ในการสั่งสอน อบรมเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) นอกจากท่านจะประยุกต์วิธีการต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ท่านก็ยังใช้วิธีการประยุกต์หลักพุทธธรรมอีก หลักการและวิธีการอย่างหนึ่ง ได้แก่ *การยกย่อง การสรรเสริญ* คือ ให้ความสำคัญต่อเยาวชนที่เรียนดี มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนคนอื่นได้ มีระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ดี^{๓๒} ไม่ก่อปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ไม่พาเพื่อนหนีเรียน ไปเล่นเกมส่นอกวัดไม่พาเพื่อนไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น เป็นต้น เนื่องจากเยาวชนบางคน มักจะมีพฤติกรรมเหล่านี้เป็นประจำ

วิธีการ คือ ท่านจะคอยกำกับให้ครูประจำชั้นรายงานให้ทราบ และจะใช้วิธีการตักเตือนสำหรับผู้กระทำผิด และให้รางวัล ให้การยกย่อง สรรเสริญนักเรียนที่ประพฤติตนดี นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน ตัวอย่างเช่น การให้ทุนการศึกษา ให้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ และผ้าไตรจีวรสำหรับเยาวชนฝ่ายบรรพชิต และยังได้ช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนแก่เยาวชนเหล่านั้นเป็นรายบุคคลอีกด้วย^{๓๓}

๓.๔.๓ หลักแห่งสมาธิ

ในหลักสมาธินี้ ท่านสงเคราะห์เข้าในหลักมรรค มีองค์ ๓ ได้แก่ (๑) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ (๒) สัมมาสติ ระลึกรชอบ (๓) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ^{๓๔} โดยพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้นำไปประยุกต์เพื่อสอนเยาวชน ดังนี้

๑. สอนเยาวชนให้มีสติในชีวิตประจำวัน

ท่านได้เตือนสติเยาวชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีสติ ก่อนทำอะไร จะได้ไม่พลาดหรือผิดพลาดน้อยที่สุด เช่น สอนว่า ...หนูเห็นป้ายที่ติดไว้ตาม ๔ แยกไฟแดงหรือตามที่อันตรายต่างๆ เช่นไหล่เขา ที่ห้ามรถยนต์แข่งกัน ทางโค้งอันตราย ทางแคบต้องระวัง

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสุนทร ทอดทอง, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวงพระอารามหลวง, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวงพระอารามหลวง, ๖ มกราคม ๒๕๔๘

^{๓๔} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔๕/๑๒๓.

เป็นต้น เขาจะติดไว้เพื่อบอกเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อเตือนสติให้แก่คนขับรถได้ทราบล่วงหน้า แต่
ว่าคนขับรถยังไม่ถึงหรือ ถ้าหากเขาไม่เชื่อป้ายที่ติดไว้นั้น เขาอาจจะประสบอุบัติเหตุได้
ง่ายขึ้น เพราะสภาพถนนนั่นเอง

ดังนั้น ชีวิตของพวกเขาเหมือนกัน อย่าปล่อยให้เหมือนคนขับที่ไม่ยอม
อ่านป้ายเตือนสตินั้น แต่ให้ดำเนินชีวิตไปโดยความระมัดระวัง เหมือนคนที่มักจะอ่านป้าย
และรู้จักคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าจะไม่เป็นอันตรายต่อตน และต่อเพื่อนร่วมทางบนถนน...^{๓๕}

จากตัวอย่างที่ยกมากล่าวถึงนี้ จะเห็นว่า หลักและวิธีการของท่านจัดเป็นการ
แสดงธรรมหรือการสอนเยาวชนในเชิงบุคลาธิษฐาน (อ้างถึงป้าย, รถยนต์, สภาพถนน) มา
กล่าวถึงก่อน ซึ่งหลักการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งอธิบายถึงผลดี และผลเสียของคนขับรถว่า
ถ้าไม่ประมาทขาดสติแล้ว ก็จะเดินทางไปด้วยความสวัสดิภาพ ปลอดภัยทั้งตนเองและเพื่อน
ร่วมทาง

๒. การประยุกต์การสอนด้วยทศบารมีเพื่อให้เยาวชนมีจิตใจมั่นคง

สอนให้รู้จักคุณค่าของวิริยะบารมี ดังความตอนหนึ่งว่า เมื่อเยาวชนไปเรียน
หนังสือก็ให้ใช้ความพากเพียร ตั้งใจเรียน บากบั่น ใช้ความขยันเข้าสู่ อย่าอ่อนแอ อย่าย่อท้อ
ต่อการเรียน และเมื่อเรียนจบแล้ว ก็จะเป็นคนเก่ง คนขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานเมื่อ
เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และดูแลครอบครัวได้ ประกอบอาชีพการงานได้ดีกว่าคนเกียจคร้าน
ทำงาน

สอนให้รู้จักคุณค่าของขันติบารมี ดังความตอนหนึ่งว่า ขณะเรียนหนังสืออยู่นี้
ให้มีความสุข ความทน สู้กับคำนิทาของเพื่อนๆ คำแนะนำของครู อาจารย์ เมื่อจบไปแล้ว ก็
สามารถใช้ชีวิตอยู่อย่างมั่นคง เพราะอานิสงส์ความอดทนนี้ ทำให้ทำงานหนักๆ ได้ดีมาก เมื่อ
ทำงานหนัก และอดทนกว่าคนอื่น ๆ ทรัพย์สินเงินทองก็หลั่งไหลตามมาเช่นกัน จึงควรมี
ขันติไว้

สอนให้รู้จักคุณค่าของสัจจะบารมี ดังความตอนหนึ่งว่า เมื่อเราเป็นนักเรียน
นักศึกษา สิ่งที่สำคัญที่สุดต่อตัวเอง ก็คือ ความจริงใจ โดยให้ถือว่า จะต้องตรงต่อเวลา คือ เข้า

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง, ๕ มกราคม

เรียนตรงตามเวลาที่โรงเรียนกำหนดไว้ ตรงต่อหน้าที่ คือ เรียนและทำการบ้านส่งครูตามที่ครู กำหนดให้ อย่าปล่อยให้เรียนเป็นดินพอกหางหมู ยอมลำบากตอนต้นดีกว่ายากจนทีหลัง สัจจะ คือ ตรงต่อบุคคล คือ เมื่อรับปากใครแล้วว่าจะช่วยเหลืองานเขา ก็ต้องทำให้ได้ตามกำลังของตน จึงเชื่อว่าเป็นนักเรียนดีมีสัจจะ ความจริงใจ คือ เป็นคนจริง ไม่โกหกใครๆ ให้เดือดร้อน

สอนให้รู้จักคุณค่าของอธิษฐานะ ดังความตอนหนึ่งว่า การตั้งใจให้เป็นสมาธิ แล้วรวบรวมพลังของสมาธิที่ได้นี้ อธิษฐาน ปรารถนาในสิ่งที่ดีต่อตนเองและครอบครัว เช่น ปรารถนาให้ตนเรียนจบ ปรารถนาให้สอบไล่ผ่าน เมื่อเรียนจบแล้ว ก็ปรารถนาการทำงานที่ มั่นคงและเกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตน และปรารถนาดีต่อคนอื่น ไม่ให้มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ให้แต่ละคนมีความสุข รักษาตนเอง รักษาทรัพย์สินให้มั่นคง เป็นต้น

สอนให้รู้จักคุณค่าของเมตตา ดังความตอนหนึ่งว่า การทำจิตให้เกิดความรักใคร่หวังดี ปรารถนาดีต่อคนอื่น และสัตว์ ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนตัวเรา เพราะ ถ้าขาดเมตตาธรรมแล้ว โลกของเราก็จะเดือดเป็นไฟลุกท่วมไปทุกแห่งหน จึงควรมีเมตตาธรรมต่อกันและกัน เพราะเมตตาธรรมเป็นหลักประกันให้โลกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สอนให้รู้จักคุณค่าของอุเบกขา ดังความตอนหนึ่งว่า สอนให้เยาวชนรู้จักการละ หรือหลีกเลี่ยงเพื่อนที่เลว เพื่อนชั่ว และรู้จักหลีกเลี่ยงในพฤติกรรมที่ไม่ดีเสีย เช่น ชอบเล่นเกมส์ ก็ต้องอุเบกขาเสียบ้าง ไปเที่ยวเตร่มากก็ต้องงดบ้าง^{๓๖}

เมื่อก้าวโดยสรุป การประยุกต์หลักพุทธธรรมโดยหลักการของทศบาโรนี พึงใช้ให้เหมาะสมกับเยาวชนในแต่ละชั้นเรียน โดยคำนึงถึงการปฏิบัติตามว่าจะสามารถทำตามได้หรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด ไม่ใช่สอนทุกข้อไป และต้องพิจารณาเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมมาประกอบในการสอนด้วยจึงจะได้ผลดี เช่น สอนให้รู้จักทานแก่ผู้ยากไร้ ควรทำอย่างไร ทำโดยวิธีใด และต้องอยู่ในสถานการณ์ใด เป็นต้น ซึ่งท่านจะอธิบายเป็นลำดับขั้นตอนง่ายๆ แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดปัญญาและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงๆ

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง,

๓.๔.๔ หลักแห่งปัญญา

ในหลักปัญญานี้ ท่านสงเคราะห์เข้าในหลักมรรคมีองค์ ๒ ได้แก่ (๑) สัมมาทิฐิ
ความเห็นชอบ และ(๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ^{๓๖}

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้นำไปประยุกต์เพื่อสอนเยาวชน ดังนี้

๑. หลักของคนดี

ความเป็นคนดีทางพระพุทธศาสนา ฟังรู้ได้ด้วยคุณธรรม ๘ ประการ หรือเรียกว่า
หลักสัตบุรุษธรรมนั่นเอง คือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้จักกาล รู้ชุมชน และรู้
บุคคลต่างระดับ ต่างฐานะกัน โดยชาติบ้าง วัยบ้าง คุณวุฒิบ้าง^{๓๗}

ท่านสอนให้เยาวชนรู้จักจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตทางพระพุทธศาสนา สอน
ให้รู้จักการประเมินตนเอง เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการและความเป็นเลิศด้านความประพฤติ
หรือนิสัยที่พึงประสงค์ต่อสังคม การรู้จักมารยาทในสังคม

๒. สอนโดยความเป็นกัลยาณมิตร

ท่านยังเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่แสวงหาปัญญา เพราะในการบริหารงานหรือนำผู้อื่นนั้น
ไม่สามารถจะทำได้คนเดียว หรือด้วยความรู้เท่าที่มีอยู่เท่านั้น ต้องพัฒนาความรู้ให้ทันต่อ
ความเป็นไป การดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท มีสติ คอยตรวจสอบสถานการณ์ ความ
เปลี่ยนแปลงเป็นไป และปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต่อองค์กร ชุมชน สังคมมีภาวะผู้นำ
ที่สายตากว้างไกลหรือมีวิสัยทัศน์ (Vision) มองได้กว้าง คิดได้ไกล ใฝ่สูง คือ ใฝ่ความคิดต่อ
เยาวชนและสถานศึกษาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า มีพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่าง
สม่ำเสมอ และมีวิสัยทัศน์นั้นเป็นไปตามทางสายกลาง (มัชฌิมปฏิปทา)

อย่างไรก็ตาม ท่านมีความเป็นผู้นำหรือแบบอย่างที่ควรดำเนินรอยตาม และ
ปรากฏต่อสายตาของเยาวชนให้ได้สัมผัส และเกิดความศรัทธา ปลาบปลื้มยินดีในภาวะผู้นำ
ทางจิตวิญญาณของท่าน ฉะนั้น ศิษย์เก่าจำนวนหลายคนจากสถานศึกษาทั้ง ๒ แห่งนี้
สามารถเป็นผู้นำของหมู่ชนในหน่วยงาน เมื่อจบการศึกษาจากแห่งนี้แล้ว ก็ไปศึกษาต่อใน
ระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะการสอบเข้ามหาวิทยาลัยขอนแก่นในแต่ละปีการศึกษา และ

^{๓๖} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔๕/๑๒๓.

^{๓๗} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

มหาวิทยาลัยแห่งอื่น จึงทำให้ท่านมีความปลื้มยินดีว่า การสร้างภาวะผู้นำนี้ทำได้ยากยิ่งนัก หากไม่มีความจริงใจแล้ว เยาวชนก็จะไม่สามารถยึดเป็นแบบอย่างได้^{๓๕}

จากการสัมภาษณ์ นายธงชัย พลศรี ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา พบว่า ศิษย์เก่าส่วนใหญ่ มีความผูกพันกับสถาบันแห่งนี้ ดังจะเห็นได้เมื่อวัดหนองแวงพระอารามหลวง จัดกิจกรรมสำคัญต่างๆ เช่น กิจกรรมในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ต่างก็รวมตัวกันมาทำบุญที่วัด และบางคนก็ได้ดำรงตำแหน่งผู้นำในองค์กร เช่น เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นครูแบบอย่างแก่เยาวชน ซึ่งเป็นผลมาจากการอบรม สั่งสอนด้วยหลักการและวิธีการอันหลากหลายของท่านนั่นเอง^{๓๖}

๓. สอนโดยการใช้อุบายวิธีการตามเพื่อกระตุ้นปัญญา

ท่านได้ถามคู่สนทนา คือ ในกรณีที่เยาวชนมักเป็นผู้มีนิสัยซุกซนและหัวค้อนรั้นไม่ฟังคำแนะนำ เมื่อจะสอนพวกเขาจะต้องแยกเยาวชนคนนั้นออกจากกลุ่มก่อน จากนั้นก็ให้สอบถาม หรือ บางครั้งก็ใช้การแยกกลุ่มออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ เพื่อง่ายต่อการสังเกตพฤติกรรมของเยาวชน เช่น ท่านถามว่า ...พวกหนูอยากจะทำงานหนักหรือทำงานเบา คืออยากจะทำเหมือนพวกกรรมกรที่แบกกระสอบข้าวสารขึ้นเรือส่งประเทศนอก (พวกจับกัง) และคนถีบสามล้อรับจ้างรายวันละ หรือพวกหนูอยากจะทำในห้องพักที่สบายติดแอร์เย็นสบาย คอยแต่ลงลายเซ็นต์ (ลายมือชื่อ) เท่านั้น ก็ได้เงินเดือนใช้แล้ว ถ้าหนูอยากจะทำงานหนักก็ไม่ต้องเรียนหนังสือให้สูง เรียนๆ ไปพอจบก็เอาแล้ว แต่ถ้าหนูอยากจะทำงานมีเงินเดือนสูงๆ ก็ต้องเรียนให้สูงด้วยนะลูก ก็จะได้ไปทำงานสบายในห้องแอร์โน้น...ถ้าใครเห็นว่าอยากจะทำงานหนักให้ลูกมาทางฝั่งซ้ายมือของหลวงพ่อ (ท่านเรียกตัวท่านเองว่าหลวงพ่อ) ที่นี่ ถ้าใครเห็นว่าอยากจะทำงานเบาสบายก็ลูกย้ายมาฝั่งขวามือของหลวงพ่อ...^{๓๗}

ดังนั้น เด็กส่วนใหญ่ก็จะลุกขึ้นและมองดูเพื่อนๆ บางคนก็อายแก่ใจพอเพื่อนลูกก็เลยต้องลุกตามไปก็มี บางคนก็ยังไม่เข้าใจก็คงนั่งที่เดิมก็มี วิธีการแบบนี้ เป็นทั้งสากัจฉา

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาอภัย ปภังกร, ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๖ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายธงชัย พลศรี, ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแวงพระอารามหลวง,

คือ สอบถาม^{๔๒} เป็นการสอนให้เด็ก เยาวชน รู้จักคิดว่าเขาควรเป็นอะไร และควรทำอะไร ก่อน และหลัง หมายถึง ถ้าพวกเขาอยากทำงานหนักเป็นกรรมกร ก็ไม่ต้องขยันเรียนก็ได้ แต่ ถ้าพวกเขาอยากสบายก็ต้องเรียนให้หนักและเรียนให้สูง และตั้งใจเรียนให้ดีด้วย จึงจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

๔. สอนโดยให้รู้จักคุณค่าของความมีปัญญา

การสอนให้เยาวชนมองเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยท่านได้ยกตัวอย่าง คือ ตัวท่านเองว่า ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนเหมือนเพื่อนๆ ในสมัยนั้น เพราะฐานะครอบครัวยากจน จึงต้องทำไร่ ไถนา เก็บเกี่ยวข้าวขึ้นฉางเพื่อช่วยบิดามารดา จนอายุย่างเข้าได้ ๒๑ ปี จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วแสวงหาสำนักศาสนศึกษาเรียนต่อในเมืองขอนแก่น จนกระทั่งท่านสามารถสอบผ่านได้ถึงเปรียญธรรม ๔ ประโยค (ป.ธ. ๔) ยิ่งความปลานปลื้มยินดีแก่วงศ์ตระกูลเป็นอย่างยิ่ง

ฉะนั้น ปัญญาบารมี นี้ ท่านจึงได้เน้นเป็นกรณีพิเศษ เมื่อมีโอกาสได้เป็นผู้นำด้านการศึกษา จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมาในวัด เพื่อให้เยาวชนทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียน เพื่อจะได้ไม่ลำบากเหมือนกับท่าน ซึ่งขณะนั้นยังเป็นฆราวาส และเป็นวัยรุ่น วัยหนุ่ม มีสติปัญญายังฉลาด จดจำอะไรต่างๆ ได้ดี ไม่เหมือนเมื่ออายุมากขึ้น จึงอยากให้เยาวชนสนใจการศึกษาให้มาก^{๔๓}

๕. สอนโดยการยกอุปมาอุปมัยให้เกิดปัญญา

ท่านประยุกต์การสอนเยาวชนโดยวิธีการได้ตอบคำถาม เช่นมักจะสอบถามว่า สวรรค์มีจริงหรือไม่ นรกเป็นอย่างไร พวกหนูอยากให้เห็นสวรรค์ และอยากไปเยี่ยมฆมนรกหรือไม่ เป็นต้น เมื่อพิจารณาคำถามก็ไม่น่าจะตอบยากเลย เพราะมีหลักที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎกหลายแห่งอยู่แล้ว แต่ท่านมักจะย้อนถามเยาวชนที่ถามท่านก่อนเสมอ ดังความตอนหนึ่งว่า

^{๔๒} ที.สี. (บาลี) ๘/๑๕๘/๑๖๑

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระอารามหลวง,

...วันนี้หนูทำการบ้านหรือยัง เขาก็จะตอบว่า ทำแล้วเจ้าข้า ทำแล้วครับ นั่นแหละ หนูการทำงานของตนให้สำเร็จด้วยตนเองได้ อย่างนี้เรียกว่าหนูได้สร้างสวรรค์ คือ ความสุขแก่ตนเองแล้ว ไม่ต้องรอไปชาติหน้าหรืออก ตรงกันข้าม ถ้าใครไม่ทำก็จะทุกข์ร้อนกลัวคุณครูลงโทษ นั่นแหละหนูกำลังตกนรกทั้งเป็น จากนั้นท่านก็จะถามต่อไปอีกว่า หนูไหวพ่อแม่ก่อนไปโรงเรียนหรือไม่ ถ้าเขาตอบว่า ไหว้ครับ ไหว้คะ นั่นแหละหนู กำลังทำหน้าที่ของลูกที่ดีให้ความเคารพผู้ใหญ่ ในสกุล เมื่อตายแล้วยอมไปเกิดในสวรรค์ แต่ถ้ายังเป็นคนอยู่ คนอื่นได้เห็นได้ยิน ก็จะชมว่าหนูเป็นคนมีความเคารพ มีความอ่อนน้อมต่อพ่อแม่ แล้วหนูจะดีใจและมีความสุขหรือไม่ ถ้าหนูมีความดีใจและความสุขใจ นั่นแหละหนูเห็นสวรรค์ในปัจจุบันชาติ^{๔๔}

๖. สอนโดยการเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์เพื่อให้เกิดปัญญา

การสอนเยาวชนในกรณีนี้ จัดเป็นวิธีการการแสดงหรือเผยแพร่ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น มีเยาวชนจำนวนหลายคน และผู้สนใจบางท่าน มักจะถามท่านเสมอว่า “...หลวงพ่ोज้า (ขอรับ) ทำไม จึงต้องสร้างพระมหาธาตุในวัดหนองแวงเสียใหญ่โต สิ้นเปลืองงบประมาณมาก และได้ประโยชน์อย่างไรจากพระมหาธาตุองค์นี้ แทนที่ท่านจะนำปัจจัยจำนวนหลายสิบล้านบาทไปสร้างโรงพยาบาลรักษาคนป่วยจะไม่ดีหรือขอรับ (เจ้าข้า)

ท่านจะตอบอย่างมีปฏิภาณไหวพริบทันที โดยการใช้สื่อขึ้นแสดงว่า ธรรมชาติของหน่วยงานราชการ เขาก็มีงบประมาณสร้างอยู่แล้ว เช่น กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีงบลงทุนประจำในแต่ละจังหวัด และเขาก็สร้างไว้เพื่อรักษาโรคทางกายของคนเรานี้เป็นส่วนใหญ่เลยทีเดียวนะ แต่ที่หลวงพ่ोज้าสร้างพระมหาธาตุนี้ เพื่อรักษาเกี่ยวกับโรคทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนที่พวกเขาประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตอยู่ เช่น เมื่อใครมีปัญหาทางครอบครัวบ้าง ในหน้าที่การงานบ้าง นักเรียน นิสิตอยากจะสอบไล่ผ่านได้เพื่อศึกษาต่อระดับสูงๆ ขึ้นไปบ้าง หรือมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น ท่านก็จะแนะนำว่า ลองเข้าไปตั้งจิตอธิษฐานในพระมหาธาตุคู่นี้ แล้วจะได้ผลดี และทำให้มีกำลังใจต่อสู้กับปัญหานั้นต่อไปได้^{๔๕}

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวงพระอารามหลวง, ๕ มกราคม ๒๕๔๘

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวงพระอารามหลวง, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

ตัวอย่างเช่น บางคนไม่มีบุตร ก็ได้ตั้งใจอธิษฐานต่อพระบรมสารีริกธาตุ (คือ พระธาตุที่เป็นส่วนประกอบของพระพุทธองค์เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งในพระพุทธวรกาย) แล้วต่อมาริยากี่ตั้งครรถ์ จึงกลับมากราบเรียนถวายให้ท่านทราบ ยิ่งความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งแก่บิดามารดาผู้นั้น และเชื่อมั่นในหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า “สัจจะบารมีและอธิษฐานบารมี” นั้น สามารถบันดาลให้ตนสำเร็จความประสงค์ คือ มีบุตรได้ แม้นั้นและภริยาจะไปทำตามกรรมวิธีของแพทย์แนะนำมาแล้ว หลายวิธีการด้วยกัน แต่ก็ไร้ผลทุกครั้ง และท่านยังให้ข้อคิดอีกว่า แม้นักเรียนบางคนอยากจะสอบเอ็นทรานต์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อไปตั้งจิตอธิษฐานแล้ว สามารถสอบไล่ได้ตั้งความตั้งใจ ก็กลับมาเรียนให้ท่านทราบ และท่านก็แสดงมุทิตาจิตด้วย แล้วอนุโมทนาว่า ดีแล้วๆ กำลังใจนั้นแหละลูกเอ๋ยจะช่วยให้เจ้าเรียนจบ^{๔๖}

อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้มีความสอดคล้องกับตัวอย่างในสมัยพุทธกาล การอธิษฐานจิตรักษาโรคก็ตามหรือในกรณีอธิษฐานเรื่องอื่นก็ตาม เช่น การขอบุตรในกรณีที่มารดาตั้งครรถ์ยาก และแพทย์ก็ไม่มีวิธีจะรักษาให้ตั้งครรถ์ได้นั้น อีกวิธีหนึ่งที่สังคมไทยนิยมกัน ก็คือการไปตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด ต้นไม้ พระมหาธาตุ เป็นต้น ที่ตนเคารพ นับถือ ดังนั้น ในครั้งพุทธกาลก็มีเรื่องเล่าไว้เช่นกันว่า ...คฤหบดีชื่อมหาสุวรรณ เป็นคนร่ำรวยเงินทองมหาศาล แต่ไร้บุตรไว้สืบสกุล วันหนึ่งขณะเดินทางกลับจากป่า ได้เห็นต้นไม้ใหญ่ เมื่อพิจารณาดูแล้ว ก็คิดในใจว่า ต้นไม้นี้จักมีเทวดาหรือเจ้าป่ารักษาแน่นอน เราควรจะขอบุตรกับท่าน และเขาก็ได้ขอพรโดยเปล่งวาจาว่า “ข้าพเจ้าได้บุตรหรือธิดาแล้ว จักทำสังหาระใหญ่ถวายท่าน” จึงหลีกไป ต่อมาไม่นานนักภริยากี่ตั้งครรถ์ และคลอดออกมาเป็นทารกแฝดชาย ๒ คน โดยคนแรกชื่อ “จุลปาละ” และคนที่สองชื่อ “มหาปาละ”^{๔๗}

๘. สอนโดยการใช้สื่อทางประเพณีท้องถิ่น

ท่านได้ใช้อุปกรณ์เป็นสื่อในการสอน โดยเฉพาะสื่อที่เด็กและเยาวชนสามารถเห็นด้วยตาของตนเอง ในพระมหาธาตุ เช่น ภาพประกอบประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น ภาพ

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสุนทร ทอดทอง, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวงว, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

^{๔๗} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกายคถา ธรรมบท, เรื่องจักขุปาลเถระ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘ - ๙.

ประกอบสี่ต ๑๒ และคอง ๑๔ (คอง ๑๔ ก็ได้อ) พร้อมคำอธิบายอย่างกระชับ สั้นๆ แต่ให้ความหมายและอรรถรสแก่ผู้อ่านเป็นอย่างดี^{๔๘}

นอกจากนั้นแล้ว ท่านยังได้ใช้สื่อที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อสอนให้เด็กและเยาวชนรู้และเข้าใจในหลักพุทธธรรมโดยการประยุกต์สอนนี้ เช่น เมื่อท่านสอนเรื่อง การดื่มสุรายาเสพติดให้โทษภัยที่มีต่อตนเองและสังคม ท่านก็จะใช้อุปกรณ์ในการสอน คือ หุ่นของรถจักรยานยนต์ที่มีคนดื่มสุราจนเมาขาดสติกระทั่งขับไปชนกำแพงรั้วบ้านคนอื่น ซึ่งปัจจุบันก็ยังติดแสดงไว้ที่หน้าสถานีตำรวจ สถานีตำรวจภูธรจังหวัดขอนแก่น^{๔๙}

๘. สอนโดยการสาธิตให้เกิดปัญญา

การปฏิบัติงานหรือการทำงานให้ดู แทนที่จะใช้วิธีบรรยายหรือเทศน์ให้เยาวชนได้ฟังเท่านั้น ตัวอย่าง เช่น การสอนเด็กและเยาวชนให้ฝึกหัดนั่งสมาธิ เจริญจิต บริหารปัญญาของตนให้เกิดสติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ได้แก่ ฝึกให้พวกเขา รู้จักจังหวะในการเดิน การกำหนดสติไว้ที่เท้าขณะที่เดิน โดยหลักการและวิธีการของท่าน คือ จะต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย ว่าเดินจังหวะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ และที่ ๖ เขาเดินกันอย่างไร ปฏิบัติแล้วจะมีผลต่อความคล่องตัวของสติอย่างไร เพื่อเยาวชนนั้นจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำรายงานส่งครู การท่องจำภาษาอังกฤษ การทำงานบ้าน การขึ้นรถประจำทาง เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะต้องมีสติทุกอย่าง เพราะถ้าขาดสติแล้ว แม้การขึ้นรถเมล์ประจำทางมาโรงเรียนที่วัดหนองแขวงพระอารามหลวงนี้ ก็อาจจะเกิดอันตรายได้ เนื่องจากไม่ได้มองซ้ายแลขวา ไม่ได้มองขวามือว่ามีรถผ่านไปมาหรือไม่ ฉะนั้น การฝึกสติ จำเป็นต้องทำให้เด็กดูและนำฝึกหัดเอาไม่ใช่สอนด้วยปากหากเด็กท่องจำอย่างนั้น ถือว่าใช้ไม่ได้เลย เพราะเด็กทำได้จริง แต่ขาดสติในการดำเนินชีวิตแบบพุทธ^{๕๐}

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระมหาจุลศักดิ์ จีระวุฒโน, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์วุฒิพันธ์ โสภโณ, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

๓.๔.๕ หลักการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน ถือเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาที่ตรงเป้าหมายด้านจิตใจมากที่สุด แม้จะประมาณไม่ได้ก็ตาม เหตุนั้น ท่านจึงได้ตระหนักในข้อนี้มากและได้พากเพียรพยายามทำให้เยาวชนในสถานศึกษาทั้ง ๒ แห่งนี้ หรือผู้ที่เข้ามาในวัดมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี เอื้ออาทรแก่สัตว์ทุกประเภท ดังที่เห็นในวัดจะมีป้ายปักเขตมิซื้อความว่า “เขตอภัยทาน” คือแดนหวงห้ามมิให้ทำลายชีวิตสัตว์ทุกชนิด ให้มีการแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์

อย่างไรก็ตาม เยาวชนส่วนใหญ่จะมีนิสัยรักสัตว์โดยธรรมชาติของวัยนี้อยู่แล้ว ขณะเดียวกัน ก็มีผลทำให้เขาเป็นคนมีจิตเมตตาต่อเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ในโลกนี้ ทำให้เยาวชนรู้จักการดูแล และทำความสะอาดสัตว์ ให้อาหาร รักษาโรค ตลอดจนศึกษาพฤติกรรมของสัตว์นั้น ทั้งนี้ ท่านจะได้สอดแทรกวิธีการสอน โดยชี้ให้เห็นว่า สัตว์ชนิดนี้มีนิสัยอย่างไร เป็นคุณหรือเป็นโทษต่อคน เช่น สุนัขมักจะมียุติภัยที่รักเจ้าของ และรักข้าวของในบ้านทุกอย่าง ไม่ยอมให้ใครบุกรุกเข้ามาเอาไปโดยไม่ป้องกัน ความซื่อสัตย์ที่สุนัขมีต่อเจ้าของ ฝึกให้เยาวชนมีความรับผิดชอบ การเอาใจใส่ มีเมตตาจิตต่อสัตว์ เยาวชนย่อมมีความเห็นใจคนอื่นและสัตว์ไม่เห็นแก่ตนเอง และไม่ทำร้ายใครๆ มองเห็นคุณค่าของคนและสัตว์ หากถูกทารุณก็ยอมทุกข์เดือดร้อน ซึ่งเมตตาธรรมนี้ช่วยให้ลดปัญหาด้านพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและ เยาวชนที่มักใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยใช้กำลัง ยกพวกตีกัน เป็นต้น และเมื่อก้าวโดยเฉพาะแล้วท่านมีวิธีการ ดังนี้

๑. วิธีการส่งเสริมให้เยาวชนมีเมตตาธรรม

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) แนะนำให้คณะกรรมการของวัดคอยบริการแก่เยาวชน ผู้ประสงค์จะให้อาหารปลาหน้าวัดหนองแขวงบริเวณริมบึงแก่นนคร ซึ่งมีปลาหลายชนิด มากอยรับอาหาร และเพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดไปในตัวแก่เยาวชนได้เป็นอย่างดีอีกวิธีหนึ่งด้วย

ส่วนภายในวัดก็มีวิธีการส่งเสริมเมตตาธรรมแก่สัตว์ โดยการให้เยาวชนรู้จักให้อาหารแก่สัตว์ที่ถูกนำมาปล่อย โดยเฉพาะสุนัขและแมวเป็นจำนวนหลายสิบตัว ในแต่ละวัน

จนกลายเป็นกิจวัตรประจำวันของเยาวชนโดยไม่รู้ตัว และเป็นการฝึกนิสัยรักสัตว์ ความ
สงสารแก่เพื่อนร่วมโลก ด้วยการให้อาหารที่เหลือจากการฉันเช้าและฉันเพล^{๕๑}

๒. วิธีการปลูกฝังให้เยาวชนมีค่านิยมในการทำงานบ้านและงานที่วัด

การทำงานบ้านและงานของวัด จัดเป็นกิจกรรม ที่ช่วยฝึกฝนให้เยาวชนทำงาน
ด้วยมือเป็น ไม่รังเกียจการทำงาน ไม่เป็นคนดูดี ไม่รังเกียจงานที่สกปรก และงานบางอย่าง
ก็ทำได้เด็กชายและเด็กหญิง เช่น การซักเสื้อผ้า การถูบ้าน ไม่ใช่เฉพาะเด็กหญิงเท่านั้นถึงทำ
ได้ นอกจากนั้น การบ้านของโรงเรียน ก็ต้องฝึกหัดให้เยาวชนทำเอง โดยผู้ปกครองบางคน
ไม่เข้าใจหลักการปลูกฝัง ก็ต้องคอยทำการบ้านแทนเยาวชน และทำให้เขาเห็นว่า ไม่ใช่เรื่อง
สำคัญ เนื่องจากมีผู้ช่วยหรือคนคอยทำการบ้านแล้ว จึงใช้เวลาไปเล่นเกมส์ ชมรายการทาง
โทรทัศน์ และไปเที่ยวกับเพื่อนๆ ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ซึ่งเป็นการขาดระเบียบ
วินัยในตนเองสำหรับวัยเรียน เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นคนขาดวินัยเช่นเดียวกัน

ในการทำงานบ้านและวัดนั้น ท่านได้ส่งเสริมให้เยาวชน ได้ทำความสะอาด
บริเวณสถานศึกษา โรงเรียน ตลอดจนกุฏิวิหาร พระอุโบสถ พระมหาธาตุเจดีย์ เป็นต้น ใน
บริเวณวัดหนองแขวงพระอารามหลวง โดยแบ่งงานให้เยาวชนทำเป็นงานอดิเรก เช่น ปัดกวาด
เจ็ดตุ ดยหญ้า เก็บเศษขยะ และช่วยเหลืองานเล็กๆ น้อยๆ ของโรงเรียนในวันสำคัญ เป็นการ
ปลูกฝังให้เยาวชนรู้คุณค่าของเวลาที่เสียไปโดยทำคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๕๒}

๓. วิธีการส่งเสริมงานอาชีพและเทคโนโลยีแก่เยาวชน

งานที่ผู้ปกครองประกอบการอยู่นั้น เช่น เป็นข้าราชการครู กรรมกร รับจ้าง
แพทย์ ผู้จัดการ เป็นต้น แม้ว่าเด็กจะไม่อาจทำตามได้แต่ถ้าอธิบายให้เขาฟัง และพยายาม
ส่งเสริมในอาชีพที่เขาชอบ ก็เป็นวิธีปลูกฝังความใฝ่ดีแก่เขาได้ และอย่าทำให้เขาเกิดความ
ละอายเพื่อนๆ ว่าผู้ปกครองทำงานที่ต่ำเป็นกรรมกร เป็นชาวนา ชาวสวน แต่พึงทำความ
เข้าใจต่อเขาว่าทุกอาชีพมีคุณค่าต่อสังคมทั้งนั้น ขอให้เป็นงานสุจริตแม้แลกมาด้วยเหงื่อก็ตาม

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาเจษฎา นรินโท, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๒๐ พฤศจิกายน
๒๕๔๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาเจษฎา นรินโท, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๒๐ พฤศจิกายน
๒๕๔๗.

และอีกอย่างหนึ่ง งานที่ผู้ปกครองสามารถทำเองในบ้านได้ เช่น การซ่อมแซมท่อประปา การต่อไฟฟ้าที่ไม่ยุ่งยากนัก การตัดหญ้าในสนาม การแต่งต้นไม้ เป็นต้น ควรให้เขามีส่วนร่วมคือ ใต้ดูและสังเกต หรือบางทีอาจให้ช่วยโดยการส่งอุปกรณ์ ไขควงให้ และสอนให้ระมัดระวังการใช้เครื่องมือแต่ละประเภท อย่างมีสติ เพราะถ้าขาดสติแล้ว ก็อาจพลาดถูกทิ่มแทงบาดเจ็บได้ แต่ควรทำโดยรอบคอบ อย่าปล่อยให้เขาทำเองตามลำพังจะเกิดอันตราย

ในด้านงานอาชีพนั้น พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ส่งเสริมให้เยาวชนมีการศึกษาที่เหมาะสม และส่งเสริมด้านวิชาชีพแก่ผู้มีความสนใจ เมื่อศึกษาจบตามหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว เช่น ศิษย์เก่าที่มีอาชีพประกอบการค้าขาย หรือซ่อมอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ท่านก็จะให้มาช่วยสอนแก่เยาวชนผู้สนใจในวัดหนองแขง เป็นลักษณะที่สอนน้อง เพื่อให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของอาชีพต่างๆ ที่ตนมีความถนัดและความสามารถจะประกอบการได้^{๕๓}

๔. วิธีการส่งเสริมด้านงานอดิเรกและกิจวัตรแก่เยาวชน

งานอดิเรก คือ งานที่ทำเพื่อคลายความเครียด เป็นงานเบาๆ ที่ทำกันในบ้าน เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การทำสวนครัว การสะสมภาพจากหนังสือ การประดิษฐ์งานศิลปะจากเศษวัสดุ การทำอาหาร การถ่ายรูป เป็นต้น เพราะเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ดีกว่าปล่อยให้เด็กไปเที่ยวเล่นนอกบ้าน ดิเดเกมส์ ดิเดเพื่อน

ส่วนงานกิจวัตร คือ งานที่ผู้ปกครองควรเอาใจใส่ ได้แก่ การนำไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน และแผ่เมตตา เพื่อให้จิตใจที่ทำงานหนักมาตลอดวันได้พักผ่อนบ้าง ทำให้นอนหลับเป็นสุข เพราะการแผ่เมตตา^{๕๔} และทำให้ไม่ฝันร้าย^{๕๕} ขณะเดียวกัน หากเป็นคนมีเมตตาธรรมแล้ว ก็จะรู้จักช่วยเหลือคนอื่นด้วยวัตถุทานด้วย (สังคหวัตถุ ๔) ซึ่งเป็นการปลูกนิสัยของเขา ให้รู้จักคุณค่าของชีวิตมนุษย์ตามแนวพุทธ^{๕๕}

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายรังสรรค์ สิทธิ, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๕๔} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๘๔/๒๒๕.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์วุฒิพันธ์ โสภโณ, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

๓.๕ ผลสัมฤทธิ์ในการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน

จากการที่ได้มีการศึกษาหลักและวิธีการที่พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุดิโก) ได้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ประเด็นตัวอย่างตามหลักการและวิธีดำเนินการวิจัยแล้ว โดยได้ประเมินสรุปผลสัมฤทธิ์ออกมาเป็น ๓ ด้านด้วยกัน กล่าวคือ ผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ผลสัมฤทธิ์ด้านความสุขและผลสัมฤทธิ์ด้านความเก่ง ซึ่งในแต่ละด้านนี้มีผลประเมินสรุป ดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์

จากการสุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า เยาวชนมีการพัฒนา ด้านความประพฤติทางกาย และทางวาจา กล่าวคือ เยาวชนมีการทำร้ายร่างกายกันน้อยลง มีการลักหรือขโมยสิ่งของกันน้อยลง ให้เกียรติเพื่อนๆ ในกลุ่มมากยิ่งขึ้น ไม่เอาเปรียบหรือคิดให้ร้ายกัน ไม่พูดโกหกเพื่อนหรือผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ไม่ดื่มสิ่งเสพติด สุรา แต่การสูบบุหรี่ มีบ้างในเยาวชนบางคน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ต้องใช้เวลาแก้ไข และทำความเข้าใจต่อเยาวชนถึง โทษของบุหรี่ และให้เยาวชนสามารถเลิก ลด ละได้ในที่สุด นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ ยังพบว่า เยาวชนมีการประหยัดค่าใช้จ่าย ลดปัญหาด้านภาระการเงินช่วยผู้ปกครองอีกทาง หนึ่งด้วย^{๕๖}

๓.๕.๒ ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านความสุข

จากการสุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปกครองของเยาวชน พบว่า กิจกรรมต่างๆ ที่ท่านได้จัดขึ้นมา เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเข้าถึงหลักความสุขทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ อย่าง คือ ความสุขทางกายและความสุขทางใจ^{๕๗} ในด้านนี้ เมื่อประเมินผลสำเร็จแล้ว พบว่า เยาวชนรู้จักตอบแทนคุณต่อสถานศึกษาและต่อผู้ปกครองอย่างเหมาะสมกับวัย ถือว่า มีความกตัญญูรู้คุณท่าน ซึ่งเป็นหลักของคนดีหรือสัตบุรุษ

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสมพงศ์ ฝาบุตรา, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง,

๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

^{๕๗} อจ.ทุก.(บาลี) ๒๐/๓๑๕/๑๐๑.

นอกจากนั้น ยังพบว่า เยาวชนทำกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมที่ท่านจัดขึ้นอย่างมีความสุข เช่น การจัดกิจกรรมส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่แนวพุทธ ทำให้เยาวชนได้รับทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้รับความสุขใจที่มีต่อเพื่อนในสถานศึกษา กิจกรรมการฝึกสมาธิภาวนาในวันสำคัญทางศาสนา ทำให้เยาวชนได้รับความสุขใจ และมีประสบการณ์ที่ดีในการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง และสามารถต่อสู้กับอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้^{๕๔}

๓.๕.๓ ประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านความเก่ง

จากการสุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า เยาวชนมีพัฒนาการด้านวิชา ความรู้ ความเข้าใจในการเรียนการสอน และมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย และรับผิดชอบต่องานที่ผู้ปกครองมอบหมายให้ปฏิบัติซึ่งมีความเหมาะสมกับวัย

นอกจากนั้น ยังพบว่า เยาวชนบางคนสามารถคิดเป็น พูดเป็น และทำเป็น คือ รู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ คิดทบทวนงานได้ด้วยตนเอง และรู้จักการแสวงหาแหล่งความรู้จากสื่อต่างๆ ได้คล่องตัวขึ้น เช่น เข้าหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต สามารถรับส่งจดหมายทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ดี (E-Mail) และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นคณะหรือเป็นทีมได้^{๕๕} ดังจะเห็นได้จากเยาวชนในแต่ละปีของสถานศึกษาแห่งนี้ สามารถสอบเข้าเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยแห่งอื่นของรัฐบาลและของเอกชน จึงเป็นหลักฐานบ่งชี้ว่า เยาวชนมีความรู้และมีความสามารถ (เก่ง) ที่จะต่อสู้ด้านวิชาการกับสถานศึกษาอื่นๆ โดยไม่ต้องกังวลใจ

๓.๖ บทสรุปวิเคราะห์

ปัจจุบันปัญหาเยาวชน นับว่า เป็นเรื่องหนักใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ คือ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และเยาวชนฝ่ายบรรพชิต คือ สามเณร เนื่องจากว่า

^{๕๔} สัมภาษณ์ นางบานเย็น เศษวิสัย, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาเจษฎา นรินโท, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความรุนแรง เช่น ปัญหาหนีเรียน ปัญหายาเสพติด ที่ยวบยาระหว่าง กลางคืน ไม่เชื่อบิดามารดา ครู อาจารย์ ดิฉันเล่นเกมสัจจนไม่เรียนหนังสือ เป็นต้น แม้อุเพียงผิว เฝินก็ไม่น่าจะใช่ปัญหาสำคัญแต่อย่างไร แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปแล้ว เยาวชนในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ถ้าไม่ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแล้ว เชื่อว่า เมื่อเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ก็จะมีอุปนิสัยที่ก้าวร้าว มักใช้ความรุนแรงเข้าตัดสินปัญหาชีวิต ดังปรากฏเป็นข่าว เสมอ

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ศึกษาถึงแรงจูงใจในพฤติกรรม ที่เยาวชนแสดงออกมาแล้ว จะพบว่า มีทั้งกลัวถูกลงโทษ อยากได้รางวัล อยากจะเด่นกว่าเพื่อนๆ และเยาวชนทุกคน ประารถนาคิดทั้งนั้น เพียงแต่แสดงออกในลักษณะไม่เหมาะสมแก่กาลเทศะ บุคคลและสถานที่

จากการศึกษา พบว่า ผู้รู้หลายท่านได้พยายามอธิบายเหตุผลเชิงจริยธรรมว่า เหตุ ที่ทำให้เยาวชนเป็นคนดีหรือเป็นคนเลว เพราะเหตุ ๒ อย่าง คือ สภาพแวดล้อมทางสังคม และ ความพร้อมในการบ่มอุปนิสัยให้แก่เยาวชนตามหลักพุทธธรรม คือ ฝึกปรี้อตามหลัก ไตรสิกขา ๓ ได้แก่ ฝึกให้มีระเบียบ (ศีล) ฝึกให้มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน (สมาธิ) และฝึกให้รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นด้วยตนเองเป็นเบื้องต้นแรกก่อน (ปัญญา)

นอกจากนั้น จากการศึกษาภาคเอกสาร ยังพบว่า ก่อนการพัฒนาบุคคลใด จำเป็น จะต้องรู้จักกลุ่มบุคคลที่จะฝึกฝนเป็นเบื้องต้นแรก (รัฐมิหลัง) คือ บางพวกหัวเร็ว สติปัญญาดี แนะนำเพียงนิดเดียวก็ปฏิบัติตามได้ บางพวกก็ต้องอธิบายให้ฟังก็เข้าใจและปฏิบัติตามถูกต้อง บางพวกทั้งบอกกล่าวและนำปฏิบัติให้ดูด้วยจึงพัฒนาได้ และส่วนพวกสุดท้ายนี้ ทั้งแนะนำ ทั้งนำปฏิบัติก็ไม่ยอมทำตามได้เลย

ส่วนนักจิตวิทยาพัฒนาการ ได้ให้ความสำคัญต่อทฤษฎีวุฒิภาวะมากอันดับหนึ่ง ในงานวิจัยนี้ จึงได้มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรมของเยาวชนที่เป็นปัญหา (ทุกข์อริยสัจ) และมุ่งศึกษาถึงสาเหตุปัญหา (สมุทัยอริยสัจ) เพราะผู้ปกครองจะต้องทำความเข้าใจ ถึงการ เปลี่ยนแปลงทางร่างกายและด้านจิตใจของเยาวชนให้กระจ่างชัดเจน ฉะนั้น ผู้ปกครอง จึง ควรเอาใจใส่ในเรื่องความต้องการของเยาวชนในวัยนี้ให้มาก เช่น พวกเขาต้องการความรัก ความสนุกสนาน อยากเป็นอิสระ อยากให้คนยกย่อง มีอุดมคติสูง สนใจเรื่องเพศศึกษา เป็นต้น เพื่อเข้าใจและปรับตัวให้เหมาะสมต่อกันอย่างถูกต้อง

การพัฒนาคุณสมบัติของเยาวชนให้ดีงาม เช่น การให้ดูแลสัตว์เลี้ยง ให้อาหาร สุนัข ให้อาหารปลา เป็นต้น เพื่อปลูกฝังความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกด้วยกัน การทำงาน

บ้านเล็กๆ น้อย ช่วยผู้ปกครอง เช่น ภูบ้าน กรอกน้ำใส่ตู้เย็น เป็นต้น ก็ต้องพิจารณาเป็น ส่วนประกอบย่อยด้วย ไม่ควรปล่อยปละละเลยหรือตัดทิ้งไปว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย (เป็นวิธีการ คีอรรควิธี)

การพัฒนาเยาวชนโดยองค์รวม คือ ให้ทุกส่วนทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ กลุ่มเพื่อน สถานศึกษา สถาบันศาสนา สื่อมวลชน สภาพแวดล้อมทางสังคม

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงนี้ เป็นเพียงบางกรณีเท่านั้นของปัญหาและผลกระทบที่ เกิดขึ้นเนื่องจากตัวเยาวชนและสภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้ประมวลทั้งบริบททาง สังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน เพื่อเข้าใจได้ง่าย ดังแผนภูมิที่แสดงไว้แล้ว

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปในบทนี้ จะเห็นได้ว่าเป็น พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติ โภ) ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สอดคล้องและ เหมาะสมแก่เยาวชน โดยคำนึงถึง บริบททางสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ในสถานศึกษา สิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก เช่น สื่อมวลชนก็มีส่วนทำให้เยาวชน สร้างปัญหาได้เช่นกัน และปัจจัยภายในหรือแรงจูงใจในตัวเยาวชนเองย่อมมีส่วนโดยตรงใน การแสดงพฤติกรรมทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เช่น อยากเด่น อยากดีกว่าคนอื่น อยากทำทนายอานาจผู้ใหญ่ ความไม่เคารพศอกา ชอบฝ่าฝืนต่อระเบียบของสังคม โรงเรียน นี้ เป็นการมองในแง่ปัญหาหรือสาเหตุของปัญหา (ใช้เกณฑ์คิดแบบอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์และ สมุทัย)

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่บวกหรือด้านเป็นคนดีก็มีแรงจูงใจให้กระทำเช่นกัน ตัวอย่างที่ยกมา ได้แก่ การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน ครู และสังคม การปลูกฝังความมุ่งมั่นหรือค่านิยมที่ดีงามเหมาะสมแก่วัย การฝึกให้ทำงานจน เกิดทักษะคล่องตัว และการมีวินัยต่อตนเองคือหน้าที่ที่รับผิดชอบ

นอกจากนั้น ท่านยังได้มองครบรอบด้าน เพื่อแก้ปัญหาของเยาวชน คือ ใช้บริบท ทางสังคมเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยกำหนดแนวร่วมที่จะ พัฒนาให้ทุกคนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทำ ความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชน อบรมครูอาจารย์ให้รู้สภาวะของเยาวชนในแต่ละชั้น เรียนจนถึงรายบุคคลแล้วปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมกับเยาวชนคนนั้นๆ การควบคุมสื่อใน สถานศึกษาและการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครอง การดูแลต่อเยาวชนเรื่องการคบเพื่อนที่ดี

ดังนั้น เมื่อประมวลโดยองค์รวมแล้ว พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้นำหลักพุทธธรรมไปปรับประยุกต์สอนแบบบูรณาการเพื่อให้เข้ากับเยาวชนด้วยหลักไตรสิกขา ได้แก่ แก่ หลักศีล หลักสมาธิ และหลักปัญญา คือ ฝึกให้เยาวชนมีระเบียบวินัยที่ดีงาม (ศีล) ฝึกให้เยาวชนมีจิตใจมีเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องแต่เยาว์ (สมาธิ) และฝึกให้เยาวชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (ปัญญา) โดยอนุโลม (ใช้เกณฑ์คิดแบบอริยสัจ ๔ ชื่อว่าด้วยมรรค (หลักการและวิธีการตัดปัญหาหรือดับทุกข์) และนิโรธการพ้นจากปัญหาหรือดับทุกข์ ตัวอย่างที่ท่านกล่าวสอนไว้นั้นมีมากหลายแห่ง ซึ่งตัวอย่างนี้เป็นเพียงบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนจริงๆ เท่านั้น

บทที่ ๔

การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก)

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัย ได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด โดยเลือกกลุ่มประชากรเป้าหมาย และผลจากการศึกษา ก็นำมาวิเคราะห์ด้านผลงานการสงเคราะห์เยาวชนตามหลักพุทธธรรม โดยพิจารณาจากผลงานของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก) ที่ท่านได้สงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ อย่าง ได้แก่ การสงเคราะห์ด้วยการให้ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา ทั้งในและนอกสถานศึกษาของวัดหนองแขง พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ การให้สิ่งของ (ทาน)

การให้หรือการบริจาคทาน จัดเป็นข้อแรกตามหลักสังคหวัตถุที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงไว้เบื้องต้น ด้วยเหตุผลที่ว่า คนเราถ้ารู้จักการแบ่งปัน การเสียสละวัตถุสิ่งของเป็นทานแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ อย่าง คือ เป็นที่รักของมหาชน สัตบุรุษย่อมคบหาชื่อเสียงฟุ้งขจรไปในทิศทั้งปวง ไม่ห่างหลักธรรม และเข้าถึงสุคติเป็นเบื้องหน้า^๑ ฉะนั้น การให้ทานจึงมีความสำคัญตามหลักพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม การให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของ มี ๑๐ อย่าง ดังนี้ (๑) การให้ข้าว (๒) การให้น้ำ (๓) การให้ผ้า (๔) การให้ยานพาหนะ (๕) การให้ดอกไม้ (๖) การให้ของหอม (๗) การให้เครื่องประดับ (๘) การให้ที่อยู่ ที่นอน (๙) การให้ที่พัก ที่อาศัย และ(๑๐) การให้เครื่องแสงสว่าง^๒

^๑ วจ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓๕/๔๓ - ๔๔.

^๒ วจ.อฎฐก. (บาลี) ๒๓/๕๒/๕๐.

(๙) การให้เครื่องประดับ (๙) การให้ที่อยู่ที่นอน (๙) การให้ที่พักที่อาศัย และ(๑๐) การให้เครื่องแสงสว่าง°

๔.๑.๑ การสงเคราะห์เยาวชนด้วยวัดอุทยาน

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้บำเพ็ญการให้อามิสทานหรือให้วัตถุสิ่งของเป็นทาน เมื่อเปรียบเทียบกับกรให้ทานในพระสูตร มีดังนี้

๑. การถวายปัจจัย ๔ คืออาหารบริขารขาดแต่เยาวชนฝ่ายบรรพชิตทุกวันพรุ่ร่วมกับเยาวชนฝ่ายฆราวาสในสถานศึกษาคือโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง และมีการบริจาคปัจจัย ๔ เช่น ข้าว น้ำ เสื้อผ้า ยานพาหนะ (รถยนต์) เครื่องอุปโภคที่จำเป็นแก่เยาวชนทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันครบรอบวันเกิดของท่าน (วันที่ ๒๗ มกราคม ทุกปี) วันนักขัตฤกษ์ขึ้นปีใหม่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเจ้าพรรษา วันออกพรรษา (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๑, ๒, ๓)

๒. การบริจาคทุนการศึกษาแก่เยาวชน โดยท่านถือว่า การศึกษานั้น เป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ พัฒนามนุษย์มีพัฒนาการทั้งด้านกายภาพ อารมณ์ สังคม สิ่งแวดล้อม สติปัญญา วิสัยทัศน์ ค่านิยม เป็นต้น ฉะนั้น จึงส่งเสริมสนับสนุนโดยการให้ทุนแก่เยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาวัดหนองแวงพระอารามหลวง เช่น ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนฝ่ายบรรพชิตที่สามารถสอบไล่ได้เปรียญธรรม ซึ่งจัดเป็นทุนต่างๆ ดังนี้

(๑) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับประโยค ๑ - ๒	ทุนละ ๒,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๒) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๓	ทุนละ ๓,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๓) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๔	ทุนละ ๔,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๔) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๕	ทุนละ ๕,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๕) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๖	ทุนละ ๗,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๖) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๗	ทุนละ ๙,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๗) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๘	ทุนละ ๑๕,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร
(๘) เยาวชนที่สอบไล่ได้ ระดับ ป.ธ. ๙	ทุนละ ๓๐,๐๐๐ บาท/ฟ้า ๑ ไตร

° อัง.อภฺรฎก. (บาลี) ๒๓/๕๒/๕๐.

อย่างไรก็ตาม ท่านได้ส่งเสริมการศึกษาโดยสละวัตถุสิ่งของให้เป็นทานแก่เยาวชนในสถานศึกษา เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่เยาวชนเหล่านั้น ขณะเดียวกัน ก็เป็นการโน้มน้าวจิตวิญญาณของเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อพระพุทธศาสนาว่า เมื่อชั้นศึกษาเล่าเรียนจนสามารถสอบไล่ได้แล้ว ก็ยังได้พระเถระผู้ซึ่งให้ความอุปถัมภ์ ให้เมตตาอนุเคราะห์^๒ (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๔)

๓. การให้ทานด้วยวัตถุสถานคือเสนาสนะ เพื่อเป็นที่ทำการศึกษเล่าเรียนและที่อยู่อาศัยสำหรับเยาวชนก็เป็นสงเคราะห์ด้วยปัจจัยที่สำคัญอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะทำให้งานทุกอย่างเกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้น พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) จึงได้บำเพ็ญตนด้วยการสร้างถาวรวัตถุเพื่อเกื้อกูลหรือเอื้ออำนวยต่อการศึกษา โดยการสร้างอาคารเรียนเพื่อเป็นสถานที่สะดวกต่อการเรียนการสอน สร้างปฐมนิยสถาน (คือพระธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุน) เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาให้เป็นที่ตั้งศรัทธาจิตใจให้สร้างความคิดและรักษาใจให้สงบสุข นอกจากนี้แล้วยังเห็นความจำเป็นอีก คือเสนาสนะอันเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ที่มาศึกษาเล่าเรียนจะได้มีที่พักอาศัยสะดวกสบายยิ่งขึ้น จึงพอสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนและมูลเหตุอันเป็นแรงจูงใจซึ่งทำให้ท่านได้ทำการพัฒนาขึ้นมาได้ด้วยแนวคิด ๓ ประการดังนี้

(๑) ท่านได้พิจารณาว่า เนื่องจากวัดไม่ได้ให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กและเยาวชนในโอกาสและวัยอันควรแก่พวกเขา ฉะนั้น จึงทำให้พวกเขามีกิจกรรมยามว่างไม่เรียบร้อยดีงาม ท่านจึงได้ปรารถนาที่จะก่อตั้งสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นสถานที่ฝึกฝน อบรม พัฒนาแก่เยาวชนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และมีกิจกรรมยามว่างที่ดีงามตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

(๒) ท่านได้เห็นกิจกรรมยามว่างของเยาวชนนักเรียนหญิง ๒ คน เดินผ่านหน้ากุฏิของท่าน และไม่ได้แสดงอาการเคารพในสถานที่และตัวของท่านซึ่งเป็นพระสงฆ์ ท่านจึงมีแนวความคิดที่จะจัดตั้งโรงเรียนการกุศล สร้างอาคารเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมสั่งสอนเด็ก เยาวชน ให้มีกิจกรรมยามว่างที่ดีงาม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

(๓) ท่านได้เดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา และได้สนทนากับชาวอเมริกัน ถูกตั้งคำถามว่า “ทำไมที่โรงเรียนของท่านจึงมีแต่ผู้ชาย (หมายถึง มีแต่พระภิกษุ และสามเณร)

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาจตุตถศักดิ์ จีรวฑฒโน, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

เท่านั้น ส่วนผู้หญิงท่านไม่ได้สอน หมายถึงว่า ท่านไม่ให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงเลยหรือ
อย่างไร” ท่านไม่สามารถที่จะตอบชาวต่างประเทศได้ จึงตั้งปณิธานภายในใจว่า ถ้ากลับ
เมืองไทยก็จะสร้างโรงเรียนให้เด็กหญิงเด็กชายได้มาศึกษากันทั่วหน้า จึงเป็นสาเหตุ ให้
โรงเรียนการกุศลได้ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อสอนเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ทั้งหญิงและชายโดยเฉพาะ”

ดังนั้น ท่านจึงได้ลงมือสร้างอาคารสถานศึกษาอย่างถาวร ด้วยเหตุผลดังกล่าว
มาแล้วนั้น มีรายละเอียดในการก่อสร้างต่อไปนี้

ก. สร้างอาคารเรียนเพื่อเป็นที่ศึกษาและเสนาสนะเป็นที่พักอาศัยของเยาวชน

(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียน ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๑๐
เมตร ยาว ๓๐ เมตร เป็นอาคารชั้นเดียว ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ซึ่งสร้างด้วยวัสดุ คือ ไม้
ทั้งหลัง โดยหลังคามุงด้วยสังกะสี สิ้นเงินค่าก่อสร้าง ๕๐๐,๐๐๐ บาท ..ใช้ประกอบการเป็น
๕ ห้องเรียน เพื่อใช้เป็นที่ทำการศึกษาของเยาวชนฝ่ายบรรพชิต (อาคาร ๑)

(๒) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๒ ได้ดำเนินการก่อสร้าง “พระมหาธาตุแก่นนคร
อนุสรณ์สาธุชน” มีลักษณะสูง ๕ ชั้น กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร สูงถึงยอดฉัตร ๘๐
เมตร เป็นรูปทรงลักษณะอีสานตากแห ศิลปะสมัยทวารวดี แล้วเสร็จ สิ้นเงินค่าก่อสร้าง
จำนวน ๔๐,๔๕๕,๕๖๗ บาท (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๕)

(๓) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้ทำการต่อเติมอาคารเรียนหลังเดิม (อาคาร ๑) ให้เป็น
อาคาร ๒ ชั้น โดยทำชั้นที่ ๑ เป็นคอนกรีต ชั้นที่ ๒ เป็นไม้ หลังคามุงสังกะสี ลักษณะทรง
ไทยประยุกต์ ใช้ประกอบการเป็น ๑๐ ห้องเรียน ๑ ห้องทำการ ๑ ห้องประชุม สิ้นเงินค่า
ต่อเติม ๖๕๐,๐๐๐ บาท

(๔) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ดำเนินการก่อสร้าง อาคารเรียนสูง ๑ ชั้น ๑ หลัง
กว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ทำด้วยวัสดุคอนกรีตก่ออิฐฉาบปูน หลังคาโครงเหล็กมุง
ด้วยกระเบื้องลอนคู่ ปูพื้นด้วยกระเบื้อง ลักษณะทรงไทยประยุกต์ สิ้นเงินค่าก่อสร้าง จำนวน
๕๗๕,๔๐๐ บาท เพื่อเป็นที่ทำการศึกษาของเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ (อาคาร ๑)

๒ สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์, (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง,
๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

๔ สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์, (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง,
๕ มกราคม ๒๕๔๘.

(๕) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนชั้น ๒ หลัง เป็นอาคารสูง ๔ ชั้น ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร สร้างด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง ลักษณะทรงไทย สิ้นเงินค่าก่อสร้างหลังละ ๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท รวม ๒ หลัง เป็นเงิน ๑๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้เป็นที่ทำการศึกษา (อาคาร ๒) สำหรับเยาวชนฝ่ายบรรพชิต และ (อาคาร ๒) สำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๖)

(๖) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนชั้นอีก ๑ หลัง (อาคาร ๓) เป็นอาคารสูง ๔ ชั้น ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๘ เมตรสร้างด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง ลักษณะทรงไทย สิ้นเงินก่อสร้างจำนวน ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้เป็นที่ทำการศึกษาสำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๗)

(๗) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ดำเนินการต่อเติมอาคารเรียนพระปริยัติธรรม (อาคาร ๑) ซึ่งเป็นอาคาร ๒ ชั้น ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ด้วยวัสดุครึ่งปูนครึ่งไม้ ยกโครงหลังคาใหม่ประกอบด้วยเหล็ก มุงด้วยสังกะสีแดง ทำเป็นลักษณะทรงไทยเดิม สิ้นเงินค่าต่อเติม จำนวน ๗๐๐,๐๐๐ บาท

(๘) เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๔๘ ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์ จำนวน ๑๖ หลัง ความสูง ๒ ชั้น ขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๘ เมตร สร้างด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ลักษณะทรงไทยเดิม ใช้เงินค่าก่อสร้าง หลังละ ๗๐๐,๐๐๐ บาท ทั้ง ๖ หลัง รวมเป็นเงินทั้งสิ้นเป็น ๑๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๘)

เมื่อรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในด้านการพัฒนาก่อสร้าง และต่อเติมอาคารสถานที่ทั้ง ๘ รายการคือไม่ว่าจะเป็นอาคารเรียน ปุชนิยสถาน และเสนาสนะคือกุฏิสงฆ์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๗๑,๖๒๔,๘๖๗ บาท (เจ็ดสิบเอ็ดล้านหกแสนสองหมื่นสี่พันเก้าร้อยหกสิบเจ็ดบาทถ้วน)

ข. การส่งเสริมเยาวชนทั้งในและนอกสถานศึกษา

ผลจากการศึกษา พบว่า พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ส่งเสริมเยาวชนด้วยวิธีการต่าง ๆ หลากรูปแบบซึ่งที่เห็นได้ชัดอีกแบบหนึ่งก็คือท่านเป็นประธานก่อสร้างอาคารสถานศึกษาและจัดหาอุปกรณ์การศึกษาเพื่อเยาวชนในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นประธานจัดหาทุนซื้ออุปกรณ์กีฬา โรงเรียนประชาบาล บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รวมเป็นเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท (พ.ศ. ๒๕๒๕)

(๒) เป็นกรรมการจัดหาทุนสร้างอาคารเรียน มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตขอนแก่น วัดธาตุพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๔๐ เมตร สูง ๔ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน ๑ ห้องประชุม รวมเป็นเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๓๔)

(๓) เป็นประธานจัดหาทุนซื้ออุปกรณ์การศึกษา และอุปกรณ์การเรียนการสอน โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๒๖๐,๓๓๑ บาท (พ.ศ.๒๕๓๓)

(๔) เป็นประธานจัดหาทุนปรับปรุงห้องสมุด และจัดซื้อหนังสือ โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๑๕๕,๐๖๔ บาท (พ.ศ.๒๕๓๘)

(๕) เป็นประธานดำเนินการจัดหาทุน สร้างห้องเรียนเพิ่มเติมอาคารเรียนชั้นล่าง โรงเรียนประชาบาลบ้านห้วยเตย หมู่ที่ ๑๖ ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๓๖ เมตร ๔ ห้องเรียน รวมเป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ. ๒๕๓๕)

(๖) บริจาคทุนการศึกษา ให้นักเรียนที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์ แก่นักเรียน โรงเรียนมหาชัยวิทยาคาร ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๔ ทุน ๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๓๕)

(๗) เป็นประธานจัดหาทุนซื้อหนังสือเข้าสมุดและสร้างสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๑๓๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๔๐) ^๕

เมื่อสรุปผลงานในด้านการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อสงเคราะห์เยาวชนด้วยวัตถุนาน อีกวิธีหนึ่งแล้วเป็นมูลค่าเงิน ๕,๘๐๘,๓๕๕ บาท (เก้าล้านแปดแสนแปดพันสามร้อยเก้าสิบบ้า บาทถ้วน)

ดังนั้น จึงสามารถสรุปผลการพัฒนาด้านการสงเคราะห์ด้วยการให้ทานนี้ ว่าท่าน ได้เสียสละกำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญา เพื่อพัฒนาเยาวชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ได้รับความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสติปัญญาที่สมบูรณ์ทุกประการ

^๕ สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ ดิสจันทร์, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

๔.๑.๒ การสงเคราะห์เยาวชนด้วยธรรมทาน

ผลจากการศึกษา พบว่า พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ส่งเสริมเยาวชนให้มีความนิยมด้านศิลปะโดยใช้สื่อศาสนสถาน ซึ่งท่านได้เริ่มก่อสร้างศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นที่ศึกษาทั้งศาสนธรรมและด้านประวัติศาสตร์ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๓๑ - ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๒ รวม ๘ ปี ๑๐ เดือน ๑๘ วัน ได้ดำเนินการก่อสร้าง “พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน” มีลักษณะสูง ๘ ชั้น กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร สูงถึงยอดฉัตร ๘๐ เมตร เป็นรูปทรงอีสานตากแห ศิลปะสมัยทวารวดี แล้วเสร็จสิ้นเงินค่าก่อสร้าง จำนวน ๔๐,๔๘๘,๕๖๗ บาท และมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในด้านประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น^๖ (History of Khon Kaen City) ของดีเมืองขอนแก่น (The best things of Khon Kaen) และวิถีชีวิตชาวบ้าน อีสานสอง กองสิบสี่ (Local customs and way of life)^๗ (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๘ และ ๑๐)

นอกจากนั้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า เมื่อเยาวชนได้เข้าไปสู่บริเวณภายในพระมหาธาตุในวัดหนองแวงพระอารามหลวง ก็จะได้พบศิลปะการวาดภาพเขียนโดยนายช่างผู้มีความชำนาญและฝีมือประณีตวิจิตรศิลป์ ซึ่งได้จารึกไว้รอบองค์พระมหาธาตุ ในชั้นที่ ๑ ได้แก่เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาของจังหวัดขอนแก่นหรือของดีเมืองขอนแก่น และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

๑. **ปราสาทหินเปือยน้อย (Puaynoi Castly)** ตั้งอยู่ที่ อำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น หลังจากกรมศิลปากรขุดขึ้นมาตบแต่งแล้ว ทับหลังนารายณ์ ๑๓ ชั้น มีภาพสลักที่งดงามตามแบบศิลปะเขมร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น^๘

๒. **คูประภาชัย (Ku Prapachi)** ตั้งอยู่บ้านนาคำน้อย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สร้างขึ้นเมื่อสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งเขมรโบราณ (พ.ศ.๑๗๒๐ – ๑๗๘๐) มีสระเรียกว่า “บาราย” อันเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้ในการงานพระราชพิธีต่างๆ อยู่เสมอ^๙

^๖ สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์, (คุณ ขนฺติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองแวง, ๕ มกราคม ๒๕๔๘.

^๗ พระราชปริยัติเมธี, (คุณ ขนฺติโก), ประวัติเมืองขอนแก่น ของดีเมืองขอนแก่น วิถีชาวบ้าน อีสานสอง กองสิบสี่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ขอนแก่น : คณานุกรมวิทยุ, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

๓. พระธาตุขามแก่น (Khamhaen Pagoda) ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พระธาตุแห่งนี้สร้างขึ้นประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๒ เดิมเรียกว่า “พระธาตุใหญ่บ้านขาม” เป็นที่บรรจุพระอังคาร (ขี้เถ้า) ของพระพุทธเจ้า^{๑๑} ฉะนั้น ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ท่านได้ประยุกต์หลักการวิธีการสมัยใหม่ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ ประจำจังหวัดขอนแก่น โดยใช้สื่อการสอนคือ ภาพประกอบคำบรรยายที่เขียนระบายไว้อย่างประณีตภายในบริเวณพระมหาธาตุแห่งนี้ เพราะจะทำให้เยาวชนได้สัมผัสศิลปะอันสวยงามที่ได้สัมผัสทางตาของตน

๔. ด้านประเพณี คือ สิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินในสังคมตั้งแต่ยุคโบราณมาจนถึงปัจจุบัน และประเพณีบางอย่างก็ยังคงอยู่ แต่ก็มีส่วนสูญไปแล้วเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้คนไม่นิยมต่อไป จะกล่าวเฉพาะประเพณีที่ท่านได้นำมาแสดงไว้เป็นความรู้ทางด้านวิถีชาวบ้าน (Folkway) ดังต่อไปนี้

๔.๑ ประเพณีลงช่วง – ลงแขก (Long Khaung Festival) คือ การพร้อมใจกันทำงานร่วมกัน โดยชาวบ้านผู้หนึ่งจะนำเครื่องปั่นฝ้าย (เรียกว่าหลาเข็นฝ้าย) มารวมกันเข็นที่หน้าบ้าน และจุดกองไฟใหญ่ให้ลูกสว่าง เพราะแต่เดิมจะไม่มีไฟฟ้าใช้เหมือนในปัจจุบัน ทำให้ได้คติของประเพณีนี้ว่าทำให้คนในสังคมนั้น เอื้ออาทรต่อกัน รักใคร่สามัคคี^{๑๒} ทำงานรวมคนอื่นโดยไม่คิดค่าแรง

๔.๒ ประเพณีผูกเสี่ยว (Phuk Seui Festival) คือ การผูกเพื่อน (เสี่ยว) โดยส่วนราชการจังหวัดขอนแก่น ถือเป็นประเพณีที่จะต้องรักษาไว้คู่เมืองขอนแก่น และจัดประเพณีนี้ยิ่งใหญ่โต ที่บริเวณศาลากลางของส่วนราชการประจำจังหวัด ในช่วงเทศกาลงานไหมขอนแก่น ระยะเวลาเดือน พฤศจิกายน ถึง ต้นเดือนธันวาคมของทุกปี ใช้เวลา ๑๐ วัน ซึ่งสาระของประเพณีนี้ ทำให้ได้เสี่ยวหรือเพื่อน ที่มีลักษณะ อุปนิสัยใจคอคล้ายกัน และเป็นคนอยู่คนละสถานที่ คนละจังหวัดก็มี เมื่อพบกันแล้วอยากจะเป็นเสี่ยวกัน ก็ใช้สุราหรือเลือดของตนเองกินสาบานเพื่อรับรองว่าจะเป็นเพื่อนกันไปตลอดชีวิต

๔.๓ อีตลิบสอง (จาริต) คือ ข้อปฏิบัติทางกาย วาจาต่อเนื่องกันจนกลายมาเป็นประเพณี และเป็นการบ่งชี้ถึงระดับจิตใจว่า ถ้าใครปฏิบัติตามอีตลิบสองนี้ได้ ถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นการทำความดีในแต่ละเดือน เช่น อีตที่ ๔ บุญพระเวส (บุญมหาชาติ) ที่ได้

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ประยุกต์คำสอนทางพระพุทธศานานำมาใช้กับชีวิตชาวบ้าน ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคี
ธรรมต่อกันเป็นอย่างดี และปัจจุบันสืบทอดนี้ก็ยังคงอยู่ในหลายพื้นที่เมืองขอนแก่น

๔.๔ คอง ๑๔ (คลอง, ครรลอง) คือ แนวทาง กติกา สำหรับให้คนใน
สังคมอีสานปฏิบัติกันมาแต่โบราณ โดยคอง ๑๔ นี้ เป็นการกล่าวถึงการบริหารบ้านเมืองอย่าง
มีคุณธรรม หรือ ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหาร คนผู้อยู่ในปกครองให้ได้รับความสุข ความ
เจริญ ไม่ได้ใช้อำนาจที่รุนแรง ลงโทษ เช่น คองที่ ๓ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมชาวพุทธไทยใน
ปัจจุบันมิให้เห็นกันทั่วไปตามบ้านเรือน คือ การนิยมสร้างรั้วบ้าน และสร้างกำแพงวัด กำแพง
โรงอุโบสถ เป็นต้น และจัดให้มีที่ตั้งของฝัเรือ่นหรือศาลพระภูมิไว้เคารพสักการะ ณ มุมหนึ่ง
เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อการดำเนินชีวิต แม้ว่าคอง (คลอง) ๑๔ จะไม่ใช่กฎหมายบ้านเมืองที่
จะลงโทษผู้ไม่ปฏิบัติได้ก็ตาม หากแต่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน คองบางอย่างจึงได้เสื่อม
ความนิยมไปแล้ว เช่น คองที่ ๕ คือ การบูชาบันได บูชาเตาไฟ เพราะเห็นว่าลำส้ายไม่สมควร
ปฏิบัติเกรงคนอื่นจะนิทา จึงได้เลิกปฏิบัติในหลายแห่งของเมืองขอนแก่น และคองที่ ๑๑ คือ
เมื่อเห็นพระสงฆ์ที่ท่านเดินผ่านมา ก็พึงนั่งลงประนมมือไหว้นกว่าท่านจะเดินผ่านไปเสร็จ
ในคองนี้ก็จะเริ่มไม่ปรากฏให้เห็นในตัวเมืองขอนแก่นเลย ถึงมีก็น้อยมาก แต่จะไปพบเห็นที่
สังคมในชนบท เมื่อเห็นพระสงฆ์ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคร่งครัดในเรื่องคอง ก็จะนั่งลงประนมมือแล้ว
พูดสอบถามทุกข์กับพระสงฆ์นั้น เป็นภาพที่อ่อนน้อมและหาดูได้ยากในปัจจุบัน เพราะสังคม
ไม่ให้ความสำคัญต่อพระสงฆ์ในส่วนนี้นั่นเอง เมื่อเยาวชนได้ศึกษาถึงคองทั้งหมดนี้แล้ว ก็
สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับตนให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยได้ เป็นการสอนให้เยาวชนรู้จักเคารพ
พระสงฆ์^{๑๒}

ในทัศนะของผู้วิจัย เห็นว่า การสอนพุทธธรรมแก่เยาวชนที่จัดเป็นวิทยาทาน
หรือการให้ความรู้ นั้น ย่อมเป็นประโยชน์ยิ่งเมื่อเทียบกับการให้วัตถุสิ่งของ แต่ถึงอย่างนั้น
ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้าอาภรณ์ ที่อยู่อาศัยรวมไปถึงการให้สถานศึกษา และยารักษาโรค ก็
สำคัญและจำเป็นต่อเยาวชนในการดำรงชีพ ขณะเดียวกัน พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)
จึงได้สงเคราะห์เยาวชนทั้งส่วนที่เป็นวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย ๔ และส่วนที่เป็นธรรมทานหรือ
การจัดทำสื่อ อุปกรณ์ในการสอนที่เหมาะสมแก่วัย เพื่อพัฒนาด้านจิตใจ

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายวิรัช เหลาสะอาด, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๒๖ พฤศจิกายน

เหตุนี้ ผู้วิจัย จึงสรุปในภาพรวมว่า ผลงานด้านการสงเคราะห์เยาวชนด้วยการให้ทานนั้น ย่อมมีผลหรืออานิสงส์ต่อการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม อารมณ์ จิตใจ และปัญญา แล้วส่งผลให้เยาวชนนั้น เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขเหมาะสมแก่วัยของตน เนื่องจากการให้วัตถุเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะดึงจิตใจของเยาวชนได้ หากแต่ต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับการให้ธรรมะเป็นทาน จึงจะประสบผลสำเร็จและเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับ อีกทั้งป้องกันโทษในอนาคตแก่เยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในชีวิต แล้วปฏิบัติตนตามครรลองของชาวพุทธที่ดี สืบไป

๔.๒ การให้คำแนะนำที่ดี (ปิยวาจา)

การพูดเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญมากในการติดต่อ ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ การทูต การเจรจา จะสำเร็จลงได้ก็ด้วยอาศัยคนพูดเป็นเท่านั้น การงานนั้นจึงจะประสบความสำเร็จ แม้ในทางพระพุทธศาสนาเองก็เช่นเดียวกัน จำต้องมีหลักการพูดให้คนเข้าใจง่าย คือ การสื่อสารกันเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพได้แก่ นักเผยแผ่พึงกล่าวถ้อยคำไปตามลำดับเหตุการณ์ก่อนเป็นเบื้องแรก จากนั้น จึงยกเหตุผลมาแสดงอ้างอิง ขณะแสดงหรือพูด บรรยายอยู่นั้น ก็พึงทำด้วยเมตตาจิตปรารถนาดีต่อผู้ฟัง โดยไม่แสดงหรือพูดออกไปเพื่อหวังผลกำไรตอบแทน หรือหวังว่าจะได้รางวัล วัตถุสิ่งของแลกเปลี่ยนกัน และประการสุดท้ายเมื่อพูดเรื่องใดก็ควรหลีกเลี่ยงการพูดเสียดสี คือ ไม่ยกตนเองไปข่มคนอื่น ต้องพูดให้เกิดริดีผู้ฟังเสมอ จึงจะถือว่าเป็นนักพูดที่ดีได้^{๑๑}

นอกจากนั้น ผู้พูดหรือผู้กล่าวสอนคนอื่น พึงดำรงตนในการพูดให้ถูกกาล (กาลวาที) พูดจาไพเราะน่าฟัง (สมุทวาที) พูดด้วยจิตเมตตา (เมตตวาที) พูดคำเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง (อตุตวาที) และพูดแต่คำที่เป็นจริงเท่านั้น (สัจวาที) จึงจะถือ เป็นนักพูดด้วยปิยวาจา คือ มีคำพูดไพเราะน่าเชื่อถือ มีเหตุผลน่าฟัง พูดไปแล้วถูกต้องและถูกใจ เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง^{๑๒}

^{๑๑} อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๕/๒๐๕

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาจุลศักดิ์ จิรวาฑโน, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เป็นองค์ธรรมกถึกที่สามารถแสดงธรรมแก่ผู้ฟัง โดยเฉพาะเยาวชนได้เป็นอย่างดีอีกรูปหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น จะเห็นได้จากการที่ท่านเป็นวิทยากรอบรมสั่งสอนเยาวชนในโอกาสต่างๆ เช่น อบรมเยาวชนฝ่ายบรรพชิต (สามเณรภาคฤดูร้อน) ซึ่งทางวัดจัดขึ้นหรือหน่วยงานส่วนราชการจัดเป็นประจำทุกๆ ปี (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๑๑) อบรมเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ด้วยการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละปีการศึกษาเป็นประจำตลอดมา (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๑๒) ในภาพรวมแล้วสรุปประเด็นเกี่ยวกับปียาวจาของท่านดังต่อไปนี้

๑. การพูดอบรมเพื่อฝึกให้เยาวชนมีสติสัมปชัญญะ โดยท่านยึดปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อย่างมีสติ ก้าวไปด้านหน้า ถอยหลัง หยิบหนังสือ เขียน การบ้าน ช่วยดูบ้าน เป็นต้น ฟังมีสติระมัดระวังจะได้ทำงานหรือปฏิบัติไม่ผิดพลาด^{๑๕} และการทำการบ้าน เรียบหนังสือ ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องใช้สติเช่นเดียวกัน^{๑๖} (ภาพภาคผนวก ข. ภาพที่ ๑๓, ๑๔ และ ๑๕)

๒. การพูดอบรมในด้านการพัฒนาพฤติกรรมที่สุจริต การพูดแนะนำให้เยาวชนมาเข้าวัดเพื่อรักษาศีล ให้ท่าน คือ แบ่งปัน รู้จักนำสิ่งของมาแจกจ่ายแก่สังคมให้ได้รับความสุข เป็นการสะสมบุญ ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมในวันมาฆบูชา เป็นต้น ทำให้ได้รับความสุขใจ และเข้าใจพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น^{๑๗} เนื่องจากกระบวนการพัฒนาจิตใจมีครบถ้วน คือมีการถวายทาน การฟังเทศน์ และการเจริญจิตภาวนา จึงเป็นการได้ทั้งบุญ คือความสุขใจและเป็นการได้ทั้งกุศล คือความฉลาดเนื่องมาจากฟังเทศน์แล้ว จิตใจก็ผ่องใส รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์^{๑๘}

^{๑๕} สัมภาษณ์ เด็กหญิงศกพร นาคคง, นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง ชั้น ม.๒, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ เด็กชาย อติเทพ คำเสียง, นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง ชั้น ม.๒, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนัฐจารี อินหนองกุ้ง, นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง ชั้น ม.๒, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวใจ จันทร์ขุนทด, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ในทัศนะผู้วิจัยเห็นว่า การพูดหรืออบรมด้วยการแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเยาวชนเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะในปัจจุบัน มีสื่อหลายประเภท ซึ่งคอยจ้องล่อเยาวชนออกไปจากผู้ปกครอง และห่างไกลพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น หากพระสงฆ์ละเลยในเรื่องเช่นนี้แล้ว เยาวชนบางคนก็ต้องประสบปัญหาในด้านสังคมที่จะตามมาหลายประการ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ บางคนก็จะขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ บางคนก็ไม่ขยันทำงานของตนเอง และไม่ช่วยผู้ปกครองทำงานบ้านเลย เพราะมัวแต่เล่นเกมส์ หรือ ไปเที่ยวตามห้างร้าน ในเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงน่าเป็นห่วงยิ่งนัก

๔.๓ การบำเพ็ญประโยชน์ (อัตถจริยา)

การสงเคราะห์เยาวชนด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาได้แบ่งประโยชน์ออกเป็น ๓ ประการ (๑) อัตตัตถะ คือบำเพ็ญประโยชน์ของตนเอง (๒) ปรัตถะ คือ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อคนอื่น และอย่างที่ (๓) อุภยัตถะ คือ บำเพ็ญประโยชน์ทั้งสองฝ่าย^{๑๕}

ผลจากการศึกษา พบว่า พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ตั้งปณิธาน คือ ความตั้งใจอันแน่วแน่ในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบันต่อเยาวชน มี ๓ ข้อ ดังนี้

(๑) เพื่อการจรรโลง พระพุทธศาสนา โดยการเปิดโอกาสแก่เยาวชนผู้มีความปรารถนาที่เข้ามาศึกษาในสถานศึกษาแห่งนี้

(๒) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชน โดยการให้ความรู้ทั้งฝ่ายพระพุทธศาสนา และความรู้ฝ่ายสามัญ (คือ สอนความรู้ทั้งคดีโลกและคดีธรรม) เพื่อให้เยาวชนได้มีความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข ในยุคสมัยปัจจุบัน

(๓) เพื่อปลูกฝังศีลธรรม และจริยธรรมแก่เยาวชน โดยเน้นเยาวชนผู้เรียนที่เข้ามาศึกษาได้ทั้งความรู้ควบคู่คุณธรรมและจริยธรรม พร้อมทั้งความประพฤติอันดีงาม เป็น

^{๑๕} บ.จ. (บาลี) ๓๐/๖๓๓/๓๒๓.

สุภาพชน รู้จักระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตามหลักอริสติกสิกขา (การฝึกปรือตนเองให้มีระเบียบวินัย มีกติการ่วมกัน)^{๒๐}

นอกจากนั้นแล้ว ผลการศึกษายังพบอีกว่า ท่านได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่กุลแก่เยาวชนตามโครงการ ดังต่อไปนี้

(๑) โครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์

โดยจัดให้เยาวชนนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขงในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาได้เข้าอบรมฝึกปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

๑) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้รู้และเข้าใจวิธีปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน

๒) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติสมาธิ มีจิตใจที่หนักแน่น สงบเยือกเย็น มีอารมณ์ที่แจ่มใส เข้าใจตนเองและสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้

๓) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้รู้จักคุณค่าของสถาบันทั้ง ๓ คือสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์รักและหวงแหนในแผ่นดินเกิด รู้จักคุณของมารดาบิดา ครูบาอาจารย์ ให้รู้จักมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและเห็นประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

กิจกรรมภาคปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติวิธีการกราบ-ไหว้ การเคารพผู้ใหญ่ เคารพพระสงฆ์สามเณร การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตต์ ฝึกสวดมนต์บทพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ฝึกสวดสรภัญญะ ฝึกการประเคนของพระ นำทำบุญตักบาตร ฝึกการนั่งสมาธิ เดินจงกรม (ภาพภาคผนวก ข ภาพที่ ๑๖)

กิจกรรมภาควิชาการ ฟังบรรยาย ท่องบทสวดมนต์ บทอาขยาน บทอาราธนาต่าง ๆ และแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ แข่งขันกันสวดมนต์หมู่สวดสรภัญญะ แข่งขันมารยาทไทย โดยมีการแยกเป็นรายบุคคล แยกชั้นเรียนและรวมกลุ่มกัน^{๒๑}

(๒) โครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนฝ่ายบรรพชิต

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระพัฒนา สุวฑฺฒโน, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระสนธยา ญาณุตฺตโม, ครูสอนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

โดยจัดให้เยาวชนนักเรียนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา ในระดับระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นและตอนปลาย ได้เข้าค่ายอบรมฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ
ของโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์คือ

๑) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้รู้และเข้าใจวิธีการประพฤติปฏิบัติตนในฐานะที่
เป็นศาสนทายาทและเป็นพระภิกษุสามเณร ซึ่งอยู่ในอุดมเพศ ที่พุทธศาสนิกชนเคารพ กราบ
ไหว้ บูชาและถวายความอุปถัมภ์บำรุง

๒) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติสมาธิ มีจิตใจที่หนักแน่น สงบเยือก
เย็น มีอารมณ์ที่แจ่มใส เข้าใจตนเองและสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อน สังคมตามสมณวิสัย

๓) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้รู้จักคุณค่าของสถาบันทั้ง ๓ คือสถาบันชาติ
ศาสนาและพระมหากษัตริย์รักและหวงแหนในแผ่นดินเกิด รู้จักคุณของมารดาบิดา ครูบา
อาจารย์ ให้รู้จักมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและเห็นประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

๔) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้นำเอาความรู้จากที่ได้ศึกษาในภาคปริยัติธรรมมาสู่
ภาคปฏิบัติแล้วเกิดปฏิเวธคือผลของประสบการณ์จริง เกิดความสำนึกในตัวเอง สอน
ตนเอง เกิดความคิด มีสติปัญญาอันเป็นสัมมาทิฐิ รู้คุณโทษ ประโยชน์ส่วนตนและ
ส่วนรวมด้วย

๕) เพื่อให้เยาวชนนักเรียนได้มีความรู้ทั้งด้านปริยัติและประสบการณ์ทางด้าน
ปฏิบัติซึ่งเขาจะได้เป็นผู้นำชุมชนในอนาคตแล้ว เป็นกำลังนำหน้าภรรมาทางพระพุทธศาสนา
ไปเผยแผ่ให้กว้างขวาง ต่อไป

กิจกรรมภาคปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติวิธีการกราบ -ไหว้ ฝึกการอาราธนาศีลวิธีให้ศีล
ฝึกอาราธนาธรรมวิธีการแสดงธรรม ฝึกอาราธนาพระปริตต์ ฝึกวิธีสวดมนต์บทต่าง ๆ ใน
มนต์พิธี ฝึกสวดเป็นทำนองสรภัญญะ ฝึกการประเคนของพระ ฝึกเป็นพิธีกรในงานพิธีกรรม
ต่าง ๆ แนะนำการปฏิบัติสัญญา ฝึกวิธีการคารวะพระเถระ ฝึกการนั่งสมาธิ เติมนัจกรม
(ภาพภาคผนวก ข ภาพที่ ๑๗, ๑๘, ๑๙ และ ๒๐)

กิจกรรมภาควิชาการ ฟังบรรยาย ท่องบทสวดมนต์ บทอาราธนาต่าง ๆ และ
แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ แข่งขันสวดมนต์หมู่ สวดมนต์ทำนองสรภัญญะ แข่งขันการนุ่ง
ห่มจีวรที่เรียบร้อยเป็นปริมณฑล ประกวดกิริยามารยาทในการปฏิบัติพระสงฆ์เถระ
ประกวดปฏิบัติทาการปฏิบัติ ประกวดการแนะนำในการทำสมาธิอิริยาบถทั้งหลาย ด้วยวิธีการ

ทดสอบ สังเกตของคณะกรรมการ ครู อาจารย์ผู้ดูแลโครงการ โดยคัดเป็นรายบุคคล แยกกลุ่ม และระดับชั้นเรียน สุกท้ายมีการมอบเกียรติบัตรและรางวัลด้วย^{๒๒}

ในทัศนะผู้วิจัย เห็นว่า การบำเพ็ญประโยชน์ของท่านนั้น สามารถสงเคราะห์ลงในประโยชน์ทั้ง ๓ อย่างดังกล่าวแล้วข้างต้น ตามลำดับดังนี้

(๑) ประโยชน์ตน ได้แก่ ท่านได้พยายามปลูกฝังอุปนิสัยเด็กเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม อุดมสำนึกเพียรบำเพ็ญประโยชน์ให้การอบรม ฝึกฝนแก่เยาวชนโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยลำบาก ทั้งนี้ก็เพื่อความเจริญของเยาวชนเป็นที่ตั้ง

(๒) ประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ ท่านนำเยาวชนให้เข้ามาประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เขาเป็นผู้มีความสามารถในการดำรงชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้เขาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติบ้านเมืองในอนาคต แสวงหาวิธีการปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีงามและให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์สูงสุดในอนาคต

(๓) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ได้แก่ เมื่อพุทธศาสนิกชนได้เกิดศรัทธาในตัวของท่านแล้ว ก็ได้ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้การดูแลเยาวชนในสถานศึกษา ร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามหลักพุทธวิธี และท่านเองก็ส่งเสริมการทำความดีไปตลอดแก่คนทุกฝ่าย ผู้เกี่ยวข้องให้มีความตระหนักและรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ทำการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ซึ่งมีมูลค่าก่อสร้างกว่า ๔๐ ล้านบาท ก็ล้วนได้มาจากน้ำใจและแรงสนับสนุนของท่านผู้ที่มองเห็นความดีและเสียสละของท่านนั่นเอง

๔.๔ การวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี (สมานัตตตา)

การตั้งตนให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย จัดเป็นคุณสมบัติของความเป็น สัตบุรุษหรือความเป็นคนดีของสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา พึงพิจารณาจากหลักการ ๓ ข้อ คือ (๑) ความรู้จักเหตุ (๒) ความรู้จักผล (๓) ความรู้จักตน (๔) ความรู้จักประมาณ คือ

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาจตุลศักดิ์ จีระวุฒโน, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ พฤศจิกายน

พอดี (๕) ความรู้จักกาลอันเหมาะสม (๖) ความรู้จักชุมชนหรือกลุ่มคน และ (๗) ความรู้จักบุคคลว่าย่อมมีความแตกต่างกันด้วยคุณวุฒิบ้าง คุณธรรมบ้าง^{๒๓}

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้สงเคราะห์เยาวชนด้วยการเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมกับสถานภาพ จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีก่อน โดยถือคติที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีดีกว่าคำสอน” ดังจะเห็นได้จากปฏิปทาของท่านที่ทำให้การบำรุงพระเถระผู้มีอายุพรรษากาลมากรๆ หรือเป็นพระมหาเถระซึ่งอยู่ตามชนบทห่างไกล (ภาพภาคผนวก ข ภาพที่ ๒๑, ๒๒ และ ๒๓) โดยการบำรุงด้วยปัจจัย ๔ อันควรแก่สมณบริโภค หากไม่พิจารณาให้ถ้วนถี่แล้ว ก็จะเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกๆ ก็จะได้ความเข้าใจว่า การแสดงออกเช่นนั้น เป็นวิสัยของสัตบุรุษ คือ คนดีพึงปฏิบัติ โดยการยกย่องคนดี ให้การสนับสนุน ส่งเสริม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนรุ่นหลังว่า หากบุคคลใดทำดีแล้ว ก็จะได้รับผล คือ การสนับสนุนจากบุคคลอื่น การสรรเสริญในความดีให้ปรากฏในสังคม จึงจะขอนำเสนอแบบอย่างของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ที่เยาวชนได้รับประโยชน์ ดังนี้

(๑) แบบอย่างในฐานะครูของเยาวชน

การพัฒนาสถานศึกษานั้น เรื่องใหญ่อันดับแรก ก็คือ ครู หรือ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่เยาวชน ซึ่งท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะความเป็นครูสอนเยาวชน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยเริ่มจากครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และพ.ศ. ๒๕๐๑ ก็ได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อฝึกปรือเยาวชนฝ่ายบรรพชิต ให้มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ภาษบาลี ซึ่งเป็นพื้นฐานภาษาในพระไตรปิฎกอีกด้วย^{๒๔}

(๒) แบบอย่างในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาของเยาวชน

ท่านได้ดำรงตำแหน่ง เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาประจำวัดหนองแขวงพระอารามหลวง โดยทำหน้าที่ในการบริหารและจัดการ ด้านการเรียนการสอนตามหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาแก่เยาวชนประจำสำนัก โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับนักธรรมชั้น ตรี – โท – เอก

^{๒๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๑/๒๕๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์วุฒิพันธ์ โสภโณ, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

และธรรมศึกษาประจำสำนักสำหรับเยาวชนที่เป็นคฤหัสถ์ ได้รับอนุญาตในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน^{๒๕}

นอกจากนั้นแล้ว ท่านยังเป็นผู้ได้รับอนุญาตและเป็นผู้จัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ม.๑ – ม.๖) คือ โรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา เริ่มทำการสอนหลังอนุญาต เมื่อ

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา สถานศึกษาแห่งนี้ เปิดรับเฉพาะเยาวชนฝ่ายบรรพชิตเท่านั้น เพื่อเข้ามาทำการศึกษาล่าเรียนทั้งภาคพระปริยัติธรรมและสามัญควบคู่กันไป

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด คือ เด็กอายุระหว่าง ๓ - ๕ ปี (เด็กระดับอนุบาล) และท่านได้ปฏิบัติหน้าที่มาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นผู้ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง เปิดทำการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ทั่วไป และท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่นี้มาจนถึงปัจจุบัน โดยจะเปิดรับเฉพาะเด็กและเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์เท่านั้น และทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึง ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๖ มีเด็กเยาวชนชาย-หญิง จำนวนมากกว่า ๕๐๐ คนในแต่ละปีการศึกษา^{๒๖} (ภาพภาคผนวก ข ภาพที่ ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙ และ ๓๐)

ในทัศนะของผู้วิจัย เห็นว่า ในภาพรวมแล้ว ท่านเป็นทั้งนักบริหารสถานศึกษา และนักวิชาการ (ครูสอน) นอกจากนั้น ท่านก็ยังสามารถถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนโดยผ่านสถานศึกษา ได้คัดเลือกครูหรืออาจารย์สอน ซึ่งเป็นผู้นำทางศีลธรรม และจริยธรรม ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อเยาวชน เช่น มีความเมตตา ห่วงใย ดูแล เอาใจใส่ และช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ศิษย์โดยสม่ำเสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นขวัญและกำลังใจแก่ครูอาจารย์ บุคลากร เจ้าหน้าที่ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบในหน้าที่การงานด้วย

อย่างไรก็ตาม ท่านได้ตระหนักและให้ความสำคัญในด้านวิชาการ และให้ความสำคัญในด้านความประพฤติ คือ รู้และสอนคนอื่นได้ด้วย (วิชชาจรณสัมปันโน) ท่านได้ประพฤติตนอย่างเหมาะสมกับสถานภาพของตน และมีความเสมอภาคต่อเยาวชนทั้งฝ่าย

^{๒๕} กรมอาชีวศึกษา, พระกฐินพระราชทาน กรมอาชีวศึกษา วัดหนองแขวงพระอารามหลวง, (ขอนแก่น : ม.ป.พ, ๒๕๓๕) หน้า ๑ – ๑๒.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายวิรัช เหลาสะอาด, ครูสอนโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

บรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ ไม่เลื่อมกว่า เป็นชายหรือหญิง สมกับหลักที่ว่า “สมานัตตดา” การวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๔.๕ บทสรุปวิเคราะห์

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้พากเพียรเพื่อสั่งสอน ฝึกปรือ พัฒนา และประยุกต์หลักการวิธีการต่างๆ เพื่อให้เยาวชนที่เข้าไปศึกษาในวัดหนองแขวงพระอารามหลวง และเยาวชนในต่างถิ่นบางพื้นที่ ซึ่งท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ เกื้อกูลทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุปัจจัย ภายนอก และหลักพุทธธรรม กล่าวโดยสรุป พอสังเขป ได้ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักอามิสทาน หมายถึง ท่านได้บริจาคทรัพย์สินทั้งส่วนตัวและที่มีผู้ให้ความอุปถัมภ์ เพื่อสนับสนุนในโครงการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน ตัวอย่างเช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนฝ่ายบรรพชิตในแต่ละปีนับแสนบาท การสร้างอาคารเรียนเพื่อรองรับเยาวชน นอกจากนั้น การพัฒนาและส่งเสริมเยาวชนในด้านวิชาความรู้ทางวิชาการส่งเสริมเยาวชน ให้มีค่านิยมในด้านศิลปะโดยใช้สื่อทางศาสนสถาน เช่น ปราสาทหินเป็ดย่อย กู่ประภาชัย พระธาตุขามแก่น เป็นต้น

การให้ความรู้ที่เป็นธรรมทาน เช่น ความรู้ที่ปรากฏในสื่อการสอนเกี่ยวกับประเพณีเก่าแก่ของเมืองขอนแก่น สื่อในศาสนสถานพระมหาธาตุเจดีย์เพื่อให้เยาวชนได้เข้าไปสัมผัสกับประเพณีท้องถิ่นอีสาน โดยท่านให้ช่างผู้มีฝีมือดี เขียนและอธิบาย ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษทุกภาพ เช่น ประเพณีผูกเสี่ยว ซึ่งเยาวชนควรจะอนุรักษ์ให้อยู่คู่เมืองขอนแก่นต่อไป เพราะเป็นประเพณีที่ดี นอกจากนั้น ก็ยังมีฮีตสิบสอง ที่เป็นข้อปฏิบัติบริหารตน บริหารคนในท้องถิ่นให้เกิดความสามัคคี โดยอาศัยบุญพิธี ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชน เข้ากันได้โดยไม่ก่อเงิน เช่น บุญพระเวส (บุญมหาชาติ) ฮีตในเดือน ๔ เป็นต้น ส่วนกองสิบสี่ เป็นแนวทาง หรือ กติกาการปฏิบัติทางสังคมไทยอีสาน โบราณ เช่น การสร้างกำแพงรั้วบ้าน เป็นต้น

นอกจากนั้น ท่านยังได้ให้การสนับสนุน ทั้งโครงการสร้างอาคารเรียน และอุปกรณ์การศึกษา เช่น เครื่องกีฬา ห้องสมุด ให้ทุนแก่นักเรียนเรียนดี แต่ขาดทุนการศึกษา สร้างสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น เป็นต้น การประสานคำพูดเพื่อขัดเกลา

จิตใจ (ปิยวาจา) และจัดเป็นธรรมทาน คือ การให้ธรรมะ คำพูด คำแนะนำเป็นทาน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นทั้งทางกาย วาจา ใจ อารมณ์ เซววิหเวพริน การมองโลกในวิสัยทัศน์ที่เกื้อกูลต่อคนอื่น

การสงเคราะห์ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ๓ ฝ่าย คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันสองฝ่าย ซึ่งหมายถึง ความตระหนักต่อเยาวชนด้านการศึกษาจนได้ตั้งปณิธานไว้เป็นแนวทางปฏิบัติของตนเอง ขณะเดียวกันก็นำเยาวชนเข้าค่ายปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรมในโครงการที่จัดขึ้นโอกาสต่างๆ เพื่อหล่อหลอมกล่อมเกล่าให้เป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น จึงนับได้ว่าท่านได้ทำบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม (สมานัตตตา) หมายถึง ท่านได้เป็นแบบอย่าง มีบทบาทที่ชัดเจนในการทำหน้าที่ของครูสอนศีลธรรม จริยธรรมต่อเยาวชน ขณะเดียวกันท่านก็ยังได้มีบทบาทและทำหน้าที่ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาทั้งของเยาวชนฝ่ายบรรพชิต และที่สำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ ให้สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น เป็นครูสอนตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นต้นมา

สรุปในภาพรวมแล้ว พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก) ถือได้ว่า ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์เป็นเอกประการดังกล่าวมาแล้วนั้น ทั้งในด้านอามิสทาน ธรรมทาน การส่งเสริมสนับสนุนเยาวชนในด้านต่างๆ ตลอดจนการวางตน ให้เหมาะสมกับความเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ประกอบด้วยเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง และอนุเคราะห์เหล่าเยาวชนเต็มกำลังความสามารถของท่าน เพื่อความเจริญของเยาวชนในปัจจุบันและอนาคตสืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน ศึกษากรณี พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) เนื่องจากสภาพปัญหาและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทยในปัจจุบัน มีความสนใจแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด คือ ปัญหาที่กระทบต่อตัวเยาวชนเอง ต่อผู้ปกครองของเยาวชน ต่อสถานศึกษาที่พวกเขาศึกษาเล่าเรียนอยู่นั้น และต่อเพื่อนๆ ของเยาวชนที่กำลังคบหากัน ดังพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคมและบริบททางสังคม เช่น ปัญหาเยาวชนติดพนันฟุตบอล การเล่นเกมส่ทางอินเทอร์เน็ต การหาช่องทางอินเทอร์เน็ต การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ เป็นไปในทางลบหรือทางเลื่อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่เยาวชน ซึ่งจะเป็นผลกระทัดที่สำคัญของชาติในอนาคตต่อไป โดยปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการรับเอาวัฒนธรรมของทางตะวันตกมาโดยไม่ได้อัดกรอง ว่าสิ่งใดเหมาะกับเยาวชนหรือไม่ จึงทำให้เยาวชนตกเป็นเป้าหมายของการตลาด คือ การโฆษณาชวนเชื่อโดยใช้เยาวชนเป็นสื่อเพื่อจะได้ขายสินค้าให้มากที่สุด ขณะเดียวกัน เยาวชนก็ห่างวัด ห่างหลักพุทธธรรมที่สามารถจะพัฒนาตนให้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี แต่ส่วนใหญ่่มักจะแสวงหาเฉพาะความรู้เท่านั้น คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จึงเป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสมดังกล่าวมาแล้วนั้น

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้เห็นความสำคัญของเยาวชนไทยเป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงได้ตั้งปณิธานว่า จะส่งเสริมและให้การสนับสนุนทั้งด้านการศึกษาและด้านความประพฤติแก่เยาวชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นแก่เยาวชนในอนาคต เพื่อเป็นการพัฒนาให้รู้จักการคิดเป็น พุดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น แม้ว่าการพัฒนาเยาวชนจะเป็นหลักการและวิธีการประยุกต์เฉพาะกรณีของท่าน แต่เมื่อนำไปใช้กับเยาวชนตามสถานที่แห่งอื่น ก็ย่อมสำเร็จประโยชน์เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นผลสรุปในภาพรวมเป็นประเด็นโดยสังเขป ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยอันว่าด้วยการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

๑. หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

พระพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนใน ๓ มิติ หรือ ๓ แนวทาง ได้แก่

๑.๑ การพัฒนาด้านกายภาพ (หรือด้านพฤติกรรม) โดยใช้การฝึกฝนอบรม ด้วยหลักเบญจศีล เป็นเบื้องต้น อันหมายถึง สอนให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของศีลและรู้จักโทษของการไม่รักษาศีล ๕ ข้อ และถือเป็นหลักศีลธรรมสำหรับคนทั่วไปให้ปฏิบัติเพื่อความสงบสุขร่วมเย็นของคนหมู่มากอีกด้วย ประกอบด้วย เว้นจากการทำร้ายชีวิตของบุคคลและสัตว์มีปราณทุกอย่าง เว้นการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติดีกในกาม เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวงผิดจากความเป็นจริง และเว้นจากสิ่งมีนเมา ยาเสพติดทุกชนิดซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งการขาดสติและนำมาซึ่งความประมาทต่อชีวิต สุขภาพและทรัพย์สิน ทั้งของตนและของคนอื่น

๑.๒ การพัฒนาด้านจิตใจ (หรือด้านอารมณ์) โดยใช้การฝึกทั้งสมณะกรรมฐาน คือ กุศลโอบายที่ฝึกให้ข่มใจได้ ทำใจให้ระงับจากนิเวศธรรม ๕ มีกามฉันทะ ความพอใจในกาม เป็นต้น นอกจากนั้น ก็ฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ที่เป็นจริงตามสภาวะที่เกิดขึ้น เรียกว่า ฝึกโดยหลักวิปัสสนากรรมฐาน คือ การรู้แจ้ง รู้ชัดในรูปและนาม หรือในปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งภายในตนเองและภายนอกตนเอง ที่เข้ามากระทบทางอินทรีย์ ๖ แล้วรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นอย่างเหมาะสม คือ ใช้หลักอริยสัจ ๔ คอยกำกับ เพื่อให้มีความโปร่งโปร่ง ว่าง จากอารมณ์ที่มาพัวพันการนั้นๆ และอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข ไม่ถูกร้อยรัดให้ทุกข์ใจหรือเร่าร้อนใจ

๑.๓ การพัฒนาด้านปัญญา (หรือพัฒนาด้านหัวใจหัวใจ) เพื่อให้เยาวชนมีความรู้เท่าทันและวิธีการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร และเป็นปัจจุบันทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักการของโยนิโสมนสิการธรรม ๑๐ ประการ เช่น การคิดแบบอริยสัจ ๔ คือ รู้จักปัญหา รู้สาเหตุของปัญหา รู้ผลดีของการหมดปัญหา และรู้หนทางหรือแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น ทั้งนี้ การพัฒนาปัญญาสามารถทำให้เยาวชนไม่ตกเป็นเหยื่อของคนอื่นและเป็นผู้มีความคิดที่ถูกต้อง ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ ไม่เห็นวิปริต ไม่เห็นคลาดเคลื่อนจากความจริง

นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญต่อเยาวชน เนื่องจากถือว่าเยาวชน เป็นที่ยินดีหรือเป็นที่รักของครอบครัว และจะเป็นผู้สืบเผ่าพันธุ์วงศ์ตระกูลต่อไป เป็นผู้รับ ภารกิจต่อจากมารดาบิดา คอยรับใช้ดูแลเอาใจใส่ ทำให้บรรลุถึงประโยชน์สุขร่วมกัน

ส่วนพัฒนาการของเยาวชน มีความเห็นเป็น ๒ ทักษะ คือ กลุ่มแรกเชื่อว่าเยาวชน จะเป็นคนดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัย แต่กลุ่มที่สองเชื่อว่า เกิดจาก การอบรมให้เป็นคนดีตั้งแต่เยาว์วัยด้วยคุณธรรม จริยธรรม

ดังนั้น การพัฒนาเยาวชน จะต้องรู้ความต้องการของเขาก่อน ว่าต้องการสิ่งใดและ จะตอบสนองด้วยวิธีใด ไม่ใช่ให้แต่วัตถุสิ่งของ แต่เยาวชนขาดปัญญา ก็จะเป็นเหมือนดาบ สองคมที่กระทำต่อเขาให้ได้รับผลร้ายอย่างหาประมาณมิได้ เนื่องจากผู้ดูแลเยาวชนไม่เข้าใจ ธรรมชาติของความต้องการในวัยนี้

๒. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

บุคคลผู้จะสั่งสอนคนอื่น พึงตั้งตนอยู่ในหลักคุณธรรมหรือคุณสมบัติที่ดีหลาย ประการ จึงจะเป็นที่เคารพนับถือและเป็นตัวอย่างที่ดี เพื่อให้ถือปฏิบัติตามได้ ฉะนั้น ในกรณี นี้ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) จึงมีการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนให้เป็น คนดี เป็นคนเก่ง และดำรงตนอยู่ด้วยความสุขในสังคมที่กำลังเป็นไปด้วยวัตถุนิยมในขณะนี้ สรุปลงเป็นหลักสำคัญ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน ทั้งในฐานะครูสอน โดยเป็นผู้ดูแลเยาวชน ในสถานศึกษาในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ความเป็นกัลยาณมิตรต่อเยาวชนที่เข้าไป ศึกษาในสถานศึกษาของวัดหนองแขวงพระอารามหลวงทั้ง ๒ แห่ง

ดังนั้น เมื่อประมวลโดยองค์รวมแล้ว พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ มองเห็นปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหาของเยาวชนอย่างชัดเจนว่า เป็นปัญหาอันสืบเนื่องมาจาก สิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกว่าปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในหรือแรงจูงใจในตัวเยาวชนเอง ย่อม มีส่วนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงหาวิธีแก้ปัญหามาโดยใช้หลักการแก้ปัญหาดังข้อริยสังข์ ๔ ได้แก่ ๑) ทุกข์ รับเอาปัญหาามาพิจารณา ๒) สมุทัย ค้นหาสาเหตุของปัญหา ๓) นิโรธ แก้ปัญหาหรือดับต้นตอของปัญหา และ ๔) มรรคมืองค์ ๘ คือ เดินไปตามทางที่ถูกต้องหรือ มัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลาง โดยท่านได้นำหลักพุทธธรรมไปปรับประยุกต์สอนแบบ บูรณาการเพื่อให้เข้ากับเยาวชนด้วยหลักไตรสิกขา อันได้แก่ หลักแห่งศีล หลักแห่งสมาธิ และ

หลักแห่งปัญญา คือ ฝึกให้เยาวชนมีระเบียบวินัยที่ดีงาม (ศีล) ฝึกให้เยาวชนมีจิตใจมีเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องแต่เยาว์วัย (สมาธิ) และฝึกให้เยาวชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (ปัญญา) โดยอนุโลม (ใช้เกณฑ์คิดแบบอริยสัจ ๔ ข้อว่าด้วย มรรค (หลักการและวิธีการตัดปัญหาหรือดับทุกข์) และนิโรธการพ้นจากปัญหาหรือดับทุกข์ ตัวอย่างที่ท่านกล่าวสอนไว้นั้นมีมากหลายแห่ง ซึ่งตัวอย่างนี้เป็นเพียงบางส่วนของที่เกี่ยวกับเยาวชนจริงๆ เท่านั้น

ส่วนวิธีการสอนของท่านนั้น มีดังต่อไปนี้ คือ (๑) สอนโดยยกวัตถุขึ้นแสดง (๒) สอนโดยวิธีการถามตอบ (๓) สอนโดยบรรยายให้ฟัง (๔) สอนโดยการโต้ตอบด้วยปัญหา (๕) สอนโดยการวางข้อบังคับหรือกติกา (๖) สอนโดยการยกข้อเปรียบเทียบด้วยอุปมา (๗) สอนโดยการใช้อุปกรณช่วย (๘) สอนโดยสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง (๙) สอนโดยการให้รางวัลและชมเชยยกย่องให้ปรากฏแก่หมู่คน (๑๐) สอนโดยการใช้หลักบารมี ๑๐ ข้อ (๑๑) สอนโดยการใช้สื่อภาพพาผนังในพระมหาธาตุเจดีย์ ส่วนวิธีการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน นั้น มี ๓ อย่าง คือ (๑) การปลูกฝังค่านิยมในการทำงาน (๒) การส่งเสริมการงานอาชีพและเทคโนโลยี (๓) การส่งเสริมงานอดิเรกและกิจวัตร

ด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นแก่เยาวชน มี ๓ อย่าง คือ (๑) ทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเป็นที่พึงประสงค์ตามวัย หรือที่เรียกว่าเป็นคนดี (๒) ทำให้เยาวชนเป็นคนทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว สังคม เพื่อนหรือผู้ที่อยู่รอบข้าง ที่เรียกได้ว่า มีความสุข และ (๓) ทำให้เยาวชนมีความเก่ง มีความสามารถ คือ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ที่เรียกว่า มีปัญญา

๓. การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหัตถุ

การสงเคราะห์เยาวชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเยาวชนให้พัฒนาไปตามแนวทางแห่งพุทธธรรมหรือตามหลักการทางพระพุทธศาสนา พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้มีปฏิปทาบำเพ็ญในสังคหัตถุธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สนับสนุนด้านปัจจัย ๔ และสิ่งของที่จำเป็นต่อการศึกษาล่าเรียน ทั้งด้านอุปกรณ์ อาคารสถานที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ศึกษาล่าเรียน

๒. ให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่ดีต่อเยาวชน ตลอดจนถึงการสนับสนุนเรื่องสื่อต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของเยาวชน ทั้งสื่อทางอินเทอร์เน็ต สื่อธรรมชาติ และสื่อที่ประดิษฐ์ขึ้นมา ดังปรากฏในพระมหาธาตุเจดีย์แล้วนั้น

๓. บำเพ็ญประโยชน์เพื่อเกื้อกูลต่อเยาวชน เช่น โครงการเข้าค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ โครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนฝ่ายบรรพชิต โดยจัดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่เยาวชนทั้งสองฝ่าย

๔. การประพฤติตนให้เหมาะสม ถือว่าเป็นบุคคลตัวอย่างอีกรูปหนึ่ง เช่น เป็นผู้มีความใฝ่ในการศึกษาหาความรู้ หาประสบการณ์อยู่เสมอ เป็นครูสอนศีลธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผู้บริหารจัดการงานการศึกษา และเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการประพฤติตนอ่อนน้อมต่อท่านผู้มียุ เรียกว่า วิชาจรณสมปnun. คือเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาความรู้และความประพฤติด้วยการทำให้ดู อยู่ให้เห็นเป็นภาวะผู้นำซึ่งเยาวชนควรศึกษาถือปฏิบัติตามโดยอนุโลมแก่สภาวะและฐานะของตนด้วย

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาเยาวชนในทางพระพุทธศาสนามีหลักการสำคัญ ได้แก่ ควรพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หมายถึง เยาวชนควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางกายด้วยการพัฒนาอินทรีย์ของตนเอง โดยให้มีความสำรวมในอินทรีย์ ๖ ประการ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เพื่อไม่ให้เป็นเหยื่อของอกุศลธรรม มีนิวัตรธรรม เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว ยังต้องพัฒนาในด้านบุคลิกภาพให้มีความประพฤติที่เหมาะสม ไม่ตกไปในกระแสของความอยาก (ตัณหา) แล้วจึงพัฒนาในด้านระเบียบที่พึงมาต่อสังคมส่วนรวม คือ ความเป็นคนมีศีลสมาเสมอ ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกัน การพัฒนาในด้านจิตใจให้มั่นคงมีความเข้มแข็งมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่หลงไหลไปตามอารมณ์รัก อารมณ์โกรธและอารมณ์ที่ลุ่มหลงมัวเมาขาดสติ ประการสุดท้าย คือ การพัฒนาในด้านความคิดหรือความฉลาดทางปัญญา ไหวพริบในการแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ใช้หลักการและวิธีการ โดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้วนั้น นำไปประยุกต์ใช้กับเยาวชนในสถานศึกษาของวัดหนองแวงพระอารามหลวง และให้มีความเหมาะสมเป็นกรณีๆ ไป เพื่อให้การสอนเยาวชนเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สอนให้เป็นคนดี เป็นคนฉลาด และสามารถดำเนินชีวิตของตนอย่างมีความสุขในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการรู้จักการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

แก่ตนเอง และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น ใช้สอยปัจจัยอย่างเหมาะสมไม่
เกินฐานะทางเศรษฐกิจในครอบครัว

การสงเคราะห์เยาวชนด้วยหลักสังคหัตถุ์นั้น พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)
ได้บำเพ็ญมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ท่านได้ทำการสงเคราะห์ด้วยการให้ทานวัตถุ
สิ่งของ ทุนการศึกษา สร้างสถานศึกษา สร้างศาสนสถานเพื่อเป็นสื่อในการสอนหรือเป็น
แหล่งการเรียนรู้ของเยาวชน การแนะนำให้การสั่งสอนในทางที่ถูกต้องดีงาม การบำเพ็ญ
ประโยชน์ต่อเยาวชน และการทำหน้าที่ตามฐานะหรือตามบทบาทที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นให้
ดำเนินไปโดยความเรียบร้อยด้วยดี ในงานวิจัยนี้ ท่านไม่ได้ใช้หลักพุทธธรรมทุกข้อในการ
แก้ปัญหาเยาวชน แต่จะเลือกใช้เท่าที่จำเป็น และเห็นว่าเหมาะสมแก่วัย โดยเฉพาะการสอน
เยาวชนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ปกครอง มารดาบิดา ต่อพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติ
ชอบ และรู้จักรักเพื่อนมนุษย์ รู้จักเห็นใจเมตตาต่อคนอื่น และรู้จักสามัคคีต่อประเทศชาติโดย
ส่วนรวมด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การนำหลักพุทธธรรมของท่านมาประยุกต์ใช้นั้น เป็นผลดี
ทั้งต่อตัวของเยาวชนเอง และต่อผู้ปกครอง ต่อคณะครูอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอนทั้งฝ่าย
วิชาการ และฝ่ายปฏิบัติฝึกปรือ เพื่อให้หลักพุทธธรรมเป็นอีกวิธีหนึ่ง ในการลดปัญหาของ
เยาวชนที่มีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน
ให้เป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นที่พึงประสงค์ของสังคมประเทศชาติสืบไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอเชิงวิชาการ

การจะพัฒนาเยาวชนให้ได้ผลดี หน่วยงานภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเยาวชนที่
เรียนดีแต่ยากจนให้สามารถเรียนฟรี ไม่คิดค่าเทอม ตลอดจนจบระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี
เพื่อจะได้เป็นขวัญและกำลังใจให้กับเยาวชนผู้ประพฤติปฏิบัติดี และจะเป็นตัวอย่างแก่
เพื่อนๆ ของเขาอีกด้วย โดยใช้เกณฑ์วัดตามหลักพุทธธรรม คือ เยาวชนนั้น ต้องเป็นคนขยัน
เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนอดทนต่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นคนอดออม ใช้จ่ายพอเหมาะต่อฐานะ
ทางครอบครัว เป็นคนมีความกตัญญูรู้คุณผู้ปกครองและสถานศึกษา ความมีกิริยามารยาทดี

งาม อ่อนนุ่ม เคารพผู้ใหญ่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดค่านิยมในทางคุณธรรมและจริยธรรมต่อการดำเนินชีวิต

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การพัฒนาเยาวชนตามหลักพุทธธรรม ไม่ควรจะให้พระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นรับผิดชอบหรือมีหน้าที่ในการเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนเยาวชน แม้หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีส่วนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทุกระดับ ไม่ควรจะยกให้เป็นเรื่องขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เช่น เมื่อพวกเขากระทำผิดซ้ำซาก ควรที่นักจิตวิทยาจะเข้ามาขัดเกลาทางสังคมอีกทางหนึ่ง ส่วนของพระสงฆ์เอง ก็ควรเข้ามามีส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยเช่นกัน โดยการนำเยาวชนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และมีวิธีการประยุกต์ให้เหมาะสมแก่วัย กาลเทศะ โอกาสที่จะสั่งสอน และใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสม เพราะเยาวชนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ใช้อินเทอร์เน็ตได้ ส่งอีเมลได้ มักใช้โทรศัพท์มือถือเป็นงานอดิเรกไปแล้ว ฉะนั้น พระสงฆ์ในฐานะผู้สั่งสอน พึงให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีเหล่านี้ แล้วประยุกต์เข้ากับหลักพุทธธรรมให้พอเหมาะ เพื่อจะได้ทันต่อความคิดเยาวชนในยุคไอที (I.T. หรือ Information Technology)

แม้ผู้ปกครองเยาวชนเอง ก็ควรเอาใจใส่ต่อพฤติกรรมที่ล่อแหลม หรือ น่าจะเป็นอันตรายต่อพวกเขา ควรดักเตือนและให้ความสำคัญ ควรตระหนักต่อวัยนี้ให้มาก สถานศึกษาเองก็มีส่วนช่วยพัฒนาและแก้ไขพฤติกรรมเยาวชนได้ดีเช่นกัน โดยใช้กติกากฎระเบียบของสถานศึกษา เพื่อควบคุมและปลูกจิตสำนึกของเยาวชนให้รักสถาบันและเป็นคนมีวินัยในตนเอง และเยาวชนเองจะต้องเลือกคบเพื่อนที่ดีเป็นกัลยาณมิตร หลีกเว้นคนพาลที่คิดอบายมุข ทั้งปวงเสีย แล้วตั้งใจอุทิศตน พากเพียรในการศึกษา เพื่ออนาคตของตน

ส่วนสื่อมวลชนเอง ก็ควรทำหน้าที่เสนอแต่ส่วนที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อเยาวชน ไม่ใช่เสนอแต่เรื่องที่โหดร้าย ฆาตกรรม ปล้นฆ่ากัน ไม่ควรเสนอละครหรือภาพยนตร์ในแง่ความบันเทิงที่เร้าใจให้เยาวชนเลียนแบบตาม แต่ควรเสนอละครหรือภาพยนตร์ที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมให้มากกว่าเป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น เรื่องพุทธทศานุภาพ องคุลีมาล อโศกมหาราช เป็นต้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัย ได้แบ่งเป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อชาวปัญญาของเยาวชน
๒. ศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมของพระเถระรูปอื่นในจังหวัดขอนแก่น

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

----- ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- ปกรณ์วิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
วิญญาน, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

----- คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

----- พระพุทธศาสนาสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๓.

กรมวิชาการ. การจัดการเรียนรู้อุฬารัฐพระพุทธรูปศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว,
๒๕๔๔.

กรมอาชีวศึกษา. พระกฐินพระราชทาน กรมอาชีวศึกษา วัดหนองแขวงพระอารามหลวง.
ขอนแก่น : ม.ป.พ, ๒๕๓๕.

กิริติ ศรีวิเชียร. การจัดการเรียนศึกษาในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๔.

กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพฯ, ๒๕๒๖.

จันทน์ ท่องประเสริฐ. ศาสนาปรัชญาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัท
คอมแพคท์พรีนซ์จำกัด, ๒๕๓๕.

จำเริญ วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

ป.มหาจันทร์. สอนเด็กให้ทำงาน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.

ประภาศรี สีหอำไพ. วัฒนธรรมทางภาษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๔.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์และศาสนิกชนจะกู้ชาติได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล
กิมทอง, ๒๕๓๐.

ปริญญาณ กิกขุ. ประเพณีโบราณไทยอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริ
ธรรม, ๒๕๓๐.

ผศ.ปกรณณ์ คุณารักษ์. ปัญหาสังคม. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

พิฑูร มลิวัดย์ และคณะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

พุทธทาสภิกขุ. การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่. นนทบุรี : พิมพ์ดี, ๒๕๓๗.

----- . กตัญญูกตเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา,
๒๕๓๖.

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. แผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริม
พระพุทธรูปศาสนาและการพัฒนาจิตใจ. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์,
๒๕๔๐.

พระพิศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๓๓.

พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธศาสตร์กับการแนะนำ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ เล่มที่ ๑๑.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕.

พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). วิทยุญาณของความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, มปป.

พระธรรมธีรราชฆาโมณี (โชคก ญาณสิทฺธิ). วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๕.

----- . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

----- . ชีวิตที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,
๒๕๓๓.

----- . ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

----- . ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๓๕.

----- . ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

----- . ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

----- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

----- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

----- . พัฒนาปัญญา. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

----- . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

----- . พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๔.

----- . ศาสนาและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๓๘.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). **คู่มือพระอุปัชฌาย์**. กรุงเทพมหานคร :
สหાયการพิมพ์, ๒๕๓๘.

พระราชปริยัติเมธี (คุณ ขนฺติโก). **แผนพัฒนาการศึกษาวัดหนองแขวง พระอารามหลวง
ขอนแก่น**. ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๐.

----- . **ประวัติเมืองขอนแก่น ของดีเมืองขอนแก่น วิถีชาวบ้าน ฮีตสิบสอง คองสิบสี่**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : คลังน่านาธรรมวิทยา, ๒๕๔๖.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ, ๕
ธันวาคม ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๒.

----- . **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๓๗.

พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยะวิฑูโร). **แทนคุณศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรม,
๒๕๔๓.

ภัทรพร สิริกาญจน์. **เอกสารวิชาการเรื่องสามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์ สังคม และ
เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **สังคมและ
วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๗.

มันเกียรติ โกศลนริตติวงษ์. **พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**.
กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑.

รศ.สุพัฒนา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี,
พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.

รุ่ง แก้วแดง. ธรรมสำหรับครู : พุทธศาสนิกบุ. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ม.ป.ป.
วสิน อินทสระ. หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ,
๒๕๒๕.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนา พระสงฆ์กับวิถีชีวิตสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๗.

สมบูรณ์ อุปถัมภ์. หลักการมัธยมศึกษาของสหรัฐอเมริกา : การศึกษาของไทย.
กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๓๓.

สมเด็จพระสังฆราช ญาณสังวร. หลักพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒.
พิมพ์ครั้งที่ ๔๘. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สานิตย์ บุญชู. คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ปัตตานี, ๒๕๓๐.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง และคณะ. ประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. ศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พาลีโก, ๒๕๓๒.

สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. ข้อปฏิบัติของพระสงฆ์. ในคู่มือการถวายความรู้แด่พระสงฆ์
การระดับเจ้าอาวาสใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สุทัสสา อ่อนค้อม. สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์อรหันตชัยการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สำนักงานเลขาธิการกองงานพระพุทธศาสนา. ระเบียบงานพระธรรมทูต ว่าด้วยระเบียบการจัด

ระเบียบงานพระธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๓๕.

เสาวลักษณ์ สิงห์โกวิท และกมล อุดลพันธ์. การพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร :
ออฟเซทโปรดักชั่น, ๒๕๒๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. การปลูกฝังจริยธรรมในแนวทางการพัฒนาคนนิยมและคุณธรรม
ของเยาวชนในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ลีฟวิ่ง, ๒๕๓๓.

ศาสตราจารย์ แสง จันทร์งาม และคณะ. พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษา
พระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๓๐.

ศ.ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๘.

อมรา มลิตา. ฟังตน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๓๐.

อานนท์ อาภาภิรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

----- . สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

(๒) บทความ หนังสือพิมพ์ วารสาร :

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๖ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๕.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๖ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๘.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๑.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑๕.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๒๐.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๒๐.

ทีมการศึกษา. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๓๘.

แพทย์หญิงเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. “ปัญหาเยาวชน มีใครสนใจจะแก้”. ไทยโพสต์. (๒๐ มิถุนายน) : ๓ .

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา.

วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๓๐) : ๒๕ - ๒๘.
กุมเรียง สายะวารานนท์. เยาวชนกับการคบเพื่อน. วารสารสุขภาพ.
(มกราคม ๒๕๓๐) : ๑, ๓.

สุชาติ ศรีสุวรรณ. “เหตุของปัญหาวัยรุ่น”. มติชน. (๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๑๕.

สุรพศ ทวีศักดิ์. “เช็ก-ยา-ฆ่า อาการป่วยทางจิตธรรมขึ้นวิกฤตของเยาวชนไทย”. มติชน.
(๓ ตุลาคม ๒๕๔๗) : ๑๘.

ยุวดี กังสาด. วัฒนธรรมสถานศึกษากับการพัฒนาผู้เรียน. วารสารกรมวิชาการ. ปีที่ ๕
ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๕) : ๖๘.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

คณิงนิตย์ จันทบุตร. “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.”

งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัย
ครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐.

จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาการศึกษานอก
ระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ทวี สุนทรารมณณ์ลักษณะ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในโครงการอบรม
ประชาชนประจำตำบล จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

ปนัดดา เพ็ชรสิงห์. “อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นใน
กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐.

พินิจ ลาภานานนท์. “พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสานกับการพัฒนาหลักพึ่งตนเอง”. วิทยา

นิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

พระอุบล กตปญฺโญ (แก้ววงศ์ล้อม). “การศึกษาคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. “การศึกษายาทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธ
ศาสนา. มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระชนนิต มั่นคงทรัพย์. “การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามหลัก
คำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษา
เปรียบเทียบกรณี : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยกับโรงเรียนสตรีวิทยา เขต
พระนคร กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา
อักษรศาสตร์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

พระมหาเดชศักดิ์ ชีรปญฺโญ (โพธิชัย). “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตาม
หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาทวีป กตปญฺโญ (หนูด้วง). ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญาบัณฑิต
เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมใน
สถานบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสมควร ธมฺมธีโร (สายงาม). “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรม
แก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี
เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสมชาย สิริจินฺโท (หานนท์). “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนว

ทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”. **วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๗.

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะเถระ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุพัฒน์ กลุยานธมโม (ศรีชมชื่น). “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะ
พระบรมครู”. **วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุญสุข). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติใน
พุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน). “ศึกษากระบวนการฝึกนุเคราะห์ทางพระพุทธศาสนา
ของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในชั้นมปฎฐกถา”.

วิทยานิพนธ์ปริยญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สุชาติ ดีสงคราม. “สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทาง
การศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต**
ภาควิชาหลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๕๓๖.

ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์. “หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม”.
โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔.

(๔) บทสัมภาษณ์ :

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนดีโก). เจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอาราหลวง.
สัมภาษณ์. ๕, ๖, ๑๐, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

และได้สัมภาษณ์ประชากรในกลุ่มเป้าหมายต่อไปนี้

ก.. กลุ่มครูสอนโรงเรียนการกุศลของวัดหนองแขวง ๕ คน

๑. พระสนธยา	ญาณสุตโม.	สัมภาษณ์. ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒. นายสุนทร	ทอดทอง.	สัมภาษณ์. ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๓. นายมาโนช	กองทรัพย์.	สัมภาษณ์. ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๔. นายสุรัตน์	ทองโคตร.	สัมภาษณ์. ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๕. นางศรีชยา	ทะสา.	สัมภาษณ์. ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗.

ข. กลุ่มครูโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา ๑๐ รูป/คน

๑. พระครูสมุห์วุฒิพันธ์ โสภโณ.	สัมภาษณ์. ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒. พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี.	สัมภาษณ์. ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๓. พระมหาจุลศักดิ์ จิรวฑฒโน.	สัมภาษณ์. ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๔. พระมหาเจษฎา นรินโท.	สัมภาษณ์. ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๕. พระพัฒนา สุวฑฒโน.	สัมภาษณ์. ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๖. นายวิรัช เหลาสะอาด	สัมภาษณ์. ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๗. นายณรงค์ศักดิ์ ดิศจันทร์.	สัมภาษณ์. ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๘. นางจารุณี สุระเสียง.	สัมภาษณ์. ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๙. นางอุทุมพร กัณฑ์ระโทก.	สัมภาษณ์. ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๐. นางรังสรรค์ สิทธิ.	สัมภาษณ์. ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ค. กลุ่มนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง ๒๐ คน

๑. ค.ญ สถาพร	นาคคง.	สัมภาษณ์. ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒. ค.ช เพทาย	เครืออินทร์.	สัมภาษณ์. ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๓. ค.ญ ภาวดี	จันทะพิมพ์.	สัมภาษณ์. ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๔. ค.ญ ถัดตา	สีลาเอียง.	สัมภาษณ์. ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๕. ค.ช ชาญวิทย์	นิชชัยสงฆ์.	สัมภาษณ์. ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๖. ค.ญ ประวีตรา	วงศ์ศรีชัชวาล.	สัมภาษณ์. ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๗. ค.ญ จันทิรา	คุ้มท้าว.	สัมภาษณ์. ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๘. ค.ญ กิริยา	นางกาลี.	สัมภาษณ์. ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๙. ค.ญ พนิตา	พันนา.	สัมภาษณ์. ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๐. ค.ญ ศีนากรณ์	เสรี.	สัมภาษณ์. ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๑. ค.ญ พรรณีภา	บุญจันทร์.	สัมภาษณ์. ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๒. ค.ญ สุชาวี	हारอ่อนตา.	สัมภาษณ์. ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๓. ค.ญ อมรพันธ์	หลวงบุญศิลป์.	สัมภาษณ์. ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๔. ค.ญ สุคาร์ดิน์	บุญศิริ.	สัมภาษณ์. ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๕. ค.ช พิเชษฐ์	กยาสีทิธ.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๖. ค.ช ณรงค์	นามวันทา.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๗. ค.ช อติเทพ	คำเสียง.	สัมภาษณ์. ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๘. ค.ญ สาวิจิตร	เหล่าแหลม.	สัมภาษณ์. ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๙. ค.ช ศตวรรษ	วงศ์ทอง.	สัมภาษณ์. ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒๐. ค.ญ นัฐจารี	อันหนองกุ้ง.	สัมภาษณ์. ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ง. กลุ่มเยาวชนฝ่ายบรรพชิตโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา ๑๖ รูป

๑. สามเณรสุรนนท์	หงษ์โยธี.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒. สามเณรเจษฎา	จอมศรี.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๓. สามเณรโกศล	พรมานุญ.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๔. สามเณรวินิจ	ขจรชัย.	สัมภาษณ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

๕. สามเณรปฏิบัติศน์	ทองดี.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๖. สามเณรภูริชย์	แวนนิล.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๗. สามเณรอภิชาติ	โพธิ์สะอาด.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๘. สามเณร อำนวย	พรมดา.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๙. สามเณรวันทชัย	ประวันไหว.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๐. สามเณรสวรรณ	นวลเกษยา.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๑. สามเณรจักรพันธ์	ชะเมียม.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๒. สามเณรวิทยา	ปีดามา.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๓. สามเณรเกรียงศักดิ์	ทวี.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๔. สามเณรสิทธิชัย	สัพโส.	สัมภามณ. ๒๖ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๕. สามเณรอภิวิชญ์	เหล่าอัน.	สัมภามณ. ๒๖ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๖. สามเณรณรงค์ชัย	รุ่งจิตรสิน.	สัมภามณ. ๒๖ พุศจิกายน ๒๕๔๗.

จ. กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง ๒๐ คน

๑.นาง สายใจ	จันทร์ขุนทด.	สัมภามณ. ๒๒ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๒.นาง วาจิ	ศรีลาเชียง.	สัมภามณ. ๒๑ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๓.นาย สวาท	ทอดทาน.	สัมภามณ. ๒๑ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๔.นาย อุดม	แฟมไธสง.	สัมภามณ. ๒๑ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๕.นาง อภิวัน	แก้วสิมมา.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๖.นาง ท่ง	แสงโสศ.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๗.นาย จรัส	โคกมณี.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๘.นาง สุภาพร	กรงแก้ว.	สัมภามณ. ๒๔ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๙.นาย ตำโรง	หนุณา.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๐.นางรัตนา	สงคราม.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๑.นาง บัวผัน	จันทร์สี.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๒.นาง สุรัตน์	ปละนิตย์.	สัมภามณ. ๒๕ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๓.นาง บานเย็น	เศษวิสัย.	สัมภามณ. ๒๖ พุศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๔.นาย สุวรรณ	อินอุ่นโชติ.	สัมภามณ. ๒๖ พุศจิกายน ๒๕๔๗.

๑๕.นาง ศศิลักษณ์	คุ้มทวีพร.	สัมภาษณ์.	๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๖.นาง ดวงจันทร์	ไชยภา.	สัมภาษณ์.	๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๗.นาย สมพงศ์	ผาบุศรา.	สัมภาษณ์.	๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๘.นาย สุรัตน์	แก้วบุญเรือง.	สัมภาษณ์.	๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๑๙.นาย อุด	มาศนอก.	สัมภาษณ์.	๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
๒๐.นาย ปิยะดา	เพ็งโฉม.	สัมภาษณ์.	๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

ฉ. ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง จำนวน ๑๐ คน

๑. ค.ช. กิตติศักดิ์	อุปชา.	สัมภาษณ์.	๓ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๒. ค.ญ.เกวณีน	หินเหล็ก.	สัมภาษณ์.	๓ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๓. ค.ญ.ภาวิณี	นามปิ่น.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๔. ค.ช. จิราวุฒิ	ชัยรมณ์.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๕. ค.ช. พีระพงษ์	โมงคำ.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๖. ค.ญ.สมศรี	นาคคุ้ม.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๗. ค.ญ.ละอองดาว	แสงมีคุณ.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๘. ค.ช.ธรรมบุญ	แสงตะวัน.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๙. ค.ญ.ศิริพร	ไกรรัตน์.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๑๐. ค.ญ.เนตรดาว	มุงปิ่นกลาง.	สัมภาษณ์.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๗.

ช. ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา จำนวน ๑๐ รูป/คน

๑. พระมหาอภัย	ปกงกโร.	สัมภาษณ์.	๖ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๒. พระมหาประเสริฐ	จวบบุญ.	สัมภาษณ์.	๖ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๓. พระสุวรรณ	เรือง.	สัมภาษณ์.	๖ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๔. นายธงชัย	พลศรี.	สัมภาษณ์.	๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๕. นายภาณุวัตร	วิจัน.	สัมภาษณ์.	๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๖. นายกล้า	วันสีแก้ว.	สัมภาษณ์.	๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๗. นายวิวัฒน์	ยังสีชาติ.	สัมภาษณ์.	๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๘. นายภิญโญ	วิรัตน์จันทร์.	สัมภาษณ์.	๗ ธันวาคม ๒๕๔๗.

๘. นายฐปกร ทักษิณา. สัมภาษณ์. ๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.
๑๐. นายเดชา ไถวศิลป์. สัมภาษณ์. ๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แนวทางการสัมภาษณ์

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ ครูสอน ผู้ปกครอง เยาวชน ศิษย์เก่า ในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ชุมชนวัดหนองแวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง, บ้านหนองแวง ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง, บ้านหนองโพธิ์ ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง และบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง จำแนกออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

- ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
- การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์
- การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
- ๑.๒ เพศ
- ๑.๓ สถานภาพ
- ๑.๔ อาชีพ
- ๑.๕ วุฒิการศึกษา
- ๑.๖ อื่น (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระเทพวงศาจารย์

๑. บทบาทของพระสงฆ์กับเยาวชน
๒. พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุดิโก) กับเยาวชน
๓. การพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา
๔. การประยุกต์หลักพุทธธรรมด้วยหลักการและวิธีการ
๕. การนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชน

๕.๑ การศึกษา (อิทธิบาท ๔)

๕.๒ ความกตัญญูต่อผู้ปกครอง / โรงเรียน

๕.๓ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การศึกษา

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการสงเคราะห์เยาวชนด้วยหลักสังคหวัตถุ

๓.๑ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุทาน

๓.๒ การสงเคราะห์ด้วย

๓.๓ การสงเคราะห์ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์

๓.๔ การสงเคราะห์ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสม

พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสารโร / ศรีโพธิ์วัง) ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สถานที่สัมภาษณ์ตำบล.....

อำเภอ.....

จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

ภาคผนวก ข.

ภาพกิจกรรมพัฒนาเยาวชน

ภาพกิจกรรมที่ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ภาพกิจกรรมเหล่านี้ได้นำมาประกอบเพียงตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น

ภาพที่ ๑

พระเทพวงศาจารย์ ทำบุญให้ทานด้วยการถวายบิณฑบาต

ภาพที่ ๒

พระเทพวงศาจารย์ ส่งเสริมให้เยาวชน (นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง) ทำบุญตักบาตรทุกวันพุธของสัปดาห์ เป็นวิธีการสอนให้ทำดีด้วยการเสียสละ

ภาพที่ ๓

พระเทพวงศาจารย์ ได้บำเพ็ญทานด้วยการบริจาคพาหนะ (รถยนต์)

ให้กับโรงเรียนการกุศล เพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาเยาวชน

ภาพที่ ๔

พระเทพวงศาจารย์ มอบทุนการศึกษาแก่ภิกษุสามเณร

ผู้สอบเปรียญธรรมได้ เป็นประจำวันอาสาฬหบูชาของทุกปี

ภาพที่ ๕

พระเทพวงศาจารย์ ได้สร้างพระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน
(พระเจดีย์ ๙ ชั้น) เพื่อเป็นปูชนียสถานและเป็นแหล่งศึกษาด้านควาศิลปวัฒนธรรม

ภาพที่ ๖

อาคารเรียน โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา (อาคาร ๒)

ใช้เป็นที่พักษาเล่าเรียนของเยาวชนฝ่ายบรรพชิต

ภาพที่ ๗

อาคารเรียน โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง (อาคาร ๓)

ใช้เป็นที่พักษาเล่าเรียนของเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์

ภาพที่ ๘

หมู่กุฎิสงฆ์ จำนวน ๑๖ หลัง

ซึ่งอยู่ภายในเขตสังฆาวาส วัดหนองแขวง พระอารามหลวง

ภาพที่ ๙

ภาพบนฝาผนัง ชั้นที่ ๑ ภายในพระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน

เป็นภาพเขียนประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น และภาพประเพณีอีสานโบราณ

(สีต ๑๒ กอง ๑๔ Local customs and way of life)

ภาพที่ ๑๐

ภาพบนฝาผนัง ชั้นที่ ๑ ภายในพระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน
เป็นภาพเขียนประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น และภาพประเพณีอีสานโบราณ
(สีต ๑๒ กอง ๑๔ Local customs and way of life)

ภาพที่ ๑๑

พระเทพวงศาจารย์ จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพที่ ๑๒

เยาวชนฝ่ายบรรพชิต ผู้เข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา

กำลังฟังเทศน์อบรมจากพระเทพวงศาจารย์

ภาพที่ ๑๓

พระเทพวงศาจารย์ เทศน์อบรมเยาวชนฝ่ายฆราวาส

นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขวง

ภาพที่ ๑๔

เยาวชนฝ่ายบรรพชิตกำลังทำสมาธิ ตามวิธีการสอน

ของ พระเทพวงศาจารย์

ภาพที่ ๑๕

เยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์กำลังทำสมาธิ ตามวิธีการอบรม

ของ พระเทพวงศาจารย์

ภาพที่ ๑๖

เด็กเยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ที่กำลังทำสมาธิ ตามวิธีการอบรม
ของ พระเทพวงศาจารย์

ภาพที่ ๑๗

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุนติโก)

กำลังสาธิตวิธีการนุ่งห่มจีวร ในโครงการอบรมสามเณร (เยาวชนฝ่ายบรรพชิต)

ภาพที่ ๑๘

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุดิโก)

กำลังนั่ง-ห่มจีวรให้แก่สามเณรน้อย ในโครงการอบรมสามเณร (เยาวชนฝ่ายบรรพชิต)

ภาพที่ ๑๙

เยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์ กำลังทำกิจกรรม นั่งสมาธิ ในโครงการอบรม

เข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ภาพที่ ๒๐

สามเณร (เยาวชนฝ่ายบรรพชิต) กำลังฟังโอวาท จากพระเทพวงศาจารย์

ในโอกาสจะเดินทางไปเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๒๑

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) กำลังถวายสักการะแด่พระมหาเถระ
ผู้มีอายุพรรษามาก จำนวนหลายรูป ที่ได้อาราธนามางานบูรพาจารย์รำลึก
๗

ภาพที่ ๒๒

พระเทพวงศาจารย์ กำลังทำพิธีผูกแขนให้แก่สามเณร (เยาวชนฝ่ายบรรพชิต)
เพื่อให้กำลังใจเนื่องในโอกาสสอบบาลีได้ และในฐานะท่านเป็นผู้นำแบบอย่าง

ภาพที่ ๒๓

พระเทพวงศาจารย์ กำลังเดินตรวจและสัมผัสจับศีรษะสามเณร
เพื่อแสดงความเมตตาและเป็นการให้กำลังใจในฐานะท่านเป็นผู้นำแบบอย่าง

ภาพที่ ๒๔

นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง (เยาวชนฝ่ายตฤห์สถ์)
กำลังทำกิจกรรมเข้าแถว ไหว้พระสวดมนต์ ฟังโอวาทพระเทพวงศาจารย์ตอนเช้า

ภาพที่ ๒๕

นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง (เยาวชนฝ่ายตฤห์สถ์)
กำลังฝึกฝนวาดภาพ เพื่อให้เกิดทักษะและความรู้ทางสติปัญญารอบรู้ในทุกด้าน

ภาพที่ ๒๖

นักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง (เยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์)

ก็กำลังพากันฝึกปรีอวิชากรต่างๆ เพื่อเพิ่มความรอบรู้ทางสติปัญญาทุกด้าน

ภาพที่ ๒๗

พระเทพวงศาจารย์ ได้ส่งเสริมให้เยาวชนนักเรียนโรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง

สอบธรรมสนามหลวง ประจำปี

ภาพที่ ๒๘ และ ๒๙

เยาวชนนักเรียน โรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง

สอบธรรมสนามหลวง ตามนโยบายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ของ พระเทพวงศาจารย์

ภาพที่ ๓๐ และ ๓๑

พระเทพวงศาจารย์ มอบเหรียญรางวัลให้แก่เยาวชนนักเรียน โรงเรียนการกุศล

ผู้ทำการแข่งขันทักษะด้านกีฬาประสพผลสำเร็จระดับเขตการศึกษา

ภาพที่ ๓๒ และ ๓๓

พระเทพวงศาจารย์ กำลังรับเครื่องสักการะจากสามเณร (เยาวชนฝ่ายคฤหัสถ์)
เนื่องในโอกาสพิธีปิด โครงการอบรมการปฏิบัติธรรม

ภาคผนวก ก.

ชีวประวัติ พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก)

พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก) อายุ ๗๖ พรรษา ๕๖ วิทยฐานะ น.ธ. เอก, ป.ธ. ๔ วัด
หนองแขง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ (๐๔๓)
๒๒๑๖๖๔,๐๑ - ๒๖๑๕๖๗๓ แฟล็กซ์ (๐๔๓) ๒๒๒๔๔๘

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง

๑. เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองแขง พระอารามหลวง
๒. เป็นพระอุปัชฌาย์
๓. เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดหนองแขง (แผนกธรรม-บาลี)
๔. เป็นผู้จัดการ โรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา (แผนกสามัญศึกษา)
๕. เป็นผู้รับใบอนุญาตและผู้จัดการ โรงเรียนการกุศลวัดหนองแขง
๖. เป็นผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๕
๗. เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๕

เดิม ชื่อ คุณ นามสกุล สุนนเมธิ (สุขอย) เกิดวัน ๒๑๑๓ ๒ ค่ำ ปี มะเส็ง วันที่ ๒๗
เดือน มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ บิดาชื่อ นายลี มารดาชื่อ นางดา นามสกุล สุขอย บ้านเลขที่
๖๗ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์
๔๔๐๐๐

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๖ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีฉลู วันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒
ณ พัทธสีมา วัดใหญ่โพธิ์ไชยาราม ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัด
มหาสารคาม พระครูสารกิจประยุต (สิงห์ โสภโณ) วัดกุญชรวนาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครู
พุทธสุนทร (ตา พุทธสโร) วัดเม่นใหญ่ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการคำพันธ์ ฐมฺมิโก วัด
ใหญ่โพธิ์ไชยาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

วิทยฐานะ

๑. สายสามัญ

๑.๑ พ.ศ.๒๔๘๖ สำเร็จวิชาสามัญชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนประชาบาลท่าสอง
คอน บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม

๑.๒ พ.ศ.๒๕๐๔ สอบไล่ได้ตามหลักสูตรประโยคครูพิเศษมูล

๒. สายปรีชิตธรรม

๒.๑ พ.ศ.๒๔๘๗ สอบได้นักธรรมชั้นเอก จากสำนักศาสนศึกษา วัดสว่างวิจารณ์ อำเภอ เชียงยืน จังหวัด มหาสารคาม

๒.๒ พ.ศ.๒๔๘๘ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค จากสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๓. การศึกษาพิเศษ

๓.๑ พ.ศ. ๒๕๑๖ จบการศึกษาอบรมจากโรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนกลาง แผนกศึกษาอบรม รุ่นที่ ๕

๓.๒ พ.ศ. ๒๕๒๕ จบการศึกษาอบรมจากโรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนภูมิภาค แผนกศึกษาอบรม รุ่นที่ ๑

๓.๓ พ.ศ. ๒๕๓๗ เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการเสริมความรู้ถวายพระสงฆ์ เพื่อการพัฒนาสังคมไทย จัดโดยสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ จังหวัดขอนแก่น และคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

๔. ความชำนาญการพิเศษ

๔.๑ ชำนาญในด้านการพัฒนาวัด วิธีการวางแผนการก่อสร้างการออกแบบเขียนแปลน แผนผังถาวรวัตถุต่าง ๆ จนได้รับพัช ยาม ผ้าไตร วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น จากสมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖

๔.๒ ได้รับ พัด โล่ห์ ยามและผ้าไตร วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ จากสมเด็จพระสังฆราชฯ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๓

๔.๓ เป็นที่ปรึกษาในด้านศาสนพิธี และมหามงคลพิธีต่าง ๆ โดยทั่วไปตลอดมา

งานการปกครอง

๑. พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๑๐ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแวง จังหวัด ขอนแก่น

๒. พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น

๓. พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๒๖ เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองแวง จังหวัดขอนแก่น

๔. พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นพระอุปัชฌาย์ ประเภท สามัญ

๕. พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง และเป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวัดหนองแขง

๖. พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๗. พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหัวหน้าจังหวัด ฝ่ายพระวิปัสสนาจารย์จังหวัดขอนแก่น

๘. พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๕

๙. พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๕

การศึกษาสงเคราะห์

๑. พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นประธานแบ่งที่ดินวัดป่ามิ่งเมือง เป็นที่สร้างโรงเรียนมิ่งเมือง ๔๕ ไร่ และเป็นประธานสร้างอาคารชั่วคราว กว้าง ๘ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ด้วยไม้หลังคามุงหญ้าแฝก สิ้นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท

๒. พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นประธานจัดหาที่ดินหน้าวัดป่าสันติวันเป็นสถานที่สร้างโรงเรียนมหาชัยวิทยาคาร ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ๑ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๕๐ ไร่

๓. พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นประธานหาทุนซื้ออุปกรณ์การศึกษาโรงเรียนประชาบาล ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม รวมเป็นเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท

๔. พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นกรรมการหาทุนสร้างอาคารเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่วัดธาตุ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๔๐ เมตร สูง ๔ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน ๑ ห้องประชุม รวมเป็นเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๕. พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นประธานหาทุนซื้ออุปกรณ์การศึกษา การเรียนการสอนโรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๒๖๐,๓๓๑ บาท

๖. พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นประธานหาทุนปรับปรุงห้องสมุด และซื้อหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๑๕๕,๐๖๔ บาท

๗. พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นประธานดำเนินการหาทุนสร้างห้องเรียนเพิ่มเติมอาคารเรียนชั้นล่าง โรงเรียนประชาบาลบ้านห้วยเตย หมู่ที่ ๑๖ ตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น กว้าง ๖ เมตร ยาว ๓๖ เมตร ๔ ห้องเรียน รวมเป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท

๘. พ.ศ. ๒๕๔๐ บริจาคทุนการศึกษา ให้นักเรียนที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์ แก่ นักเรียนโรงเรียนมหาชัยวิทยาคาร ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๔ ทุน ๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท

๕. พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นประธานหาทุนซื้อหนังสือประจำห้องสมุด และสร้างสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียนมิ่งเมืองขอนแก่น รวมเป็นเงิน ๑๓๐,๐๐๐ บาท

การศึกษาของวัด

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘
๒. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐
๓. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖
๔. โรงเรียนการกุศลของวัด เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓

การศาสนสงเคราะห์ของวัด

๑. ตั้งศูนย์แพทย์วัดหนองแวง พ.ศ. ๒๕๔๔
๒. ตั้งสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๕
๓. ตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. ๒๕๔๕
๔. ตั้งศูนย์ศาสนสงเคราะห์ที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๕

งานในหน้าที่การปกครองวัด

๑. ได้แต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หัวหน้ากุฏิ และคณะครูอาจารย์ให้เป็นผู้รับผิดชอบงานทุกหน้าที่ โดยได้มอบหมายหน้าที่ให้แก่ทุกฝ่าย นำไปปฏิบัติรับผิดชอบเอง โดยการตรวจตราติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด
๒. ได้อบรมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ให้อยู่ในระเบียบวินัยใกล้ชิด ตลอดมา
๓. ได้แนะนำชักชวนประชาชนในท้องถิ่นร่วมแรงพัฒนาวัด และหมู่บ้าน ถนน ตรอก ซอย ให้สะอาดเรียบร้อย ด้วยแรงศรัทธาสามัคคีด้วยดี
๔. ได้อบรมหนุ่มสาวเยาวชน ให้รู้จักหน้าที่ของตน คือ เคารพพระรัตนตรัย บิдамารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ บุพการีชน และรักษาประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นตนเองเอาไว้ ให้มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันทั้งในปัจจุบัน และอนาคตสืบไป
๕. ได้สนับสนุนการศึกษาของประชาชนในท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับ และได้แนะนำทุกคนให้รู้จักรักษาสถาธรรมสมบัติที่ทางราชการนำมาพัฒนาแล้วได้มอบหมายให้ประจำไว้แก่ท้องถิ่นให้คงทนสืบต่อไป เช่น โทรศัพท์สาธารณะ น้ำประปา บาดาล
๖. ได้นำสาธุชนพุทธบริษัทปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา ให้มีใจตั้งมั่นในพระบวรพระพุทธศาสนาตลอดไป
๗. ได้เจริญศรัทธาปสาทะแก่ประชาชนจนเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส เคารพนับถือในพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาโดยลำดับอย่างมั่นคง

๘. เป็นผู้ดำเนินการในการรับเสด็จสมเด็จพระสังฆราชทุก ๆ พระองค์ ที่เสด็จมาทรงปฏิบัติศาสนกิจ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๙. เป็นผู้ดำเนินการในการต้อนรับสมเด็จพระราชาคณะ ที่มาปฏิบัติศาสนกิจ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑๐. เป็นผู้ประสานงานและให้ความสะดวกแก่เจ้าอาวาสทุกวัด ในการรับเสด็จสมเด็จพระสังฆราช การต้อนรับสมเด็จพระราชาคณะที่มาปฏิบัติศาสนกิจ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
(รจอ. ขท.) ที่ พระครูธรรมสารสุนนท์

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก (รจอ. ขอ.) ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก เจ้าอาวาสพระอารามหลวง
(จล.ขอ.) ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระวิสุททธิกิตติสาร

พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชปริยัติเมธี

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวงศาจารย์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสารโร/ศรีโพธิ์วัง)
- เกิด : วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๐
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๘๘ บ้านทัพม้า ตำบลนาทอง อำเภอเขียงยืน
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๖๐
- อุปสมบท : วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๖ ประโยค,
ศาสนศาสตร์บัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ วิชาเอกการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
- เข้าศึกษา : ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองแวง พระอารามหลวง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
- ประสบการณ์ : - พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม - บาลี
สำนักศาสนศึกษาวัดหนองแวง พระอารามหลวง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๒๓ - ปัจจุบัน เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแวง
พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๓๒ - ๒๕๔๖ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมอาสาประจำ
เขตพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๓๖ - ๒๕๔๖ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม
วัดหนองแวงวิทยา วัดหนองแวง พระอารามหลวง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำอำเภอ
เมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่ม โรงเรียน
พระปริยัติธรรมจังหวัดขอนแก่น